

Evangelii gaudium

*biskupom, kňazom a diakonom,
zasväteným osobám a veriacim laikom
o ohlasovaní evanjelia v súčasnom svete*

Úvod

1. Radosť evanjelia naplňuje srdce a celý život tých, ktorí sa stretávajú s Kristom. Tí, ktorí sa ním nechajú zachrániť, sú oslobodení od hriechu a smútku, od vnútorného prázdna a izolácie. S Ježišom Kristom sa stále rodí a znovuzrodzuje radosť. V tejto exhortácii sa chcem obrátiť na kresťanských veriacich, aby som ich pozval do novej etapy evanjelizácie plnej radosti a naznačil cesty napredovania Cirkvi v budúcich rokoch.

I. Radosť, ktorá sa obnovuje a odovzdáva

2. Veľkým nebezpečenstvom v dnešnom svete, poznačenom rôznorodou a vtieravou ponukou konzumizmu, je sebecký smútok, ktorý vyviera z pohodlného a skúpeho srdca, z horúčkovitého vyhľadávania povrchných radostí, z izolovaného svedomia. Keď sa vnútorný život uzavrie do vlastných záujmov, nezostane v ňom miesto pre druhých, chudobní tam už nemajú priestor, Boží hlas nepočuť, ustane sladká radosť z jeho lásky, vyhasne entuziazmus pre konanie dobra. Aj veriacim hrozí vážne a trvalé riziko. Mnohí mu prepadnú a premenia sa na hnevlivých, nespokojných ľudí bez života. Toto nie je cesta plného a hodnotného života; toto nie je Božia vôľa pre nás; toto nie je život v Duchu, ktorý vyviera zo srdca vzkrieseného Krista.

3. Pozývam každého kresťana, nech už sa nachádza na akomkoľvek mieste a v akejkoľvek situácii, na nové osobné stretnutie s Ježišom Kristom alebo aspoň ochotne nechať sa stretnúť; na každodenné, neprestajné hľadanie Krista. Niet dôvodu na to, aby si niekto myslel, že takéto stretnutie nie je preňho, pretože „nikto nie je vylúčený z radosti, ktorú daruje Pán“. [1] Toho, kto je ochotný riskovať, Pán nesklame, a keď niekto čo len malým krôčikom vykročí ku Kristovi, zistí, že on ho už očakával s otvoreným náručím. Toto je ten okamih, keď Kristovi treba povedať: „Pane, dal som sa oklamať; tisícmi spôsobmi som utekal pred tvojou láskou, ale znovu som tu, aby som obnovil spojenie s tebou. Potrebujem ťa. Znovu ma vysloboď, Pane, prijmi ma ešte raz do svojho zachraňujúceho náručia.“ Je nám len na ošoh vrátiť sa k nemu, keď sme stratení. Ešte raz to musím zdôrazniť: Boh sa nikdy neunaví odpúšťaním; to sa skôr my unavíme prosením o jeho milosrdenstvo. Ten, kto nás pozval odpúšťať „sedemdesiatšesťkrát“ (Mt 18, 22), dáva nám príklad: On sám odpúšťa sedemdesiatšesťkrát. Znovu a znovu sa vracia, aby si nás naložil na plecia. Nik nám nebude môcť zobrať dôstojnosť, ktorú nám dáva táto nekonečná, neustála láska. On nám umožňuje zdvihnúť hlavu a začať odznova; s nehou, ktorá nás nikdy nesklame a ktorá nám vždy vie prinavrátiť radosť. Neutekajme od Kristovho vzkriesenia, nepokladajme sa za porazených, nech už sa stane čokoľvek. Veď nič nie je mocnejšie ako jeho život, ktorý nás ženie vpred.

4. Knihy Starého zákona predpovedali radosť spásy, ktorá priam prekypovala v mesiášskych časoch. Prorok Izaiáš sa obracia na očakávaného Mesiáša a s radosťou ho pozdravuje: „Rozmnožil si plesanie, zväčšil si radosť“ (Iz 9, 2). Povzbudzuje obyvateľov Siona, aby ho prijali so spevmi: „Plesaj a jasaj!“ (Iz 12, 6). Tých, ktorí ho už zbadali na horizonte, prorok pozýva, aby sa stali poslami pre druhých: „Vystúp na vysoký vrch, blahozvešť Siona! Pozdvihni mocne svoj hlas, blahozvešť Jeruzalema!“ (Iz 40, 9). Celé stvorenie má účasť na tejto radosti zo spásy: „Plesaj, nebo, a jasaj, zem, plesaním zaznejte, vrchy, lebo Pán utešuje svoj ľud a nad svojimi biednymi sa zľutúva“ (Iz 49, 13).

Zachariáš vidí Pánov deň a pozýva všetkých, aby pozdravili Kráľa, ktorý prichádza – skromný, nesie sa na osliatku: „Plesaj hlasno, dcéra Siona, jasaj, dcéra Jeruzalema, hľa, tvoj kráľ ti prichádza, spravodlivý je a prináša spásu!“ (Zach 9, 9). Asi najviac oduševnené pozvanie ponúka prorok Sofoniáš: ako žiarivé centrum oslavy a radosti nám predstavuje samotného Boha, ktorý svojmu ľudu chce odovzdať tento spásonosný výkrik. Je pre mňa veľmi povzbudzujúce znovu čítať tento text: „Uprostred teba je Pán, tvoj Boh, spásonosný hrdina; zajasá nad tebou od radosti, obnoví svoju lásku, výskať bude od plesania“ (Sof 3, 17).

Je to radosť, ktorú prežívame uprostred každodenných vecí ako odpoveď na láskyplné pozvanie Boha, nášho Otca: „Synu, ak máš z čoho, dopraj si a Bohu prinášaj obeť, ako sa sluší... Nepripusť, aby ti unikol radostný deň“ (Sir 14, 11. 14). Koľko nežnej otcovskej lásky cítiť z týchto slov!

5. Evanjelium, v ktorom sa odráža slávny Kristov kríž, nás naliehavo pozýva radovať sa. Stačí niekoľko príkladov: „Zdravas’ – Raduj sa!“ je anjelov pozdrav Márii (Lk 1, 28). Máriina návšteva u Alžbety spôsobila, že Ján poskočil radosťou v lone svojej matky (porov. Lk 1, 41). Vo svojom chválospeve Mária hovorí: „Môj duch jasá v Bohu, mojom Spasiteľovi“ (Lk 1, 47). Keď Ježiš začína svoje verejné účinkovanie, Ján hovorí: „A táto moja radosť je úplná“ (Jn 3, 29). Sám Ježiš „zaplesal v Duchu Svätom“ (Lk 10, 21). Jeho poslanstvo je prameňom radosti: „Toto som vám povedal, aby vo vás bola moja radosť a aby vaša radosť bola úplná“ (Jn 15, 11). Naša kresťanská radosť vyvierá z prameňa jeho prekypujúceho srdca. Svojim priateľom sľubuje: „Vy budete plakať a nariekať, a svet sa bude radovať. Budete žiaľovať, ale váš smútok sa premení na radosť“ (Jn 16, 20). A nalieha: „Zasa vás uvidím a vaše srdce sa bude radovať. A vašu radosť vám nik nevezme“ (Jn 16, 22). Neskôr, keď ho učeníci videli vzkrieseného, „zaradovali sa“ (Jn 20, 20). Kniha Skutky apoštolov hovorí, že v prvom spoločenstve „s radosťou požívali pokrm“ (Sk 2, 46). Kade učeníci prešli, tam „nastala veľká radosť“ (Sk 8, 8) a oni uprostred prenasledovaní „boli naplnení radosťou“ (Sk 13, 52). Aj eunuch, keď bol pokrstený, „šiel svojou cestou plný radosti“ (Sk 8, 39) a strážca väzenia „sa radoval s celým svojím domom, že uveril Bohu“ (Sk 16, 34). Prečo by sme aj my nevstúpili do tohto prúdu radosti?

6. Sú kresťania, ktorých život je ako pôst bez Veľkej noci. Uvedomujem si, že radosť nemožno žiť rovnakým spôsobom vo všetkých etapách a okolnostiach života, pretože tieto okolnosti niekedy bývajú veľmi zložité. Radosť sa prispôsobuje a premieňa, ale vždy zostáva prítomná – aspoň ako lúč svetla, ktorý sa rodí z vnútornej istoty, že sme nekonečne nadovšetko milovaní. Chápem, že ľudia sú náchylní na smútok pre veľké ťažkosti, ktorým musia čeliť, ale kúsok po kúsok musíme dať priestor radosti z viery – ako skrytej, ale istej dôvere aj uprostred najhorších trápení: „Z pokoja si mi vyhnal dušu, zabudol som na blaho... Toto si beriem k srdcu, pre toto budem dúfať. Láskavosť Pána, že nám nie je koniec, veď jeho milosť nepomíňa, obnovuje sa každým ránom; veľká je tvoja vernosť... Dobre je ticho čakať Pánovo spasenie“ (Nár 3, 17. 21 – 23. 26).

7. Pokušenie sa často prejavuje vo výhovorkách a sťažnostiach, akoby na to, aby sme sa dokázali radovať, musel byť splnený nekonečný zoznam podmienok. Je to tak, pretože „technologická spoločnosť dokázala znásobiť príležitosti na potešenie, ale len veľmi ťažko dokáže vyvolať radosť“. [2] Môžem povedať, že tie najkrajšie a najspontánnejšie radosti, ktoré som počas svojho života zažil, boli radosti veľmi chudobných ľudí, ktorí toho mali naozaj veľmi málo. Pamätám si tiež opravdivú radosť tých, ktorí si aj uprostred náročných pracovných povinností dokázali zachovať veriace, štedré a jednoduché srdce. Rozličnými spôsobmi tieto radosti vyvierajú z prameňa veľkej Božej lásky, ktorá sa prejavila v Ježišovi Kristovi. Nikdy ma neunaví opakovať slová Benedikta XVI., ktoré nás vedú do centra evanjelia: „Na začiatku toho, že je niekto kresťanom, nestojí etické rozhodnutie alebo veľkolepá myšlienka, ale skôr stretnutie s udalosťou, s Osobou, ktorá ponúka životu celkom nový horizont a tým aj zásadné smerovanie.“ [3]

8. Len vďaka tomuto stretnutiu – alebo opakovanému stretávaniu – s Božou láskou, stretnutiu, ktoré sa premieňa na šťastné priateľstvo, oslobodzujeme sa od izolovaného svedomia a od zameranosti na seba samých. K tomu, aby sme boli naplnení ľuďmi, dospievame vtedy, keď sme viac než len ľuďmi – keď Bohu dovolíme, aby nás vyviedol za hranice nás samých, aby sme obsiahli plnosť pravdy o našom bytí. Z toho potom pramení evanjelizačné úsilie. Totiž ak niekto prijal túto lásku, ktorá životu dáva nový zmysel, ako sa o ňu môže nepodeliť s ostatnými?

II. Sladká a potešujúca radosť z hlásania evanjelia

9. Dobro má vždy tendenciu šíriť sa. Každá autentická skúsenosť pravdy a krásy chce rásť a každý človek, ktorý prežíva hlboké oslobodenie, získava väčšiu citlivosť na potreby druhých. Keď sa dobro šíri, zapúšťa korene a rozvíja sa. Práve preto ten, kto túži žiť dôstojne a plnohodnotne, nemá inú možnosť, než všímať si druhých a snažiť sa o ich dobro. Nemalo by nás prekvapiť to, čo hovorí svätý Pavol: „Lebo nás ženie Kristova láska“ (2 Kor 5, 14); „Beda mi, keby som evanjelium nehlásal!“ (1 Kor 9, 16).

10. Pred nami je výzva žiť na vyššom stupni, nie však s menšou intenzitou: „Život sa posilňuje darovaním a oslabuje izoláciou a pohodlnosťou. Naozaj najviac dokážu využiť možnosti života tí, ktorí opustia istý breh a nechajú sa nadchnúť pre poslanie sprostredkovať život druhým.“[4] Keď Cirkev pozýva na úlohu evanjelizovať, nerobí nič iné než to, že kresťanom ukazuje pravý dynamizmus ich osobnej realizácie: „Tu objavujeme hlboko siahajúci zákon: náš život rastie a dozrieva v takej miere, v akej ho dávame k dispozícii životu druhých. Misia je v konečnom dôsledku práve týmto.“[5] Preto by sa hlásateľ evanjelia nemal stále tváriť ako na pohrebe. Objavme znovu a posilnime horlivosť, „sladkú a potešiteľnú radosť z evanjelizácie, a to aj vtedy, keď treba siať pomedzi slzy. [...] Nech dnešný svet počuje radosnú zvesť – po ktorej s úzkosťou i nádejou túži – nie od smutných, malomyselných, netrpezlivých alebo bojzlivých hlásateľov evanjelia, ale od takých, ktorých život žiari horlivosťou; od takých, ktorí už sami zakúsili Kristovu radosť“.[6]

Večná novosť

11. Nové hlásanie ponúka veriacim, aj vlažným a nepraktizujúcim, novú radosť z viery a evanjelizačnú plodnosť. Jeho centrum a podstata zostávajú rovnaké: je nimi Boh, ktorý prejavil svoju veľkú lásku v ukrižovanom a vzkriesenom Kristovi. On stále obnovuje svojich veriacich: v ktoromkoľvek veku „dostávajú novú silu, získavajú krídla ako orly, utekať budú a neustanú, budú putovať a neomdlejú“ (Iz 40, 31). Kristus je „večné evanjelium“ (Zjv 14,6) a je „ten istý včera i dnes a naveky“ (Hebr 13, 8), ale jeho bohatstvo a krása sú nevyčerpatelné. On je stále mladý a je neustálym prameňom novosti. Cirkev sa neprestáva čudovať, aká veľká je „hlbka Božieho bohatstva, múdrosti a vedomosti“ (Rim 11, 33).

Svätý Ján z Križa hovorieval: „táto hĺbka Božieho poznania a múdrosti je taká veľká a nesmierna, že aj keď ju už duša pozná, môže sa do nej stále hlbšie ponárať“.[7] Alebo ako hovorí svätý Irenej: „[Kristus] pri svojom príchode priniesol so sebou všetku novosť“.[8] On vždy svojou novosťou dokáže obnoviť náš život a naše spoločenstvo, a aj keď sa ho dotkli temné obdobia a slabosti Cirkvi, kresťanské poslanstvo nemôže nikdy zostarnúť. Ježiš Kristus dokáže tiež prelomiť nudné schémy, v ktorých sa ho niekedy pokúšame uväzniť, a vie nás prekvapiť svojou neustálou Božou tvorivosťou. Vždy keď sa snažíme vrátiť k prameňu a obnoviť pôvodnú čerstvosť evanjelia, ukážu sa nové cesty a kreatívne metódy, rôzne vyjadrovacie formy, výrečnejšie symboly, slová naplnené obnoveným významom pre dnešný svet. Naozaj každá autentická činnosť evanjelizácie je vždy „nová“.

12. Aj keď si dané poslanie vyžaduje intenzívne úsilie, bolo by chybou chápať ho len ako hrdinské osobné snaženie, pretože celé toto dielo je predovšetkým jeho a presahuje všetko, čo my dokážeme objaviť a pochopiť. Ježiš je „prvý a najväčší hlásateľ evanjelia“.[9] Pri každej forme hlásania evanjelia prvé miesto patrí Bohu, ktorý nás povolal, aby sme s ním spolupracovali, a povzbudzuje nás silou svojho Ducha. Skutočná novosť je tá, ktorú tajomným spôsobom chce priniesť Boh; tá, ktorú on inšpiruje, tá, ktorú on vyvoláva, tá, ktorú on vedie a sprevádza tisícmi spôsobmi. V celom živote Cirkvi musí byť zrejme, že iniciatívu má Boh, ktorý „nás miloval“ ako prvý (1 Jn 4, 10), a že Boh je ten, „ktorý dáva vzrast“ (1 Kor 3, 7). Toto presvedčenie nám umožňuje zachovať si radosť aj pri takej náročnej a zložitej úlohe, ktorá si vyžaduje celý náš život. Chce od nás všetko, ale zároveň nám aj všetko ponúka.

13. Novosť tohto poslanca nesmieme vnímať ako vytrhnutie koreňov alebo zabudnutie na živé dejiny, ktoré nás obklopujú a hýbu vpred. Pamäť je rozmerom našej viery, ktorý by sme mohli nazvať „deuteronomickým“, používajúc analógiu s pamäťou Izraela. Ježiš nám zanecháva Eucharistiu ako každodennú pamäť Cirkvi, ktorá nás čoraz hlbšie

vodádza do Veľkej noci (porov. Lk 22, 19). Radosť z hlásania evanjelia stále žiari na pozadí vďačnej pamäti: je to milosť, o ktorú nám treba prosieť. Apoštoli nikdy nezabudli na ten okamih, keď sa Ježiš dotkol ich srdca: „Boli asi štyri hodiny popoludní“ (Jn 1, 39). Spolu s Ježišom nám pamäť pripomína skutočný „oblak svedkov“ (Hebr 12, 1). Medzi nimi vystupujú do popredia niektoré osoby, ktoré sa nás dotkli osobitným spôsobom a vďaka ktorým vzkĺčila aj naša veriaca radosť: „Pamätajte na svojich predstavených, ktorí vám hlásali Božie slovo“ (Hebr 13, 7). Niekedy sú to jednoduché a blízke osoby, ktoré nás uviedli do života viery: „Spomínam si na tvoju úprimnú vieru, akú mala už tvoja stará matka Loida a tvoja matka Eunika“ (2 Tim 1, 5). Veriaci je v zásade „pamätliví“.

III. Nová evanjelizácia na odovzdávanie viery

14. V načúvaní Ducha, ktorý nám spoločne pomáha rozlišovať znamenia čias, od 7. do 28. októbra 2012 prebehlo XIII. riadne generálne zhromaždenie Synody biskupov na tému „Nová evanjelizácia na odovzdávanie kresťanskej viery“. Synoda pripomenula, že nová evanjelizácia povoláva všetkých a uskutočňuje sa najmä v troch oblastiach.[10] Na prvom mieste spomeňme oblasť riadnej pastorácie „oživovanej plameňom Ducha, rozohňujúceho srdcia veriacich, ktorí pravidelne navštevujú spoločenstvo a stretávajú sa v deň Pána, aby sa živilo jeho slovom a chlebom večného života“.[11] Do tejto oblasti možno zaradiť aj veriacich, ktorí majú intenzívnu i úprimnú katolícku vieru a prejavujú ju rozličnými spôsobmi, i keď sa pravidelne nezúčastňujú na bohoslužbách. Táto pastoračná starostlivosť je zameraná na rast veriacich, aby celým svojím životom čoraz lepšie odpovedali na Božiu lásku.

Na druhom mieste spomeňme oblasť „pokrstených osôb, ktorých životy však nezodpovedajú požiadavkám krstu“,[12] neprejavujú srdečnú príslušnosť k Cirkvi a nepocitujú útechu viery. Cirkev ako vždy pozorná matka sa snaží, aby zažili obrátenie, ktoré im prinavráti radosť a túžbu žiť podľa evanjelia.

Napokon podotýkame, že evanjelizácia je spojená s ohlasovaním evanjelia tým, ktorí nepoznajú Ježiša Krista alebo ho odjakživa odmietali. Mnoho z nich hľadá Boha v skrytosti, vedie ich túžba spoznať jeho tvár, a to aj v krajinách starobylej kresťanskej tradície. Všetci majú právo prijať evanjelium. Kresťania majú povinnosť hlásať ho bez toho, aby kohokoľvek vylučovali – nie však ako tí, ktorí nútia dodržiavať nové povinnosti, ale ako tí, ktorí spoločne prežívajú radosť, poukazujú na nový, krásny horizont a ponúkajú výbornú hostinu. Cirkev sa nešíri prozelytizmom, ale „príťažlivosťou“.[13]

15. Ján Pavol II. nás pozýva, aby sme si uvedomili, že „nemôžeme strácať zápal pre ohlasovanie“ tým, ktorí sú vzdialení od Krista, lebo toto je „prvoradou úlohou Cirkvi“.[14] Misionárska činnosť „predstavuje ešte aj dnes najväčšiu výzvu pre Cirkev“[15] a „misionárska úloha musí byť prvoradá“.[16] Čo by sa stalo, keby sme tieto slová vzali naozaj vážne? Jednoducho by sme spoznali, že misijná činnosť je vzorom pre každé úsilie Cirkvi.

V tomto duchu latinskoamerickí biskupi povedali, že „nemôžeme viac zostať pokojní, len v pasívnom očakávaní, vnútri našich kostolov“[17] a že je nevyhnutné prejsť od „pastorácie jednoduchého udržiavania k pastorácii rozhodne misijnej“.[18] Táto úloha je stále prameňom veľkých radostí pre Cirkev: „Tak bude aj v nebi väčšia radosť nad jedným hriešnikom, ktorý robí pokánie, ako nad deväťdesiatimi deviatimi spravodlivými, ktorí pokánie nepotrebujú“ (Lk 15, 7).

Zmysel a ohraničenie tejto exhortácie

16. S radosťou som prijal pozvanie synodálnych otcov napísať túto exhortáciu.[19] Pri jej tvorbe som sa snažil zozbierať bohaté ovocie práce synody. Radil som sa tiež s viacerými ľuďmi a chcem vyjadriť starosti, ktorými sa zaoberám v tomto konkrétnom okamihu ohlasovania evanjelia. Existuje nespočítateľné množstvo tém spojených s evanjelizáciou dnešného sveta, ktoré by bolo možné rozvíjať. Rozhodol som sa však nevenovať podrobne týmto početným otázkam, ktoré musia byť predmetom štúdia a náležitého prehlbovania. Nemyslím si ani, že od pápežského učenia by sa mali očakávať definitívne alebo vyčerpávajúce vyjadrenia týkajúce sa všetkých otázok Cirkvi a sveta. Nie je vhodné, aby pápež nahrádzal miestne biskupské spoločenstvá pri rozhodovaní o všetkých problémoch, ktoré sa vyskytujú na ich území. V tomto zmysle som si vedomý potreby smerovania k zdravej „decentralizácii“.

17. Rozhodol som sa tu predstaviť niektoré línie, ktoré by v celej Cirkvi mohli vyvolať a usmerniť novú etapu hlásania evanjelia, plnú horlivosti a dynamizmu. V tomto kontexte a na základe učenia dogmatickej konštitúcie *Lumen gentium* som sa rozhodol, že popri iných témach sa budem viac venovať najmä nasledujúcim otázkam:

- a) Reforma Cirkvi v jej misionárskom úsilí.
- b) Pokušenia pastoračných pracovníkov.
- c) Cirkev ako plnosť Božieho ľudu, ktorá hlása evanjelium.
- d) Homília a jej príprava.
- e) Prijatie chudobných v spoločnosti.
- f) Pokoj a sociálny dialóg.
- g) Duchovné motivácie na misionársku činnosť.

18. Zaoberal som sa týmito témami do takej miery, ktorá sa možno niekomu bude zdať až prehnaná. Neurobil som to však s úmyslom ponúknuť traktát, ale preto, aby som poukázal na veľký praktický vplyv týchto tém na aktuálne úlohy Cirkvi. Všetky tieto témy skutočne pomáhajú načrtnúť určitý štýl ohlasovania evanjelia, ktorý odporúčam prijať za vlastný vo všetkých aktivitách a snaženiach. Práve týmto spôsobom možno v našej každodennej práci prijať povzbudenie Božieho slova: „Ustavične sa radujte v Pánovi! Opakujem: Radujte sa!“ (Flp 4, 4).

Prvá kapitola

Misionárska transformácia Cirkvi

19. Evanjelizácia poslúcha Ježišov misijný príkaz: „Chodte teda, učte všetky národy a krstite ich v mene Otca i Syna i Ducha Svätého a naučte ich zachovávať všetko, čo som vám prikázal“ (Mt 28, 19 – 20). V týchto veršoch nachádzame opis okamihu, v ktorom vzkriesený Ježiš posiela svojich učeníkov, aby ohlasovali evanjelium v každom čase a na každom mieste, aby sa viera v neho rozšírila do všetkých končín zeme.

I. Cirkev, ktorá vychádza

20. V Božom slove sa neustále objavuje tento dynamizmus „vychádzania“, do ktorého Boh povzbudzuje veriacich. Abrahám prijal pozvanie, aby sa vydal do novej zeme (porov. Gn 12, 1 – 3). Mojžiš poslúchol Božie povolanie: „Pod', pošlem ťa“ (Ex 3, 10) a vyviedol ľud do zaslúbenej zeme (porov. Ex 3, 17). Jeremiášovi povedal: „Pôjdeš všade, kde ťa pošlem“ (Jer 1, 7). Aj dnes v tomto Ježišovom „chodte“ sú obsiahnuté všetky nové scenáre i výzvy evanjelizačného poslania Cirkvi a všetci sme pozvaní na tento nový misionársky „východ“. Každý kresťan a každé spoločenstvo musia dobre rozlíšiť, na akú konkrétnu cestu ich Pán posiela, ale všetci sme pozvaní prijať toto povolanie: vyjsť z vlastnej pohodlnosti a mať odvahu ísť na všetky periférie, ktoré potrebujú svetlo evanjelia.

21. Radosť evanjelia, ktorá naplňuje život spoločenstva učeníkov, je misionárska radosť. Cítia ju sedemdesiat dvaja učeníci, ktorí sa vracajú z misie plní radosti (porov. Lk 10, 17). Prežíva ju Ježiš, keď plesá radosťou v Duchu Svätom a chváli Otca, pretože jeho zjavenie preniká ku chudobným a najmenším (porov. Lk 10, 21). Plní obdivu ju cítili aj prví z tých, ktorí sa obrátili pri hlásaní apoštolov, pričom „každý ich počul hovoriť svojím jazykom“ (Sk 2, 6) na deň Turíc. Táto radosť je znakom toho, že evanjelium bolo ohlásené a prináša ovocie. Má však v sebe aj dynamiku „exodu“ a daru, dynamiku vyjdenia zo seba a rozsievania – stále znova a stále ďalej. Pán hovorí: „Pod' me inde, do susedných dedín, aby som aj tam kázal, veď na to som prišiel“ (Mk 1, 38). Keď semeno bolo zasiate na jednom mieste, nezdržuje sa tam dlhšie, aby viac vysvetľoval alebo aby vykonal viac znamení, ale Duch ho vedie, aby sa vybral do ďalších dedín.

22. Slovo má v sebe silu, ktorú nedokážeme predvídať. Evanjelium hovorí o semene, ktoré po zasiatí rastie samo od seba, aj keď hospodár spí (porov. Mk 4, 26 – 29). Cirkev musí prijať túto nespútanú slobodu Slova, ktoré dosahuje to, čo chce – takými formami a spôsobmi, ktoré prekračujú naše chápanie a rúcajú naše schémy.

23. Intimita Cirkvi s Ježišom je intimitou spoločného napredovania a toto „spoločenstvo je [podstatne] misionárske“. [20] Ak chceme kráčať podľa Pánovho vzoru, dnes je životne dôležité, aby sa Cirkev vydala hlásať evanjelium všetkým, na všetky miesta, pri všetkých príležitostiach, bez váhania, bez zdráhanie a bez strachu. Evanjeliová radosť je pre celý ľud; nikoho nemožno vylúčiť. Anjel takto ohlasuje betlehenským pastierom: „Nebojte sa. Zvestujem vám veľkú radosť, ktorá bude patriť všetkým ľuďom“ (Lk 2, 10). Zjavenie svätého apoštola Jána hovorí o anjelovi, ktorý mal „večné evanjelium, aby ho zvestoval obyvateľom zeme, každému národu, kmeňu, jazyku a ľudu“ (Zjv 14, 6).

Preberať iniciatívu, zapájať sa, sprevádzať, prinášať ovocie a oslavovať

24. Cirkev „vychádzajúca“ je spoločenstvo učeníkov, misionárov, ktorí preberajú iniciatívu, zapájajú sa, sprevádzajú, prinášajú ovocie a oslavujú. „Primerear – ako preberať iniciatívu“ – azda mi odpustíte tento neologizmus. Spoločenstvo, ktoré ohlasuje evanjelium, si uvedomuje, že Pán prevzal iniciatívu, predišiel všetkých v láske (porov. 1 Jn 4, 10), a práve preto vie urobiť prvý krok. Vie prevziať iniciatívu bez strachu ísť dopredu, hľadať tých, čo sa vzdialili, a dôjsť na každú križovatku ciest v snahe odovzdať pozvanie odlúčeným. Prežíva neuhasiteľnú túžbu ponúkať milosrdenstvo, ovocie toho, že zažilo Pánovo nekonečné milosrdenstvo a jeho šíriacu sa silu. Odvážme sa trochu viac preberať iniciatívu! Práve v dôsledku toho sa Cirkev dokáže zapájať a vkladať do vecí. Ježiš umyl nohy svojim učeníkom. Pán sa zapája a zapája aj svojich, kľaká pred druhými na kolená, aby ich poumýval. Hneď však hovorí svojim učeníkom: „ste blahoslavení, ak podľa toho aj konáte“ (Jn 13, 17). Spoločenstvo hlásajúce evanjelium sa vkladá prostredníctvom činností a gest do života druhých, skrakuje vzdialenosti, znižuje sa až k poníženiu, ak je to potrebné, a objíma ľudský život, dotýkajúc sa trpiaceho Kristovho tela v ľuďoch. Hlásatelia evanjelia tak „páchnu po ovciach“ a tieto počúvajú ich hlas. Teda spoločenstvo tých, ktorí hlásajú evanjelium, dáva sa k dispozícii na „sprevádzanie“. Sprevádza ľudstvo na všetkých jeho cestách, nech sú akokoľvek náročné alebo dlhé. Pozná dlhé čakanie a apoštolskú vytrvalosť. Evanjelizácia má veľkú trpezlivosť a je si vedomá prekážok. Verná Pánovmu daru, vie prinášať ovocie. Spoločenstvo hlásajúce evanjelium vždy dáva pozor na ovocie, pretože Pán chce, aby bolo plodné. Stará sa o zrno a nestráca pokoj pre kúkoľ. Keď rozsievateľ vidí vzrastať kúkoľ uprostred pšenice, nereaguje lamentovaním ani panikárením. Nájde spôsob, ako Slovo vložiť do konkrétnej situácie, aby prinieslo plody nového života – aj keď sa môžu zdať len čiastočné alebo nedokonalé. Učeník vie ponúknuť celý svoj život až po obeť mučeníctva – ako svedectvo o Ježišovi Kristovi, ale jeho cieľom nie je vyrábať si nepriateľov, ale skôr to, aby Slovo bolo prijaté a ukázalo svoju oslobodzujúcu a obnovujúcu silu. Napokon radostné spoločenstvo, ktoré hlása evanjelium, vie aj „oslavovať“. Slávi a oslavuje každé malé víťazstvo, každý krok dopredu v evanjelizácii. Radostná evanjelizácia sa stáva krásnou v liturgii ako súčasť každodennej snahy šíriť dobro. Cirkev súčasne evanjelizuje a je evanjelizovaná krásou liturgie, ktorá je oslavou evanjelizačnej činnosti a zároveň prameňom obnovennej túžby po sebadarovaní.

II. Pastorácia v obrátení

25. Dobre viem, že dokumenty sa dnes netešia takému záujmu ľudí ako v iných dobách a že bývajú rýchlo zabudnuté. Napriek tomu chcem zdôrazniť, že to, čo tu zamýšľam vyjadriť, má programový charakter a podstatné dôsledky. Dúfam, že všetky spoločenstvá sa budú snažiť, aby použili potrebné prostriedky na vykročenie po ceste pastoračného a misijného obrátenia, ktoré nenechá veci v takom stave, v akom sú. Teraz nám netreba „bežnú administráciu“. [21] Disponujeme sa vo všetkých oblastiach sveta do „permanentného stavu misie“. [22]

26. Pavol VI. pozval na posilnenie výzvy na obnovu, aby sa zdôraznilo, že táto výzva sa netýka len niektorých jednotlivcov, ale celej Cirkvi. Pripomeňme si tento pamätný text, ktorý dodnes nič nestratil zo sily svojej naliehavosti: „Cirkev musí prehĺbiť poznanie o sebe samej, musí sa zamyslieť nad tajomstvom, ktoré je jej vlastné... Z tohto jasného a činorodého poznania vyplýva spontánna túžba konfrontovať ideálny obraz Cirkvi, ako ju Kristus videl, chcel a

miloval, svoju nevestu, svätú a nepoškvrnenú (Ef 5, 27), s jej skutočným výzorom, ako sa javí dnes... Preto cítiť takú veľkorysú, ba priam netrpezlivú túžbu po obnove, teda po náprave chýb, odhalených a zavrnutých týmto poznaním, ktoré je akoby vnútorným spytovaním pri pohľade na model, ktorý nám o sebe zanechal Kristus“.[23] Druhý vatikánsky koncil predstavil obrátenie Cirkvi ako otvorenie sa pre stálu reformu seba samej, smerujúcu k vernosti Ježišovi Kristovi: „Každá reforma Cirkvi vo svojej podstate spočíva v stále rastúcej vernosti jej vlastnému povolaniu... Kristus nabáda putujúcu Cirkev na túto ustavičnú reformu, ktorú ako ľudská a pozemská ustanovizeň neprestajne potrebuje.“[24] Existujú cirkevné štruktúry, ktoré obmedzujú evanjelizačný dynamizmus; a rovnako existujú dobré štruktúry, ktoré ho napomáhajú, ak sú naplnené životom, ktorý ich hýbe, podporuje a hodnotí. Bez nového života a autentického evanjeliového ducha, bez „vernosti Cirkvi vlastnému povolaniu“ sa každá nová štruktúra zakrátko pokazí.

Neodkladná obnova Cirkvi

27. Snívam o misijnej rozhodnosti schopnej všetko premeniť tak, aby sa zvyky, štýly, jazyk a všetky cirkevné štruktúry stali vhodnými prostriedkami na evanjelizáciu súčasného sveta – viac než prostriedkami sebazáchovy. Reformu štruktúr, ktorú si vyžaduje pastoračné obrátenie, možno chápať len v tomto zmysle: urobiť všetko tak, aby sa štruktúry stali viac misijnými; aby sa riadna pastoračia v každej zo svojich podôb stala expanzívnejšou a otvorenejšou, a tak všetkých, ktorí sú aktívni v pastoračnej službe, disponovala k postoju „vychádzania“ a pomáhala tak každému, komu Ježiš ponúka svoje priateľstvo, dať pozitívnu odpoveď. Ako hovoril Ján Pavol II. biskupom Oceánie, „každá obnova v Cirkvi musí mať za cieľ misiu, aby nepadla za obeť cirkevnej zahľadenosti do seba“.[25]

28. Farnosť nie je zastaraná štruktúra; má veľkú flexibilitu a môže na seba vziať rozličné podoby – v závislosti od schopností a misijnej kreativity svojho pastiera a miestneho spoločenstva. Aj keď to určite nie je jediná inštitúcia ohlasovania evanjelia, ak je schopná neustále sa reformovať a adaptovať, bude aj naďalej „Cirkvou, ktorá žije uprostred domov svojich synov a dcér“.[26] To predpokladá, že bude naozaj v kontakte s rodinami a so životom veriacich a že nezostane len nefunkčnou štruktúrou oddelenou od ľudí alebo skupinou vyvolených, ktorí sú zahľadení do seba. Farnosť je prítomnosťou Cirkvi na konkrétnom území; miestom načúvania Slovu a rastu kresťanského života; miestom dialógu, ohlasovania a štedrej lásky; miestom adorácie a slávenia.[27] Prostredníctvom vlastných aktivít farnosť povzbudzuje a formuje svojich členov, aby boli činní v evanjelizácii.[28] Je to spoločenstvo spoločenstiev, svätyňa, do ktorej sa chodia napiť vysmädnutí, aby vládali pokračovať v ceste, centrum neustáleho misijného snaženia. Musíme si však uvedomiť, že výzva na obnovu a reformu farností ešte nepriniesla dostatočné ovocie, ktorým by malo byť to, aby farnosti boli bližšie ľuďom, aby sa stali prostredím živého spoločenstva i spolupráce a celkom sa sústredili na misiu.

29. Ďalšie cirkevné inštitúcie, základné spoločenstvá a malé komunity, hnutia a iné formy asociácií sú bohatstvom Cirkvi, ktoré vzbudzuje Duch Svätý na evanjelizáciu všetkých sektorov a oblastí. Mnohokrát sprostredkujú nové evanjelizačné nadšenie a schopnosť dialógu so svetom, prostredníctvom ktorého sa Cirkev obnovuje. Je pre ne však veľmi prospešné, aby nestratili kontakt s rôznorodou realitou miestnej farnosti a aby sa ochotne začlenili do organickej pastoračie miestnej cirkvi.[29] Táto integrácia zabráni tomu, aby sa sústredili iba na jednu časť evanjelia alebo Cirkvi, alebo tomu, aby sa premenili na kočovníkov, ktorým chýbajú korene.

30. Každá miestna cirkev, teda časť Katolíckej cirkvi pod vedením svojho biskupa, je povoláná na misijné obrátenie. Je subjektom hlásania evanjelia,[30] lebo je konkrétnym vyjadrením jedinej Cirkvi na danom mieste sveta a v nej „je skutočne prítomná a pôsobí jedna, svätá, katolícka a apoštolská Kristova Cirkev“.[31] Je to Cirkev vtelená do jedného konkrétneho priestoru, vybavená všetkými prostriedkami spásy darovanými Kristom, avšak s tvárou konkrétneho miesta. Jej radosť zo sprostredkovania Ježiša Krista je vyjadrená tak v starostlivosti o jeho ohlasovanie na najbiednejších miestach, ako aj v neustálom vychádzaní na periférie vlastného územia alebo do nových spoločensko-kultúrnych prostredí.[32] Snaží sa byť vždy tam, kde najviac chýba svetlo a život Vzkrieseného.[33] Aby sa tento misijný impulz stal intenzívnejším, štedrejším a plodnejším, vyzývam každú miestnu cirkev vstúpiť do rozhodného procesu rozlišovania, očisťovania a reformy.

31. Biskup vždy musí podporovať misijné spoločenstvo vo svojej miestnej cirkvi, nasledujúc ideál prvých kresťanských spoločenstiev, v ktorých všetci mali jedno srdce a jednu dušu (porov. Sk 4, 32). Preto niekedy kráča popredku, aby ukázal cestu a povzbudil nádej ľudu, inokedy svojou jednoduchou a milosrdnou prítomnosťou stojí uprostred všetkých tak, že je každému nablízku; a za niektorých okolností zasa kráča za ľuďmi – preto, aby pomohol tým, ktorí zaostali, a tiež preto, lebo aj samotné stádo má čuch na hľadanie nových ciest. Vo svojej úlohe usilovať sa o dynamické, otvorené a misijné spoločenstvo musí podporovať a snažiť sa o dozrievanie všetkých prostriedkov aktívnej účasti, o ktorých hovorí Kódex kánonického práva,[34] a tiež o rozvoj ďalších foriem pastoračného dialógu s túžbou počúvať všetkých a nielen tých, ktorí sú vždy ochotní ho chváliť. Cieľom týchto snažení o aktívnu účasť jednotlivých skupín však nemá byť len samotná cirkevná organizácia, ale predovšetkým misijný sen priblížiť sa ku všetkým.

32. Od okamihu, keď som pozvaný žiť to, čo žiadam od druhých, musím premýšľať aj nad konverziou pápežstva. Mne ako biskupovi Ríma prináleží zostať otvoreným návrhom týkajúcim sa mojej služby – návrhom urobiť túto službu vernejšou významu, ktorý jej zamýšľal dať Ježiš Kristus, a tiež súčasným výzvam evanjelizácie. Pápež Ján Pavol II. si želal, aby mu pomohli nájsť „takú formu vykonávania primátu, ktorá sa nezriekne podstaty svojho poslania, a predsa sa otvorí pre novú situáciu“.[35] V tomto sme urobili malý pokrok. Aj pápežstvo a centrálné štruktúry univerzálnej Cirkvi potrebujú počúvať výzvu na pastoračné obrátenie. Druhý vatikánsky koncil povedal, že „podobne ako starobylé partriarchálne cirkvi, tak aj konferencie biskupov môžu „mnohorakým a účinným spôsobom prispieť k tomu, aby zmysel pre kolégiovosť vyústil do konkrétnych rozhodnutí“.[36] Ale toto želanie sa naplno neuskutočnilo, pretože sa ešte dostatočne nestanovil štatút biskupských konferencií, ktorý by ich definoval ako nositeľky konkrétnych kompetencií vrátane určitej vlastnej učiteľskej autority.[37] Prílišná centralizácia namiesto toho, aby bola nápomocná, komplikuje život Cirkvi a jej misionársku dynamiku.

33. Pastорácia založená na misijnej perspektíve si žiada opustiť pohodlné pastoračné kritérium typu „vždy sa to tak robilo“. Pozývam všetkých, aby boli odvážni a kreatívni v úlohe znovudefinovať ciele, štruktúry, štýl a evanjelizačné metódy vlastných spoločenstiev. Stanovenie cieľov bez adekvátneho preskúmania prostriedkov na ich dosiahnutie je odsúdené do sveta fantázie. Vyzývam všetkých, aby so štedrosťou a odvahou uvádzali do praxe inštrukcie tohto dokumentu, a to bez zákazov a strachu. Je dôležité nikdy nekráčať sami, ale vždy počítať s bratmi a predovšetkým s vedením biskupov v múdrom i realistickom pastoračnom rozlišovaní.

III. Zo srdca evanjelia

34. Ak všetko chceme vnímať v kontexte misijnej perspektívy, platí to aj pre spôsob odovzdávania posolstva. V dnešnom svete rýchlej komunikácie a zamerania len na to, čo sprostredkujú médiá, posolstvo, ktoré ohlasujeme, viac než kedykoľvek predtým podlieha riziku, že zostane okyptené a zredukované iba na sekundárne aspekty. Dôsledkom toho by bolo, že niektoré otázky, ktoré sú súčasťou morálneho učenia Cirkvi, ocitnú sa mimo kontextu, ktorý im dáva skutočný zmysel. K najväčšiemu problému dochádza, keď sa posolstvo, ktoré ohlasujeme, stotožní s takými druhotnými aspektmi, ktoré – aj keď sú relevantné – samy osebe nevyjadrujú odkaz Ježiša Krista. Musíme byť realisti a nepokladať za samozrejmé, že naši partneri v dialógu poznajú celé pozadie toho, o čom rozprávame, alebo že dokážu spojiť naše výpovede so skutočným jadrom evanjelia, ktoré týmto výpovediam dáva zmysel, krásu a príťažlivosť.

35. Pastорácia s misijným zameraním nie je posadnutá jednoliatym odovzdávaním množstva doktrín ani ich neodbytným vnucovaním. Keď prijmem pastoračný cieľ a misijný štýl, ktorý sa skutočne týka všetkých bez výnimky, ohlasovanie sa skoncentruje na to, čo je podstatné, na to, čo je najkrajšie, najväčšie, najatraktívnejšie a zároveň najpotrebnejšie. Ponuka sa zjednoduší bez toho, aby stratila hĺbku a pravdivosť, a stane sa ešte presvedčivejšou a jasnejšou.

36. Všetky zjavené pravdy vychádzajú z toho istého božského prameňa a sú predmetom tej istej viery, avšak niektoré z nich majú väčšiu dôležitosť pre jasnejšie vyjadrenie podstaty evanjelia. To, čo žiari v jadre evanjelia, je nádhera spásonosnej Božej lásky, ktorá sa prejavila v ukrižovanom a vzkriesenom Ježišovi Kristovi. V tomto zmysle Druhý

vatikánsky koncil konštatoval, že „jestvuje poriadok, čiže ‚hierarchia‘ právd katolíckeho učenia, lebo ich súvis so základom kresťanskej viery je rozličný“.[38] To isté platí aj o dogmách viery a tiež o celom obsahu doktríny Cirkvi vrátane jej morálneho učenia.

37. Svätý Tomáš Akvinský učil, že aj v morálnom poslanstve Cirkvi existuje hierarchia – v čnostiach i skutkoch, ktoré z nich vyplývajú.[39] Skutočne dôležitá je „viera činná skrze lásku“ (Gal 5, 6). Skutky lásky k blížnemu sú najdokonalejším vonkajším vyjadrením vnútornej milosti Ducha: „Základným princípom nového zákona je milosť Svätého Ducha, ktorá sa prejavuje vo viere činnej skrze lásku“.[40] Preto hovorí, že čo sa týka vonkajších skutkov, milosrdenstvo je najväčšou spomedzi čností: „Milosrdenstvo je samo osebe najväčšou čnosťou: jeho obsahom je dávať druhým a, čo je ešte dôležitejšie, dvíhať ich slabosti. Milosrdenstvo je osobitnou úlohou pre tých, ktorí sú nadriadení – veď sa hovorí, že byť milosrdným je Bohu vlastné a práve v milosrdenstve sa obzvlášť prejavuje jeho všemohúcnosť.“[41]

38. Je dôležité odvodzovať pastoračnú prax od učenia koncilu, ktorý odráža starobylé presvedčenie Cirkvi. Predovšetkým treba povedať, že v ohlasovaní evanjelia je nevyhnutné zachovať správnu mieru. Tú možno odhadnúť podľa toho, ako často sa spomínajú určité témy, a podľa toho, na čo sa kladie dôraz v ohlasovaní. Ak napríklad farár počas liturgického roka desaťkrát hovorí o zdržanlivosti a iba dva alebo trikrát o láske alebo o spravodlivosti, vzniká nerovnováha, pretože práve tie čnosti, ktoré by mali byť najviac prítomné v ohlasovaní a katechéze, zostávajú v tieni. To isté sa deje, keď sa hovorí viac o zákone než o milosti, viac o Cirkvi než o Ježišovi Kristovi, viac o pápežovi než o Božom slove.

39. Ako organická jednota medzi čnosťami bráni tomu, aby niektorá z nich bola vylúčená z kresťanského ideálu, tak ani žiadnu pravdu nemožno poprieť. Neslobodno okypťovať integrálnu jednotu evanjeliového poslanstva. Okrem toho každú pravdu možno lepšie chápať, keď je vložená do harmónie s celistvosťou kresťanského poslanstva a práve v tomto kontexte všetky pravdy majú svoju dôležitosť i navzájom sa objasňujú. Keď je hlásanie verné evanjeliu, jasne sa ukáže centrálné postavenie niektorých právd a tiež to, že kresťanské ohlasovanie o morálnosti nie je stoická etika, presahujúca asketiku, a nie je len praktická filozofia ani katalóg hriechov a chýb. Evanjelium predovšetkým pozýva dať odpoveď Bohu, ktorý nás miluje a ktorý nás zachraňuje tým, že ho spoznáme v druhých a vyjdeme zo seba samých, aby sme sa snažili o dobro všetkých. Toto pozvanie v nijakom prípade neslobodno zanedbať! Všetky čnosti sú v službe tejto odpovedi lásky. Ak sa v danom pozvaní nezrkadlí sila a príťažlivosť, morálna stavba Cirkvi sa dostáva do nebezpečenstva, že zostane len domčekom z karát, a to je naše najväčšie nebezpečenstvo. Pretože v takom prípade sa neohlasuje evanjelium, ale iba vybrané doktrínálne alebo morálne aspekty, ktoré vyplývajú z istých ideologických nasmerovaní. Posolstvo vtedy riskuje, že stratí svoju čerstvosť a nebude mať viac „vôňu evanjelia“.

IV. Misia, ktorá na seba berie ľudskú ohraničenosť

40. Cirkev, ktorá je učeníčkou ohlasovania, musí rásť v interpretácii zjaveného Slova a chápaní pravdy. Úlohou exegétov a teológov je pomáhať, aby dozrievalo „rozhodnutie Cirkvi“.[42] Odlišným spôsobom to zas napomáhajú iné vedy. Napríklad čo sa týka sociálnych vied, Ján Pavol II. povedal, že Cirkev vníma ich príspevky, aby „v nich našla konkrétne usmernenia, ktoré jej pomôžu vykonávať jej učiteľské poslanie“.[43]

V rámci Cirkvi je bezpočet otázok, ktoré sú predmetom štúdia a o ktorých sa uvažuje s veľkou slobodou. Rozličné smery filozofického, teologického a pastoračného uvažovania, ktoré sa s úctou a láskou nechávajú Duchom vkladať do jednej harmónie, pomáhajú Cirkvi rásť, pretože jej umožňujú lepšie vyjadrovať mimoriadne bohatý poklad Slova. Ľuďom snívajúcim o monolitickom učení, ktoré všetci bez najmenších rozdielov musia zastávať, sa to môže zdať ako rozptyľujúca nedokonalosť. Ale skutočnosť je taká, že táto rôznorodosť pomáha lepšie vyjadrovať a rozvíjať rozličné aspekty nevyčerpatelného bohatstva evanjelia.[44]

41. Veľké a rýchle kultúrne zmeny si však zároveň vyžadujú, aby sme neustálu pozornosť venovali hľadaniu spôsobov vyjadrenia večných právd takým jazykom, ktorý ľuďom umožní rozpoznať ich neustálu aktuálnosť a novosť. Lebo čo sa týka pokladu kresťanského učenia, „jedna vec je jeho podstata... a druhá je spôsob formulácie jeho vyjadrenia“.[45]

Stáva sa totiž, že veriaci – zvyknutí na svoju reč, ktorej rozumejú –, keď počúvajú bezchybný ortodoxný jazyk, odnesú si niečo, čo nezodpovedá skutočnému evanjeliu Ježiša Krista. So svätým úmyslom komunikovať o pravde o Bohu a človeku im pri niektorých príležitostiach ponúkame falošného boha alebo ľudský ideál, ktorý nie je skutočne kresťanský. Takýmto spôsobom sme verní nejakej formulácii, ale neodovzdávame podstatu. Toto je najväčšie riziko. Pamätajme, že „vyjadrenie pravdy môže mať veľa podôb. A obnova vyjadrovacích foriem je nevyhnutná na odovzdávanie nepozmeneného významu posolstva evanjelia dnešnému človekovi“.[46]

42. Toto má veľký význam pri ohlasovaní evanjelia, ak nám skutočne leží na srdci, aby sme čoraz lepšie sprostredkovali jeho krásu a umožnili ju spoznať všetkým ľuďom. V každom prípade nikdy sa nám nepodarí dosiahnuť, aby sme z učenia Cirkvi urobili čosi ľahko pochopiteľné a s radosťou prijateľné celkom pre všetkých. Viera vždy má v sebe aj rozmer kríža; vždy je tu aj nejaký tieň, ktorý však nebráni odhodlanosti súhlasiť s ňou. Sú veci, ktoré možno pochopiť a oceniť len v zmysle tohto súhlasu viery, ktorého sestrou je láska presahujúca zrejmosť, s ktorou chápeme jej dôvody a argumenty. Preto je potrebné pamätať na to, že každé predkladanie náuky sa musí konať s postojom hlásania evanjelia, ktorý prebúdza súhlas srdca skrze blízkosť, lásku a svedectvo.

43. Pri neustálej snahe o rozlišovanie Cirkev môže dospieť aj k uvedomeniu si, že niektoré jej vlastné zvyklosti – nesúvisiace priamo s jadrom evanjelia, aj keď hlboko zakorenené v priebehu dejín – dnes už nie sú interpretované rovnakým spôsobom ako kedysi a ich posolstvo nie je viac chápané vhodným spôsobom. Môžu byť pekné, ale už neslúžia potrebe odovzdávania evanjelia. Nebojme sa ich prehodnotiť. Rovnako tiež existujú cirkevné predpisy a príkazy, ktoré mohli byť veľmi efektívne v dobe, keď vznikli, ale dnes už nemajú tú istú výchovnú silu na usmerňovanie životov ľudí. Svätý Tomáš Akvinský zdôrazňoval, že príkazov daných Božiemu ľudu priamo Kristom a apoštolmi „je veľmi málo“.[47] Citujúc svätého Augustína poznamenával, že dodržiavanie predpisov, ktoré Cirkev pridala neskôr, treba vyžadovať s miernosťou, aby „sa príliš nepreťažil život veriacich“ a naša viera sa nepremenila na otroctvo, keďže „Božie milosrdenstvo chcelo, aby bola slobodná“.[48] Toto varovanie, vyslovené pred mnohými storočiami, je stále nesmierne aktuálne. Malo by byť jedným z kritérií, ktoré treba brať do úvahy, keď premýšľame nad takou reformou Cirkvi a jej hlásania, ktorá by skutočne umožnila zasiahnuť všetkých.

44. Na druhej strane pastieri a všetci veriaci, ktorí sprevádzajú svojich bratov vo viere alebo na ceste otvorenia sa Bohu, nesmú zabúdať na to, čo nám s veľkou jasnosťou hovorí Katechizmus Katolíckej cirkvi: „Pričítateľnosť nejakého činu a zodpovednosť zaň sa môžu znížiť, ba aj zrušiť nevedomosťou, nepozornosťou, násilím, strachom, návykmi, nezriadenými náklonnosťami a inými psychickými alebo sociálnymi faktormi.“[49]

Preto bez toho, aby sme čokoľvek uberali ideálu evanjelia, treba s milosrdenstvom a trpezlivosťou sprevádzať rozličné štádiá rastu osôb, ktoré deň po dni postupne napredujú.[50] Kňazom pripomínam, že spovednica nesmie byť mučiarňou, ale miestom milosrdenstva Pána, ktorý nás povzbudzuje, aby sme robili všetko dobré, čo je v našich silách. Malý krôčik uprostred ľudských ohraničení môže byť Bohu vzácnejší než navonok bezchybný život človeka, ktorý svoje dni trávi bez toho, aby musel čeliť vážnym ťažkostiam. Všetkým sa musí dostať útecha a povzbudenie zachraňujúcej Božej lásky, ktorá tajomne pôsobí v každom človeku bez ohľadu na jeho chyby alebo pády.

45. Vidíme teda, že úsilie hlásať evanjelium je ohraničené limitmi jazyka a okolností. Treba sa snažiť čo najlepšie komunikovať o pravdách evanjelia v konkrétnom kontexte, aby sa nestratili pravda, dobro a svetlo, ktoré je možné sprostredkovať aj vtedy, keď sa ešte nedá dosiahnuť dokonalosť. Misionárske srdce si je vedomé týchto limitov a stáva sa „slabým pre slabých... a všetkým pre všetkých“ (1 Kor 9, 22). Nikdy sa neuzatvára, nikdy sa neskrýva za vlastné istoty, nikdy si nevolí tvrdosť ako prostriedok sebaobrany. Vie, že ono samo musí rásť v chápaní evanjelia a rozlišovaní ciest Ducha, a preto nezanedbáva dobro, ktoré môže vykonať, aj keď riskuje, že sa zašpiní blatom ulice.

V. Matka s otvoreným srdcom

46. Cirkev „vychádzajúca“ je Cirkev otvorených dverí. Vyjsť druhým v ústrety, aby sme došli až na ľudské periférie, neznamená utekať za svetom bez smeru a bez zmyslu. Často je lepšie spomaliť krok a potlačiť nepokoj, aby sme pohliadli do očí, aby sme načúvali; alebo odložiť naliehavé úlohy, aby sme odprevadili niekoho, kto zostal na kraji

cesty. Tak ako v prípade otca márotnatného syna: jeho dvere zostali otvorené, aby syn pri svojom návrate mohol bez ťažkostí vstúpiť.

47. Cirkev je povolaná byť vždy otvoreným domom Pána. Jedným z konkrétnych znakov tejto otvorenosti je mať všade otvorené kostoly. A to preto, aby sa človek v túžbe nasledovať vnuknutie Ducha pri hľadaní Boha nestretol s chladom zatvorených brán. Existujú však aj iné brány, ktoré nesmieme zatvárať. Všetci sa nejakým spôsobom môžu zúčastňovať na cirkevnom živote, všetci môžu byť súčasťou spoločenstva a ani dvere sviatostí by sa nemali zatvárať z hocikákeho dôvodu. To platí predovšetkým pre sviatosť, ktorá je „bránou“, teda pre krst. Eucharistia, aj keď predstavuje plnosť sviatosťného života, nie je len prémiou pre dokonalých, ale aj štedrým liekom a posilou pre slabých.[51] Tieto súvislosti majú aj pastoračné dôsledky, ktoré sme povolaní zvážiť s rozvahou a odvahou. Často sa správame ako kontrolóri milosti, nie ako jej sprostredkovatelia. Ale Cirkev nie je colnica, je to otcovský dom, v ktorom je miesto pre každého aj s jeho životnými ťažkosťami.

48. Ak celá Cirkev prijme tento misijný dynamizmus, musí sa dostať ku všetkým bez výnimky. Koho však má uprednostniť? Keď čítame evanjelium, nájdeme veľmi jasné usmernenie: nie bratov a bohatých príbuzných, ale predovšetkým chudobných a chorých, teda tých, ktorí sú často podceňovaní a obchádzaní, tých, ktorí „sa ti nemajú čím odplatiť“ (Lk 14, 14). O tomto nemožno pochybovať a neexistujú ani vysvetlenia, ktoré by toto veľmi jasné posolstvo oslabovali. Dnes i vždy „chudobní sú privilegovanými adresátmi evanjelia“[52] a hlásanie evanjelia zamerané na nich je znakom kráľovstva, ktoré Ježiš prišiel priniesť na svet. Treba bez okolkov povedať, že medzi našou vierou a chudobnými existuje neoddeliteľné puto. Nenechajme ich nikdy osamotených.

49. Vyjdime, vyjdime všetkým ponúknuť život Ježiša Krista. Opakujem tu pre celú Cirkev to, čo som mnohokrát povedal kňazom a veriacim v Buenos Aires: je mi milšia „otlčená“ Cirkev, doráňaná a zašpinená tým, že vychádza do ulíc, než Cirkev chorá z uzavretia a pohodlnosti, z upätosti na vlastné istoty. Nechcem takú Cirkev, ktorá robí všetko, aby si udržala centrálnu postavu, a nakoniec zostane zamotaná v spleti svojich mánií a procedúr. Ak nás niečo má sväto znepokojovať alebo trápiť naše svedomie, tak je to tá vec, že mnoho našich bratov žije bez sily, svetla a útechy priateľstva s Ježišom Kristom, bez spoločenstva viery, ktorá ich prijíma, bez horizontu zmyslu a života. Dúfam, že skôr než strach z urobenia chyby bude nás pobádať strach z uzatvorenia sa do štruktúr, ktoré nám poskytujú falošnú istotu; do predpisov, ktoré nás menia na neúprosných sudcov, do zvyklostí, uprostred ktorých sa cítime pokojní, i keď vonku je veľa hladných a Ježiš nám neustále opakuje: „Vy im dajte jesť!“ (Mk 6, 37).

Druhá kapitola

V kríze spoločenskej angažovanosti

50. Skôr než budeme hovoriť o niektorých základných otázkach týkajúcich sa hlásania evanjelia, treba si v krátkosti pripomenúť kontext, v ktorom máme žiť a pracovať. Dnes sa zvykne hovoriť o tzv. „diagnostickom prebytku“ – teda o nadmernom množstve vysvetlení, prečo veci nefungujú –, ktorý však nie je sprevádzaný skutočne použiteľnými návrhmi na riešenie problémov. Na druhej strane nám nepomôže ani čisto sociologický pohľad, ktorý tvrdí, že dokáže obsiahnuť celú skutočnosť svojou metodológiou, údajne nezaťaženou a hypoteticky neutrálnou. To, čo chcem ponúknuť, ide skôr v línii evanjeliového rozlišovania. Je to pohľad učeníka misionára, ktorý „sa živí svetlom a silou Ducha Svätého“.[53]

51. Nie je úlohou pápeža ponúknuť detailnú a kompletnú analýzu súčasného sveta, ale chcem vyzvať všetky spoločenstvá, aby sa venovali rozvíjaniu „bdelej schopnosti študovať znamenia čias“.[54] Je to vážna zodpovednosť, pretože niektoré skutočnosti dnešnej doby, ak pre ne nenájdeme dobré riešenia, môžu prerásť do procesov odludštenia, pri ktorých sa už veľmi ťažko hľadá cesta späť. Je potrebné ozrejmiť, čo je plodom kráľovstva a čo škodí Božiemu plánu. Znamená to nielen rozpoznať a interpretovať vnuknutia tak dobrého, ako aj zlého ducha, ale – a toto je skutočne dôležité – vybrať si vnuknutia dobrého a odmietnuť tie, ktoré pochádzajú od zlého. Za východiskové pokladám rozličné analýzy ponúknuté v iných dokumentoch univerzálneho Magistéria, ako aj tie, ktoré predložili regionálne a národné konferencie biskupov. V tejto exhortácii sa chcem iba nakrátko – s pastoračným pohľadom –

zastaviť pri niektorých aspektoch, ktoré by mohli zabrzdiť alebo oslabiť dynamiku misijnej obnovy Cirkvi – jednak preto, že majú do činenia so životom a dôstojnosťou Božieho ľudu, ako aj preto, že sa dotýkajú tých, ktorí priamo patria do cirkevných inštitúcií a pracujú na poli evanjelizácie.

I. Niektoré výzvy súčasného sveta

52. Ľudstvo v tejto chvíli prežíva historickú zmenu, ktorú vidíme v pokroku týkajúcom sa rozličných oblastí. Treba pochváliť úspechy prispievajúce k blahobytu ľudí, napríklad v oblasti zdravia, vzdelania a komunikácie. Nesmieme však zabudnúť, že väčšina mužov a žien našich čias žije v každodennej biede s neblahými následkami. Niektoré patológie stále narastajú. Strach a zúfalstvo sa zmocňujú srdc mnohých ľudí, dokonca aj v tzv. bohatých krajinách. Radosť zo života často vyhasína, narastá neúcta a násilie, nerovnosť sa stáva čoraz evidentnejšou. Treba bojovať o prežitie a neraz je toto prežitie ešte poznačené aj nedostatkom dôstojnosti. Táto epochálna zmena je spôsobená obrovskými skokmi, ktoré sa vzhľadom na kvalitu, kvantitu, rýchlosť a akumuláciu uskutočňujú vo vedeckom pokroku, v technologických inováciách a v ich rýchlych aplikáciách na rozličné oblasti prírody a života. Žijeme v dobe poznania a informácií, ktoré sú prameňom nových foriem moci, často však anonymnej.

Nie ekonómii vylúčenia

53. Ako príkaz „Nezabiješ!“ stanovuje jasnú hranicu, aby ochránil hodnotu ľudského života, tak aj my dnes musíme povedať „nie ekonómii vylúčenia a nerovnosti“. Takáto ekonómia zabíja. Nemožno dopustiť, že nikoho nezaujímá, keď od zimy zomrie starec, ktorý zostal na ulici, zatiaľ čo do správ sa dostane dvojbodový pokles na burze. To je vylúčenie. Nemožno viac tolerovať, že sa vyhadzuje jedlo, keď ľudia trpia od hladu. To je nerovnosť. Dnes sa všetko stáva predmetom hry založenej na súťaživosti a zákone silnejšieho, pričom v tejto hre silnejší požiera slabšieho. V dôsledku danej situácie sú celé zástupy ľudí vylúčené a vytlačené na hranicu spoločnosti: bez práce, bez perspektív, bez východiska. Ľudská bytosť je pokladaná za predmet konzumu, ktorý možno použiť a zahodiť. Vytvorili sme kultúru „vyhadzovania“, ktorá sa všade šíri. Nejde tu len o fenomén využívania a útlaku, ale aj o čosi nové: vylúčenie má v konečnom dôsledku do činenia so zmyslom toho, čo znamená patriť do spoločnosti, v ktorej žijeme, pretože vylúčenie neznamená zísť do nižšej vrstvy, na perifériu alebo zaradiť sa medzi bezmocných; vylúčenie znamená zostať vonku. Vylúčení nie sú „využívaní“, sú odpadom, „zvyškami“.

54. V tomto kontexte ešte stále niektorí obhajujú ekonomické teórie, ktoré tvrdia, že bohatnutie bohatých časom vytvorí blahobyt aj pre chudobných, a tiež teórie, ktoré predpokladajú, že ekonomický rast podporený voľným trhom dokáže sám od seba vyprodukovať väčšiu rovnosť a začlenenie ľudí do spoločnosti vo svete. Tento názor, ktorý nikdy nebol potvrdený konkrétnymi faktmi, je znakom neprezieravej a prostoduchej dôverčivosti v dobro tých, ktorí majú v rukách ekonomickú moc a „posvätné“ mechanizmy vládnuceho ekonomického poriadku. Vylúčení medzičasom stále čakajú. Na udržanie životného štýlu, ktorý vylučuje druhých, ako aj preto, aby sa človek mohol nadchnúť pre tento egoistický ideál, rozvinula sa priam globalizácia nezájmu. Takmer bez toho, aby sme si to uvedomili, stávame sa neschopnými prejavíť akýkoľvek súcit s bolestným výkrikom druhých, neplačeme už nad ich tragédiami a nezaujímame sa o nich, akoby to boli veci, s ktorými nemáme nič do činenia, ktoré nepripadajú do našej kompetencie. Kultúra blahobytu nás anestetizovala a pokoj strácame len vtedy, keď trh ponúkne niečo, čo sme si ešte nekúpili. Všetky životy zlomené pre nedostatok príležitostí sa nám zdajú len akýmsi divadlom, ktoré nás však nijakým spôsobom nevyvádza z miery.

Nie novej idolatrii peňazí

55. Jedna z príčin tejto situácie sa nachádza vo vzťahu, ktorý sme si vytvorili s peniazmi, pretože pokojne prijímame ich vládu nad nami i nad našimi spoločnosťami. Finančná kríza, ktorej čelíme, spôsobuje zabúdanie na to, že jej príčinou je hlboká antropologická kríza: popretie primátu ľudskej bytosti! Vytvorili sme nové idoly. Uctievanie starovekého zlatého teľaťa (porov. Ex 32, 1 – 35) našlo svoju novú a bezcitnú podobu vo fetišizme peňazí a diktatúre ekonómie bez tváre i skutočne ľudského zámeru. Svetová kríza, ktorá zasahuje financie a ekonómiu, poukazuje na

pramene ich nerovnováhy, predovšetkým na nedostatok antropologického zmysľania, ktorý ľudskú bytosť redukuje na jediné z jej potrieb: na konzum.

56. Zatiaľ čo zárobky niekoľkých exponenciálne rastú, väčšina sa stále vzdďaľuje od blahobytu tejto šťastnej menšiny. Takáto nerovnováha má svoj pôvod v ideológiách, ktoré obraňujú absolútnu autonómiu trhov a finančné špekulácie. Tým berú právo kontroly štátom, ktoré by mali bdieť nad ochranou spoločného dobra. Zakladá sa nová, neviditeľná, niekedy virtuálna tyrania, ktorá jednostranne a neúprosne diktuje svoje zákony a svoje pravidlá. Okrem toho dlh i rastúce úroky vzdďaľujú jednotlivé krajiny od praktických možností využitia vlastnej ekonomiky a ľudí od dosiahnutia reálnej kúpnej sily. K tomuto všetkému sa pridáva rozvetvená korupcia a egoistické vyhýbanie sa plateniu daní, ktoré nadobudlo celosvetové rozmery. Túžba po moci a po majetku nepozná hranice. V tomto systéme, ktorý má tendenciu všetko pohlcovať, len aby rástol zisk, čokoľvek krehké, ako napríklad životné prostredie, nemá šancu brániť sa voči záujmom zbožšteného trhu, z ktorých sa stávajú absolútne pravidlá.

Nie peniazom, ktoré panujú namiesto toho, aby slúžili

57. Za týmto postojom sa skrýva odmietnutie etiky a odmietnutie Boha. Na etiku sa pozerá len s opovrhnutím a výsmechom. Pokladá sa za kontraproduktívnu a príliš humánnu, pretože relativizuje peniaze a moc. Niektorí jú vnímajú aj ako hrozbu, lebo odsudzuje manipuláciu a degradáciu osoby. V konečnom dôsledku etika poukazuje na Boha, ktorý očakáva záväznú odpoveď presahujúcu kategórie trhu. Ak sa totiž tieto kategórie absolutizujú, Boh sa stáva nekontrolovateľným, nemanipulovateľným a priam nebezpečným, pretože ľudskú bytosť povoláva na jej plnú realizáciu a nezávislosť od akejkoľvek formy otroctva. Etika – teda etika bez ideológie – umožňuje vytvoriť rovnováhu a ľudskejší spoločenský poriadok. V tom zmysle nabádam finančných expertov a predstaviteľov štátov, aby zobrali do úvahy slová múdreho muža staroveku: „Nepodeliť sa o svoje dobrá s chudobnými znamená okrádať ich a oberať ich o živobytie. Dobrá, ktoré vlastníme, nie sú naše, ale ich.“[55]

58. Finančná reforma, ktorá berie do úvahy etiku, vyžadovala by si výraznú zmenu postoja zo strany politikov, ktorých nabádam, aby túto výzvu prijali s rozhodnosťou a prezieravosťou, samozrejme, s prihliadnutím na špecifickosť každého kontextu. Peniaze musia slúžiť, a nie panovať. Pápež miluje všetkých, bohatých aj chudobných, má však povinnosť v Kristovom mene pripomínať, že bohatí majú pomáhať chudobným, majú ich rešpektovať a podporovať. Nabádam vás na nezištnú solidaritu a na to, aby sa ekonomika a financie vrátili k takej etike, ktorá chce pomáhať človeku.

Nie nerovnosti, ktorá plodí násilie

59. Dnes sa na mnohých miestach volá po väčšej bezpečnosti. Kým však neodstránime vylúčenie a nerovnosť v spoločnosti, ako aj medzi jednotlivými národmi, nie je možné vykoreniť násilie. Z násilností obviňujú chudobných a najbiednejšie národy, avšak bez rovnosti šancí si rozličné formy agresie i vojen vždy nájdu úrodnú zem a časom znova explodujú. Keď spoločnosť, či už miestna, národná, alebo celosvetová, nechá jednu svoju časť na periférii, pokoj donekonečna nezachráni nejaké politické programy ani poriadkové zložky či tajné služby. Nie je to tak len preto, že nerovnosť spôsobuje násilné reakcie tých, ktorí sú vylúčení zo systému, ale najmä preto, že sociálny a ekonomický systém je nespravodlivý už pri koreni. Ako dobro má tendenciu deliť sa, tak zlo, ktoré získa súhlas, teda nespravodlivosť, má tendenciu rozširovať svoju škodlivú moc a potichu rozvracať základy všetkých politických i spoločenských systémov, nech už sa zdajú byť akokoľvek pevné. Ako každá činnosť má svoje následky, tak zlo zahniezdené v štruktúrach spoločnosti ukrýva v sebe potenciál rozkladu a smrti. Ak sa zlo kryštalizuje v nespravodlivých spoločenských štruktúrach, nemožno očakávať lepšiu budúcnosť. Sme ešte ďaleko od tzv. „konca dejín“, pretože podmienky udržateľného a mierového rozvoja doteraz nezapustili korene ani sa nepresadili.

60. Mechanizmy súčasnej ekonómie podporujú rozvoj konzumu, avšak bezbrehý konzumizmus spojený s nerovnosťou dvojnásobne poškodzuje štruktúru ľudskej spoločnosti. Sociálne rozdiely skôr či neskôr vedú k násiliu, ktoré však nemožno riešiť zbrojením – teraz ani v budúcnosti. Zbrojenie slúži len na oklamanie tých, ktorí volajú po väčšej bezpečnosti, akoby sme dnes nevedeli, že zbrane a represálie neprinášajú riešenia, ale spôsobujú len horšie

konflikty. Niektorým sa jednoducho páči obviňovať chudobných a rozvojové krajiny z vlastných chýb; používajú neadekvátne zovšeobecnenia a tvrdia, že riešenie je vo „vzdelávaní“, ktoré týchto ľudí upokojí a premení na zdomácnelé, neútočné stvorenia. Toto spôsobuje ešte väčší hnev, najmä ak tí, čo sú vylúčení, dobre vidia, ako v spoločnosti rastie rakovina, ktorou je hlboko zakorenená korupcia – vo vládoch, v podnikateľskej sfére a v inštitúciách mnohých krajín – bez ohľadu na politickú ideológiu štátnych predstaviteľov.

Niektoré kultúrne výzvy

61. Evanjelizujeme aj vtedy, keď sa snažíme čeliť rozličným výzvam, pred ktorými sa ocitáme.[56] Niekedy sa tieto výzvy prejavujú v jasných útokoch na náboženskú slobodu – alebo v novom prenasledovaní kresťanov, ktoré už vo viacerých krajinách dosiahlo alarmujúce rozmery nenávisti a násilia. Vo väčšine prípadov však skôr ide o rozšírenú ľahostajnosť a relativizmus spojený s rozčarovaním i krízou ideológií, ktorá je negatívnou reakciou ľudí na všetko, čo pripomína totalitu. Toto poškodzuje nielen Cirkev, ale spoločenský život vo všeobecnosti. Je zrejmé, že kultúra, v ktorej každý chce byť nositeľom vlastnej subjektívnej pravdy, nepodporuje túžbu občanov zapojiť sa do spoločného projektu, ktorý presahuje ich osobné záujmy a túžby.

62. V prevládajúcej kultúre súčasnosti prvé miesto zaujíma to, čo je vonkajšie, okamžité, viditeľné, rýchle, povrchné, dočasné. To, čo je reálne, ustupuje tomu, čo je zdanlivé. Globalizácia v mnohých krajinách spôsobila rýchly rozklad vlastných kultúrnych koreňov – a to prostredníctvom invázie vplyvu iných kultúr, ktoré sú ekonomicky rozvinuté, ale eticky zoslabnuté. Toto na viacerých synodách opakovali biskupi rozličných kontinentov. Napríklad africkí biskupi, odvolávajú sa na encykliku *Sollicitudo rei socialis*, už pred niekoľkými rokmi upozornili na snahu urobiť africké krajiny súčiastkami „akéhosi mechanizmu, súčiastkami obrovských ozubených kolies. K tomuto často dochádza aj v oblasti hromadných oznamovacích prostriedkov; tieto sú väčšinou riadené zo stredísk v severnej časti sveta, neberú vždy patričný ohľad na prednostné ciele a problémy týchto krajín ani nerešpektujú ich kultúrny ráz“.[57] Aj biskupi Ázie zdôraznili „vplyv, ktorý sa zvonka vyvíja na ázijské kultúry. Povstávajú nové formy správania sa, ktoré sú výsledkom prehnaneho vystavovania sa vplyvom komunikačných prostriedkov. [...] Dôsledkom toho je, že negatívne aspekty priemyslu médií a zábavy ohrozujú tradičné hodnoty“.[58]

63. Katolícka viera mnohých národov čelí výzve rozširovania nových náboženských hnutí, z ktorých určitá časť má tendenciu k fundamentalizmu a zasa iná smeruje k predkladaniu duchovnosti bez Boha. To je z jednej strany výsledkom ľudskej reakcie na materialistickú, konzumnú spoločnosť plnú individualizmu, na druhej strane zneužitím núdze obyvateľov, ktorí žijú na periférii a v chudobných oblastiach; teda ľudí, ktorí prežívajú uprostred veľkých bolestí a hľadajú okamžité riešenia vlastných potrieb. Tieto náboženské hnutia, charakteristické svojou preffikanosťou, uprostred prevládajúceho imperializmu zapíňajú vákuum, ktoré zanechal sekulárny racionalizmus. Okrem toho je však potrebné, aby sme si uvedomili, že ak časť našich pokrstených veriacich nepocituje náležitú príslušnosť k Cirkvi, môžu za to aj niektoré naše štruktúry; môže za to málo priateľská atmosféra v niektorých farnostiach a spoločenstvách alebo byrokratický prístup k riešeniu problémov – jednoduchých, ako aj zložitých – týkajúcich sa života našich národov. Na mnohých miestach prevláda administratívny prístup nad pastoračným a tiež vysluhovanie sviatostí bez ostatných foriem evanjelizácie.

64. Proces sekularizácie má tendenciu uzatvárať vieru a Cirkev do súkromnej a intímnej oblasti. Okrem toho prostredníctvom popierania čohokoľvek nadprirodzeného tento proces spôsobil rastúcu etickú deformáciu a oslabenie zmyslu pre osobný i sociálny hriech, ako aj postupný nárast relativizmu, ktorých spoločným dôsledkom je všeobecná strata správneho smeru, najmä čo sa týka ľudí v obdobiach dospelosti a mladosti, ktoré sú veľmi zraniteľné zmenami. Ako správne poznamenávajú biskupi Spojených štátov amerických, zatiaľ čo Cirkev nástojí na existencii objektívnych morálnych noriem, platných pre všetkých, „nájdu sa aj takí, ktorí toto učenie prezentujú ako nespravodlivé, teda odporujúce základným ľudským právam. Takáto argumentácia zvyčajne vychádza z istej formy morálneho relativizmu, ktorá je – nie bez súvislosti – spojená s vierou v absolútne práva jednotlivcov. V tejto optike je Cirkev vnímaná, akoby hlásala predsudky a zasahovala do osobnej slobody“.[59] Žijeme v spoločnosti informácií, ktorá nás neustále presycuje údajmi, a to takým spôsobom, akoby všetky boli na rovnakej úrovni, až napokon nás

privádza k hroznej povrchnosti pri posudzovaní morálnych otázok. V dôsledku toho je veľmi potrebná výchova, ktorá učí kriticky myslieť a ponúka cestu dozrievania v hodnotách.

65. Napriek sekulárnemu prúdu, ktorý výrazne ovplyvnil naše spoločnosti, v mnohých krajinách – aj tam, kde je kresťanstvo v menšine – Katolícka cirkev podľa verejnej mienky zostáva kredibilitnou inštitúciou, dôveryhodnou, čo sa týka solidarity a starostlivosti o núdzných. Pri mnohých príležitostiach poslúžila ako sprostredkovateľka hľadajúca riešenie problémov, ktoré sa týkajú pokoja, svornosti, životného prostredia, ochrany života, ľudských a občianskych práv atď. A aký veľký je príspevok katolíckych škôl a univerzít po celom svete! Je veľmi dobre, že je to tak. Keď však predkladáme iné otázky, ktoré vzbudzujú menší súhlas verejnej mienky, nie je už také ľahké dokázať, že to robíme z vernosti tým istým presvedčeniam o dôstojnosti ľudskej osoby a spoločnom dobre.

66. Rodina prechádza hlbokou kultúrnou krízou ako všetky spoločenstvá a spoločenské zväzky. V prípade rodiny je krehkosť jej zväzkov mimoriadne závažná, pretože je to základná bunka spoločnosti; je to miesto, kde sa učíme žiť v pluralite a tiež prináležať druhým; je to miesto, kde rodičia odovzdávajú deťom vieru. Na manželstvo sa dnes hľadí len ako na formu citového uspokojenia, ktorú možno zdefinovať akýmkoľvek spôsobom a potom meniť podľa názoru kohokoľvek. Avšak nenahraditeľný príspevok manželstva pre spoločnosť presahuje úroveň citovosti a momentálnych potrieb daného páru. Ako nás učia francúzski biskupi, manželstvo sa nerodí „z citu lásky, ktorý je pominuteľný, ale z hĺbky povinnosti, ktorú na seba prijímajú manželia, keď vstupujú do celoživotného spoločenstva“.[60]

67. Postmoderný a globalizovaný individualizmus preferuje životný štýl, ktorý oslabuje rozvoj a stabilitu zväzkov medzi osobami a poškodzuje rodinné putá. Pastoračná činnosť musí ešte lepšie ukázať, že vzťah s naším Otcom si vyžaduje a zároveň podporuje vznik takého spoločenstva, ktoré uzdravuje, napomáha a posilňuje medziosobné vzťahy. Zatiaľ čo vo svete, najmä v niektorých krajinách, sa znovu objavujú rozličné formy vojen a konfliktov, my kresťania nástojíme na ponuke spoznávať druhých, obväzovať rany, budovať mosty, vstupovať do vzťahov a pomáhať si nosiť „vzájomne bremená“ (Gal 6, 2). Okrem toho sa dnes rodia mnohé formy asociácií na ochranu práv a dosiahnutie vznešených cieľov. Takýmto spôsobom sa prejavuje smäd po angažovaní sa mnohých občanov, ktorí chcú byť budovateľmi sociálneho a kultúrneho pokroku.

Výzvy inkulturácie viery

68. Kresťanský substrát niektorých národov, predovšetkým v západných krajinách, je živou skutočnosťou. Tu nachádzame, predovšetkým medzi najbiednejšími, morálny poklad, ktorý uchováva hodnoty autentického kresťanského humanizmu. Pohľad viery na skutočnosť nesmie zabúdať na rozpoznávanie toho, čo rozsieva Duch Svätý. Znamenalo by to nemať dôveru v jeho slobodnú a štedrú činnosť; myslieť si, že niet autentických kresťanských hodnôt tam, kde veľká časť obyvateľstva prijala krst a rozličnými spôsobmi vyjadruje svoju vieru i bratskú solidaritu. Tu treba rozpoznať oveľa viac než len „semená Slova“, pretože tu ide o autentickú katolícku vieru s vlastnými spôsobmi vyjadrovania a prináležitosťou k Cirkvi. Je nesprávne ignorovať mimoriadnu dôležitosť, ktorá prináleží kultúre poznačenej vierou, pretože táto evanjelizovaná kultúra má ponad vlastné ohraničenia oveľa viac zdrojov, než je len jednoduchý súčet veriacich postavených do paľby útokov súčasného sekularizmu. Evanjelizovaná ľudová kultúra obsahuje hodnoty viery a solidarity, ktoré dokážu podporiť rozvoj spravodlivejšej a väčšmi veriacej spoločnosti; a vlastní aj osobitnú múdrosť, ktorú treba vedieť rozpoznať s pohľadom plným vďačnosti.

69. Potreba evanjelizovať kultúry z dôvodu inkulturácie evanjelia je nevyhnutná. V krajinách s katolíckou tradíciou ide o sprevádzanie, starostlivosť a posilňovanie bohatstva, ktoré už existuje, a v krajinách s inými náboženskými tradíciami alebo v hlboko sekularizovaných krajinách ide o podporovanie nových procesov evanjelizácie kultúry, aj keď si to vyžaduje veľmi dlhodobé projekty. Nemôžeme ignorovať, že je tu vždy výzva na ďalší rast. Každá kultúra a každá spoločenská skupina potrebuje očistenie a dozrievanie. V prípade ľudových kultúr katolíckych národov je možné rozpoznať viaceré slabosti, ktoré ešte treba vyliečiť evanjeliom: nadvláda mužov, alkoholizmus, domáce násilie, malá účasť na Eucharistii, fatalizmus alebo povery, ktoré prerastajú do čarodejníctva, atď. Avšak práve ľudová zbožnosť je najlepším východiskom na ich uzdravenie a oslobodenie.

70. Je tiež pravda, že skôr než na prejavy kresťanskej zbožnosti sa dôraz niekedy kladie na vonkajšie formy tradícií niektorých skupín alebo na údajné osobné zjavenia, ktoré sa absolutizujú. Existuje aj kresťanstvo zložené z pobožností, z individuálneho a sentimentálneho spôsobu prežívania viery, ktorý však v skutočnosti nezodpovedá autentickej „ľudovej zbožnosti“. Niektorí tieto prejavy viery podporujú bez toho, aby sa starali o sociálnu podporu a formáciu veriacich, pričom v niektorých prípadoch to robia s úmyslom získať finančné prostriedky alebo určitú moc nad ľuďmi. Nemôžeme tiež ignorovať, že v posledných desaťročiach sa prerušilo generačné odovzdávanie kresťanskej viery v katolíckom ľude. Je nepopierateľné, že mnohí sa cítia sklamaní a neidentifikujú sa viac s katolíckou tradíciou, že pribúda rodičov, ktorí nedávajú krstiť svoje deti a neučia ich modliť sa, a že tu nastáva istý exodus smerom k iným spoločenstvám viery. Niektoré príčiny tohto zlomu sú tieto: chýbajúci priestor pre dialóg v rodine, vplyv komunikačných prostriedkov, relativistický subjektivismus, bezbrehý konzumizmus živený trhom, chýbajúce pastoračné sprevádzanie najchudobnejších, nedostatočne srdečné prijatie v našich inštitúciách a naša ťažkopádnosť pri obnovovaní mystického súhlasu viery v pluralitnom náboženskom prostredí.

Výzvy mestských kultúr

71. Nový Jeruzalem, sväté mesto (porov. Zjv 21, 2 – 4), je cieľ, ku ktorému kráča celé ľudstvo. Je zaujímavé, čo nám hovorí Zjavenie: plnosť ľudstva a dejín sa uskutoční v jednom meste. Toto mesto treba spoznať, a to kontemplatívnym pohľadom alebo pohľadom viery schopným objaviť Boha, ktorý býva v jeho domoch, na jeho uliciach a námestiach. Božia prítomnosť sprevádza úprimné hľadanie jednotlivcov alebo celých skupín túžiacich nájsť oporu a zmysel vlastného života. On žije medzi obyvateľmi a podporuje solidaritu, bratstvo, túžbu po dobre, po pravde a po spravodlivosti. Táto jeho prítomnosť však nesmie byť vyfabrikovaná, treba ju odhaliť, objaviť. Boh sa neskrýva tým, ktorí ho hľadajú s úprimným srdcom, aj keď to robia len neisto, nepresne a nedokonale.

72. V meste náboženský rozmer nachádza svoje vyjadrenia prostredníctvom takého štýlu života a takých zvykov naviazaných na konkrétny čas, miesto a vzťahy, ktoré sa odlišujú od štýlu života ľudí na dedine. Obyvatelia miest často dennodenne bojujú o prežitie a v tomto ich boji sa ukrýva hlboký zmysel existencie, ktorý zvyčajne poukazuje aj na hlboký náboženský zmysel. Musíme ho hlbšie preskúmať, aby sme dokázali vstúpiť do takého dialógu, aký Pán viedol so Samaritánkou pri studni, kam ona prišla, aby uhasila svoj smäd (porov. Jn 4, 7 – 26).

73. V týchto rozľahlých oblastiach neustále vznikajú nové kultúry, pričom kresťania v nich zvyčajne neudávajú tón, často však od nich preberajú také jazykové vyjadrenia, symboly, posolstvá a vzory, ktoré ponúkajú nové pohľady na život, avšak v rozpore s evanjeliom Ježiša Krista. Celkom nová kultúra prišla do miest a neustále v nich rastie. Synoda konštatovala, že súčasné premeny týchto veľkých oblastí a kultúra, ktorú predstavujú, sú privilegovanými miestami novej evanjelizácie.[61] Z toho vyplýva potreba premýšľať nad miestami na modlitbu a spoločenstvo s inovatívnymi charakteristikami, aby boli atraktívnejšie a zmysluplnejšie pre mestské obyvateľstvo. Avšak v dôsledku vplyvu masovokomunikačných prostriedkov ani dedinské oblasti nie sú vymanené z týchto kultúrnych premien, ktoré spôsobujú dôležité zmeny aj v ich spôsobe života.

74. Potrebujeme evanjelizáciu, ktorá predstaví nové spôsoby nadväzovania vzťahov s Bohom, s ľuďmi i so životným prostredím a ktorá oživí základné hodnoty. Je nevyhnutné prísť tam, kde sa formujú nové rozprávania a vzory, zasiahnuť Ježišovým slovom najhlbšie jadrá mestskej duše. Nesmieme však zabudnúť, že mesto je multikultúrnym prostredím. Vo veľkých mestách možno vnímať poprepájanú sieť, v ktorej viaceré skupiny osôb spájajú rovnaké sny o živote i podobná predstavivosť a vytvárajú sa nové ľudské sektory, kultúrne oblasti a priam neviditeľné mestá. Rozličné kultúrne formy v nich de facto spolužijú, avšak neraz uprostred problémov segregácie a násillia. Cirkev je povoláná dávať sa do služby náročného dialógu. V mestách existujú občania, ktorí majú dosť vhodných prostriedkov na rozvoj osobného a rodinného života, je tu však aj mnoho „neobčanov“, „polovičných občanov“ či „mestských zvyškov“. Mesto neustále vytvára určitú rozporupnosť, pretože na jednej strane svojim obyvateľom ponúka nespútané možnosti, ale objavujú sa v ňom aj vážne ťažkosti brániace plnohodnotnému rozvoju života veľkej skupiny ľudí. Toto protirečenie vyvoláva bolestné formy utrpenia. Na mnohých miestach na svete sú mestá centrami masových protestov, pri ktorých tisíce obyvateľov volajú po slobode, možnosti angažovať sa, spravodlivosti a rozličných ďalších požiadavkách, ktoré bez náležitej interpretácie nebude možné umlčať silou.

75. Nemôžeme ignorovať to, že v mestách sa rýchlo rozrastá distribučná sieť drog a obchodu s ľuďmi, ako aj zneužívanie a vykorisťovanie maloletých, nevšímavosť voči starým i chorým a rozličné formy korupcie i kriminality. To, čo by sa mohlo stať vzácnym miestom na stretnutie a vyjadrenie solidarity, často sa mení na miesto úteku a vzájomnej nedôvery. Domy a štvrte sa budujú viac na izoláciu a ochranu než na spojenie a integráciu. Ohlasovanie evanjelia bude v týchto prostrediach základom obnovenia dôstojnosti ľudského života, pretože Ježiš v mestách túži rozšíriť život v hojnosti (porov. Jn 10, 10). Zjednocujúci a plný zmysel ľudského života, ktorý evanjelium predkladá, je najlepším liekom na choroby mesta, aj keď musíme vziať do úvahy, že jediný program a uniformný štýl na týchto miestach nie je použiteľný. Ale žiť do hĺbky to, čo je ľudské, a vstupovať do srdca jednotlivých problémov kvasom svedectva, to v každej kultúre a v každom meste kresťanov zlepšuje a dané mesto zúrodňuje.

II. Pokušenia pastoračných pracovníkov

76. Som veľmi vďačný za snahy všetkých, ktorí pracujú v Cirkvi. Nechcem sa teraz zastavovať pri vymenúvaní všetkých aktivít jednotlivcov, ktorí pracujú v pastorácii, od biskupov až po tie najpokornejšie a najskrytejšie služby v Cirkvi. Chcel by som sa skôr zamyslieť nad výzvami, ktorým v kontexte súčasnej globalizovanej kultúry všetci musia čeliť. Musím však na prvom mieste a kvôli spravodlivosti povedať, že prínos Cirkvi pre súčasný svet je naozaj veľký. Naša bolesť a naša hanba pre hriechy niektorých členov Cirkvi, aj pre naše vlastné, nám nesmú dovoliť, aby sme zabudli na kresťanov, ktorí svoje životy obetujú s láskou: pomáhajú mnohým uzdraviť sa a iných sprevádzajú v ťažkých chvíľach zomierania v nemocniciach; na najchudobnejších miestach zeme pomáhajú osobám, ktoré zotročili rozličné závislosti, alebo sa snažia o výchovu detí a mládeže; starajú sa o opustených starcov, snažia sa odovzdávať hodnoty v nepriateľských prostrediach alebo konajú mnohé iné služby dokazujúce ich veľkú lásku k ľuďom, inšpirovanú Bohom, ktorý sa stal človekom. Ďakujem za krásny príklad, ktorý mi dávajú títo kresťania s radosťou obetujúci svoje životy a svoj čas. Toto ich svedectvo ma veľmi teší a pomáha mi v osobnej túžbe prekonať egoizmus a dokázať sa väčšími darovať.

77. Napriek tomuto všetkému, ako deti dnešnej doby, všetci sme nejakým spôsobom pod vplyvom súčasnej globalizovanej kultúry, ktorá, aj keď nám prezentuje hodnoty a nové možnosti, dokáže nás tiež obmedzovať a limitovať, ba dokonca aj nakaziť. Uvedomujem si, že potrebujeme vytvárať vhodné priestory na motivovanie a uzdravovanie ľudí, ktorí pracujú v pastorácii, „priestory, v ktorých môžu obnoviť svoju vieru v ukrižovaného a vzkrieseného Krista, podeliť sa o svoje najhlbšie otázky a každodenné starosti, a tak na základe kritérií evanjelia premýšľať o svojej existencii a skúsenosti, aby svoje vlastné a spoločné rozhodnutia dokázali orientovať na to, čo je naozaj dobré a krásne“.[62] Zároveň chcem upriamiť pozornosť na niektoré pokušenia, ktoré sa predovšetkým dnes týkajú tých, čo pracujú na poli pastorácie.

Áno výzve misionárskej spirituality

78. Dnes u viacerých ľudí, ktorí pracujú v pastorácii, a to vrátane zasvätených osôb, môžeme vnímať prehnajú starosť o vlastné priestory autonómie a oddychu, ktorá ich privádza k tomu, že svoje úlohy berú len ako prívěsok k životu, akoby neboli súčasťou ich vlastnej identity. Zároveň sa duchovný život zamieňa s niektorými náboženskými prejavmi, ktoré síce ponúkajú isté povzbudenie, ale nesprostredkujú stretnutie s druhými, angažovanosť vo svete, zápal pre evanjelizáciu. A tak u viacerých pracovníkov na poli evanjelizácie napriek tomu, že sa modlia, možno vnímať dávanie dôrazu na individualizmus, krízu identity a pokles zápalu. To sú tri zlá, ktoré sa medzi sebou živia navzájom.

79. Mediálna kultúra a niektoré intelektuálne prostredia prejavujú voči posolstvu Cirkvi výraznú nedôveru a pochybnosti. V dôsledku toho sa vo viacerých ľuďoch činných v oblasti pastorácie vytvára akýsi druh komplexu menejcennosti, ktorý ich privádza k tomu, že relativizujú alebo ukrývajú svoju kresťanskú identitu a svoje presvedčenie. Tak vzniká začarovaný kruh, pretože nie sú šťastní z toho, čo robia a čím sú, a necítia sa stotožnení s poslaním evanjelizovať: to všetko veľmi oslabuje ich službu. Niekedy udusia misijnú radosť akýmsi posadnutím byť

ako ostatní a vlastníť všetko, čo majú druhí. Týmto spôsobom sa úloha evanjelizácie stáva násilnou; venuje sa jej len málo úsilia a veľmi limitovaný čas.

80. U pastoračných pracovníkov sa okrem vlastného štýlu duchovnosti a spôsobu zmýšľania neraz rozvinie aj iný relativizmus, ktorý je ešte nebezpečnejší než ten doktrínálny. Má do činenia s najhlbšími a najúprimnejšími rozhodnutiami, ktoré ovplyvňujú spôsob života. Tento praktický relativizmus spočíva v takom konaní, akoby Boha nebolo; v takom spôsobe rozhodovania, akoby chudobní neexistovali; v takom snívaní, akoby druhí nikomu nechýbali; v takej práci; akoby neexistovali ľudia, ku ktorým sa ešte ohlasovanie nedostalo. Stojí za to všimnúť si, že ešte aj tí, ktorí majú zdanlivo pevné doktrínálne a duchovné postoje, často upadajú do životného štýlu, ktorý ich privádza k naviazaniu sa na ekonomické istoty alebo na ľudskú moc a slávu dosahovanú za každú cenu namiesto toho, aby svoje životy v misii obetovali za druhých. Nenechajme si ukradnúť misijný entuziazmus!

Nie sebeckej ľahostajnosti

81. V čase, keď potrebujeme viac misionárskeho dynamizmu, ktorý dáva svetu soľ a svetlo, mnohí laici sa boja, že ich niekto osloví, aby pomohli uskutočniť nejakú apoštolskú úlohu, a snažia sa utiecť od akejkolvek povinnosti, ktorá by im mohla ubrať z voľného času. Dnes je napríklad veľmi ťažké nájsť pre farnosti pripravených katechéto, ktorí by v tejto službe zostali viac rokov. Ale niečo podobné sa deje aj s kňazmi, ktorí sú priam posadnutí starosťou o svoj voľný čas. Príčinou toho býva, že ľudia cítia silnú potrebu zachovať si svoj autonómny priestor, ako keby úloha hlásania evanjelia bola nebezpečným jedom, a nie radostnou odpoveďou na Božiu lásku, ktorá nás povoláva na misiu a robí nás naplnenými a plodnými. Niektorí sa bránia tomu, aby naplno zakúsili ohlasovanie, a zostávajú paralyzovaní ľahostajnosťou.

82. Problémom nie je vždy nadbytok činnosti, ale skôr činnosť žitá nesprávne, bez adekvátnych motivácií, bez duchovnosti, ktorá aktivitu preniká a robí ju želateľnou. Z toho potom vyplýva, že povinnosti nás unavujú viac, než je odôvodnené, ba niekedy z nich priam ochorieme. Nie je to pokojná námaha, ale práca plná napätia; ťaživá, neuspokojivá a v konečnom dôsledku neprijatá. Táto pastoračná apatia môže mať rozličné príčiny. Niektorí do nej upadnú, pretože sa púšťajú do neuskutočniteľných projektov a nežijú ochotne to, čo by pokojne mohli robiť. Iní preto, že nechcú prijať zložitý vývoj procesov a chceli by, aby im všetko spadlo hotové z neba. Ďalší preto, že sa naviažu na určité projekty alebo na sny o úspechu, ktoré si vysnívali vo svojej márnivosti. Zasa iní preto, že stratili reálny kontakt s ľuďmi v odosobnenej pastorácii, v ktorej venujú väčšiu pozornosť organizácii než osobám, takže ich viac zaujíma „itinerár cesty“ než samotná cesta. Ďalší upadajú do apatie, pretože nedokážu čakať: chceli by vládnuť nad rytmom života. Každodenné napätie z túžby dosiahnuť okamžité výsledky spôsobuje, že tí, čo pracujú v pastorácii, ťažko prijímajú akékoľvek protirečenie, možné zlyhanie, kritiku, kríž.

83. Tak sa formuje to najnebezpečnejšie, teda „sivý pragmatizmus každodenného života Cirkvi, v ktorom všetko zdanlivo normálne napreduje, ale viera sa v skutočnosti opotrebuje a degeneruje na malomyselnosť“.[63] Rozvíja sa psychológia hrobu, ktorá krok za krokom premieňa kresťanov na múmie z múzea. Sklamaní realitou, Cirkvou a sebou samými, žijú v neustálom pokušení prepadnúť melancholickému smútku a beznádeji, ktorá sa zmocňuje ľudského srdca ako „najúčinnjší elixír démona“.[64] Pozvaní vyžarovať svetlo a sprostredkovať život, nechajú sa napokon fascinovať vecami, ktoré produkujú len temnotu i vnútornú únavu a ktoré pomaly oslabujú apoštolský dynamizmus. Kvôli tomuto všetkému si dovoľím naliehať: nenechajme si ukradnúť radosť z hlásania evanjelia!

Nie sterilnému pesimizmu

84. Radosť evanjelia nám nikto a nič nebude môcť vziať (porov. Jn 16, 22). Všetky zlá tohto sveta – aj tie, ktoré sa týkajú Cirkvi – nemôžu ospravedlniť zmenšenie nášho úsilia a nášho zápalu. Považujme ich za výzvy na rast. Okrem toho pohľad viery je schopný rozpoznať svetlo, ktoré šíri Duch Svätý uprostred temnoty – pamätajúc na to, že „kde sa rozmnožil hriech, tam sa ešte väčšmi rozhojnila milosť“ (Rim 5, 20). Naša viera má pred sebou výzvu vycítiť víno, na ktoré môže byť premenená voda, a objaviť zrnko, ktoré rastie uprostred kúkoľá. Päťdesiat rokov po Druhom vatikánskom koncile, aj keď nás trápia bolesti našej doby a máme už ďaleko od naivného optimizmu, náš väčší

realizmus nesmie znamenať menšiu dôveru v Ducha Svätého ani menšiu štedrosť. V tomto zmysle sa môžeme vrátiť a započúvať do slov blahoslaveného Jána XXIII., ktoré povedal v pamätný deň 11. októbra 1962: „Nie bez zármutku počúvame o tých, ktorí – hoc aj zapálení nadšením pre vieru – hodnotia veci bez dostatočnej objektívnosti a rozumného úsudku. V súčasných podmienkach ľudskej spoločnosti nie sú schopní vidieť nič iné ako ruiny a trápenia... Zdá sa nám, že musíme rozhodne nesúhlasiť s týmito prorokmi nešťastia, ktorí ohlasujú stále len to najhoršie, akoby už hrozil koniec sveta. V súčasnom stave vecí, v ktorom sa zdá, že ľudstvo vstupuje do nového poriadku, treba predovšetkým venovať pozornosť tajomným plánom Božej prozreteľnosti, ktoré sa uskutočnia v nasledujúcich časoch prostredníctvom činnosti ľudí, často presahujúc ich očakávania, a s múdrosťou nasmerujú všetko, dokonca aj ľudské protivenstvá, pre dobro Cirkvi.“[65]

85. Jedným z najväčších pokušení potláčajúcich zápal a odvahu je pocit porazenosti, ktorý z nás robí nespokojných, skleslých pesimistov so zamračenou tvárou. Nik nemôže vyraziť do boja, ak už vopred neverí vo víťazstvo. Kto začína bez dôvery, ten už dopredu prehral polovicu bitky a navyše zakopáva svoje talenty. Aj napriek bolestnému vedomiu o vlastných slabostiach treba kráčať vpred bez toho, aby sme sa cítili porazenými, a pamätať na to, čo Pán povedal svätému Pavlovi: „Stačí ti moja milosť, lebo sila sa dokonale prejavuje v slabosti“ (2 Kor 12, 9). Kresťanský triumf je vždy krížom, ale krížom, ktorý je zároveň aj zástavou víťazstva, nesenou s bojovnou jemnosťou proti útokom zla. Zlý duch porazenectva je bratom pokušenia oddeľovať pšenicu od kúkoľa pred naplnením času a toto pokušenie pochádza z egocentrickej a ustráchanej nedôverčivosti.

86. Je zrejmé, že na niektorých miestach sa vytvorila duchovná púšť – plod takého modelu spoločností, ktoré chcú byť vybudované bez Boha alebo ničia svoje kresťanské korene. Na takých miestach „sa kresťanský svet stáva sterilným a vyčerpáva sa, ako keď sa príliš vykorisťovaná pôda postupne premieňa na púšť“.[66] Zasa v iných krajinách násilné odmietanie kresťanstva núti kresťanov žiť svoju vieru takmer v skrytosti – vo vlasti, ktorú milujú. Toto je ďalšia veľmi bolestivá forma púšte. Ale aj vlastná rodina alebo pracovné miesto sa môžu stať tým vyprahnutým prostredím, v ktorom treba udržať kresťanskú vieru pri živote a snažiť sa ju šíriť. Avšak „práve vychádzajúc zo skúsenosti tejto púšte, tejto prázdnoty, môžeme nanovo objaviť radosť z viery, jej životnú dôležitosť pre nás, mužov a ženy. Ako v púšti človek znovu objavuje hodnotu toho, čo je podstatné pre život, tak aj v dnešnom svete je mnoho znamení – často sa prejavujúcich len implicitnou alebo negatívnou formou –, znamení smädu po Bohu, po poslednom zmysle života. A v púšti treba najmä ľudí viery, ktorí svojím životom ukážu cestu do zaslúbenej zeme, a tak udržia nádej nažive“.[67] V každom prípade za týchto okolností sme pozvaní byť džbánmi, z ktorých sa druhí môžu napiť. Niekedy sa džbán premieňa na ťažký kríž, ale veď práve na kríži pribitý Pán sa nám daroval ako prameň živej vody. Nenechajme si ukradnúť nádej!

Áno novým vzťahom vytvoreným Ježišom Kristom

87. Dnes, keď siete a nástroje ľudskej komunikácie dosiahli neslýchaný stupeň vývoja, cítime výzvu objaviť a sprostredkovať tajomstvo spoločného života; schopnosť stretávať sa, objať sa, podprieť sa navzájom a byť účastnými na tomto trochu nesúrodnom prílive, ktorý sa môže premeniť na opravdivú skúsenosť bratstva, na karavánu solidarity, na svätú púť. Týmto spôsobom sa lepšie schopnosti komunikácie prejavujú vo viacerých možnostiach stretnutia a vzájomnej solidarity so všetkými. Keby sme mohli kráčať po tejto ceste, bola by to dobrá vec, veľmi oživujúca, veľmi oslobodzujúca, vytvárajúca novú nádej! Vyjsť zo seba samých a pripojiť sa k druhým je prospešná vec. Zatvoriť sa do seba znamená ochutnať horký jed imanencie – sústredenia na seba; a pre ľudstvo bude na škodu každé sebecké rozhodnutie, ktoré učiníme.

88. Kresťanský ideál bude vždy pozývať na prekonávanie podozrievavosti, trvalej nedôvery a strachu z napadnutia; teda k zmene tých obranných postojov, ku ktorým nás vedie dnešný svet. Mnohí sa snažia utiecť pred ľuďmi a zavrieť sa do pohodlného súkromia alebo do najužšieho okruhu svojich blízkych, čím opúšťajú realizmus sociálneho rozmeru evanjelia. Lebo tak ako by niektorí chceli Krista len čisto duchovného, bez tela a bez kríža, existujú aj pokusy viesť medziosobné vzťahy len prostredníctvom sofistických zariadení, cez obrazovky a systémy, ktoré možno zapnúť a vypnúť ovládačom. Evanjelium nás však pozýva nebáť sa riskovať stretnutie s tvárou druhého človeka; s jeho fyzickou prítomnosťou, ktorá je naliehavá; s jeho bolesťou a požiadavkami i s jeho nákazlivou radosťou – v neustálom blízkom

vzťahu. Autentická viera v Božieho Syna, ktorý sa stal človekom, je neoddeliteľná od daru seba samého; od príslušnosti k spoločenstvu, od služby, od zmierenia s druhými. Boží Syn nás svojím vtelením pozval na revolúciu jemnosti.

89. Izolovanosť, ktorá je jednou z verzí imanentizmu (uzatvorenia do seba), môže sa prejaviť vo falošnej autonómii, ktorá vylučuje Boha; ale svoje vyjadrenie môže nájsť aj v náboženskom živote – v duchovnom konzumizme blízkom chorobnému individualizmu. Návrat k posvätnosti a duchovné hľadanie, ktoré charakterizujú našu dobu, sú nejednoznačné javy. Viac než ateizmu dnes čelíme výzve adekvátne odpovedať na smäd mnohých ľudí po Bohu, aby sa ho nesnažili uhasiť nezmyselnými ponukami alebo Ježišom Kristom bez tela a bez záujmu o druhého. Ak nenájdu v Cirkvi duchovnosť, ktorá ich naplní životom a pokojom, uzdraví, oslobodí a zároveň povolá do solidárneho spoločenstva a misijnej plodnosti, nechajú sa zviazať ponukami, ktoré človeka nerobia ľudskejším ani neoslavujú Boha.

90. Vlastné formy ľudovej nábožnosti sú vtelené, pretože vyplynuli z vtelenia kresťanskej viery do ľudovej kultúry. Práve preto obsahujú osobný vzťah, a to nie s harmonizujúcimi energiami, ale s Bohom, s Ježišom Kristom, s Máriou, s konkrétnym svätcom. Majú telo, majú tváre. Sú vhodné na udržiavanie vzťahov, nie individualistických únikov. V iných oblastiach našich spoločností rastie reputácia rozličných foriem „duchovnosti blahobytu“ bez spoločenstva, s „teológiou prosperity“ bez bratských záväzkov alebo so subjektívnymi skúsenosťami bez tváre, ktoré sa redukujú iba na vnútorné prežívanie zahľadené do seba.

91. Dôležitou výzvou je ukázať, že riešenie nikdy nespočíva v úteku od osobného a angažovaného vzťahu s Bohom, ktorý nás zároveň núti zaujímať sa o druhých. K tomu dochádza vtedy, keď sa veriaci skrývajú pred pohľadom druhých alebo keď len prebiehajú z jedného miesta na druhé či od jednej úlohy k druhej bez toho, aby si vytvorili hlboké a stabilné vzťahy: „Imaginatio locorum et mutatio multos fefellit.“[68] To je falošné riešenie, ktoré škodí srdcu a často aj celému telu. Je potrebné pomôcť ľuďom pochopiť, že jediná správna cesta spočíva v stretávaní sa s druhými, ktorí majú správny postoj – oceňujúc ich a prijímajúc ako spoločníkov na ceste bez vnútorných sporov. Alebo, ešte presnejšie, ide tu o to, aby sme sa naučili objaviť Ježiša v tvári druhých, v ich hlase, v ich prosbách. Aby sme sa naučili trpieť v náručí ukrižovaného Ježiša vtedy, keď zažívame nespravodlivé útoky alebo nevďačnosť – bez toho, žeby nás unavovala snaha rozhodovať sa stále znovu pre bratstvo.[69]

92. V tom je opravdivé uzdravenie, pretože ten spôsob nadväzovania vzťahov s druhými, ktorý nás skutočne uzdravuje namiesto toho, aby nám škodil, je mystické, kontemplatívne bratstvo, ktoré dokáže vnímať svätú veľkosť svojho blížneho, dokáže spoznať Boha v každom človeku, znášať ťažkosti spoločného života, spoliehajúc sa na lásku Boha, a otvárať tejto Božej láske svoje srdce, hľadajúc šťastie druhých podľa vzoru dobrého Otca. Práve v tomto čase, a to aj tam, kde je len „maličké stádo“ (Lk 12, 32), sú učeníci Pána povolaní žiť ako spoločenstvo, ktoré je soľou zeme a svetlom sveta (porov. Mt 5, 13 – 16). Sú povolaní vydávať svedectvo o túžbe patriť evanjelizácii vždy novým spôsobom.[70] Nenechajme si ukradnúť spoločenstvo!

Nie duchovnému zosvetšteniu

93. Duchovné zosvetštenie, ktoré sa môže skrývať v pozadí zdánlivej nábožnosti, ba dokonca aj lásky k Cirkvi, spočíva v hľadaní ľudskej slávy a osobného blahobytu namiesto Pánovej slávy. Práve toto Pán vyčítal farizejom: „Ako môžete veriť vy, ktorí sa navzájom oslavujete, a nehľadáte slávu, ktorú dáva len Boh?!“ (Jn 5, 44). Ide tu o ľstivý spôsob hľadania „vlastných záujmov, nie záujmov Ježiša Krista“ (Flp 2, 21). Toto zosvetštenie berie na seba mnohé podoby podľa typu človeka a situácie, do ktorej sa vkráda. Keďže je naviazané na snahu o vonkajškovosť, nie vždy ho sprevádzajú verejné hriechy a navonok sa všetko môže javiť úplne v poriadku. Keby však preniklo do Cirkvi, „bolo by omnoho zničujúcejšie než ktorékoľvek iné zosvetštenia čisto morálneho charakteru“.[71]

94. Toto zosvetštenie býva živené najmä dvoma spôsobmi, ktoré sú navzájom hlboko prepojené. Prvým z nich je čaro gnosticizmu, viery uzatvorenej do subjektivismu, v ktorom človeka zaujíma len určitá skúsenosť alebo určitý rad úvah a poznatkov, ktoré vraj dokážu priniesť útechu a svetlo, ale daný človek v konečnom dôsledku zostane pre ne

zatvorený v imanencii svojho vlastného rozumu a citov. Druhým je egocentrický prometeovský neopelagianizmus tých, ktorí sa v podstate spoliehajú len na vlastné sily a cítia sa nadradení nad druhými, pretože sa riadia určitými normami alebo pretože sú neochvejne verní istému katolíckemu štýlu z minulosti. Je to domnelá doktrínalna alebo disciplinárna istota, ktorá však vedie k narcistickému a autoritatívnemu elitarizmu, v ktorom druhých namiesto evanjelizovania analyzujú i klasifikujú a namiesto toho, aby im uľahčili prístup k milosti, míňajú energiu na ich kontrolovanie. V oboch prípadoch ani Ježiš Kristus, ani ľudia nestoja v strede záujmu. Sú to prejavy antropocentrického imanentizmu. Je nemožné si predstavovať, že z týchto obmedzujúcich foriem kresťanstva by mohol vyrásť autentický evanjelizačný dynamizmus.

95. Toto temné zosvetštenie sa prejavuje v mnohých zdanlivo opačných postojoch, ktoré však majú tú istú snahu – „ovládať priestor Cirkvi“. U niektorých možno vnímať ostentatívnu pozornosť venovanú liturgii, učeniu alebo prestíži Cirkvi, avšak bez toho, aby ich skutočne zaujímalo hlásanie evanjelia uprostred Božieho ľudu a konkrétnych potrieb dejín.

Takýmto spôsobom sa život Cirkvi premieňa na muzeálny exponát alebo na vlastníctvo malej skupiny. U iných sa to isté duchovné zosvetštenie ukrýva za túžbu pochváliť sa spoločenskými a politickými výdobytkami alebo za márnivosť spojenú s riadením praktických vecí, prípadne za zaľúbenie do sebachvály a do uskutočňovania vlastných túžob. Môže nadobúdať tiež rozličné formy ukazovania toho, aký je človek zainteresovaný do intenzívneho spoločenského života plného ciest, stretnutí, večerí a návštev. Alebo sa prejavuje v manažérskom funkcionalizme, plnom štatistik, plánov a hodnotení, kde však hlavným adresátom dobrodení nie je Boží ľud, ale skôr Cirkvev ako organizácia. Vo všetkých týchto prípadoch chýba pečať Krista, vteleného, ukrižovaného a vzkrieseného; je to uzatváranie sa do elitných skupín a nejde tu o skutočné hľadanie vzdialených ani množstva tých, ktorí pociťujú smäd po Kristovi. Niet tam evanjeliového zápalu; je to len prázdne potešenie egocentrickej samolúbosti.

96. V tomto kontexte svoju obživu nachádza márnivosť ľudí, ktorí sa uspokojujú s pocitom, že majú nejakú moc – a sú radšej generálmi porazených vojsk než jednoduchými vojakmi jednotky, ktorá pokračuje v boji. Koľkokrát snívame o veľkých apoštolských plánoch, úzkostlivo vypracovaných do detailu – typických pre porazených generálov! Popierame tak históriu Cirkvi, ktorá je preslávená obeťami, nádejou, každodenným bojom a životom pomíňajúcim sa v službe a trpezlivej, namáhavej práci, pretože každá práca je „potom na našom čele“. My sa však zdržiavame márnivosťou; hovoríme o tom, „čo by sa malo robiť“ – hriech toho, „čo by sa malo robiť“ –, ako majstri duchovného života a experti na pastoráciu, ktorí rozdeľujú inštrukcie, ale sami zostávajú vonku. Rozvíjame svoju predstavivosť bez hraníc a pritom strácame kontakt s realitou utrpenia nášho veriaceho ľudu.

97. Kto padol do tohto zosvetštenia, ten iba pozerá zvrchu a z diaľky, odmieta proroctvo bratov, diskvalifikuje každého, kto mu kladie otázky, neustále poukazuje na chyby druhých a je posadnutý vonkajším dojmom. Jeho srdce bije len pre zatvorený horizont vlastnej imanencie i vlastných záujmov a v dôsledku toho sa nevie poučiť zo svojich hriechov, takže nie je ani autenticky otvorený pre odpustenie. Je to hrozná skazenosť, ktorá však navonok môže vyzeráť celkom v poriadku. Treba sa jej vyhnúť, a to tak, že Cirkvev pohneme k vychádzaniu zo seba samej, k misii zameranej na Ježiša Krista, na snahu pomáhať chudobným. Nech nás Boh chráni od zosvetštenej Cirkvi, ktorá sa ukrýva pod duchovným a pastoračným závojom! Toto dusivé zosvetštenie sa dá vyliečiť ochutnaním čerstvého závanu Ducha Svätého, ktorý nás oslobodzuje od toho, aby sme sa koncentrovali len na seba a schovávali sa v predstieranom náboženstve, v ktorom niet Boha. Nedajme si ukradnúť evanjelium!

Nie vojne medzi nami

98. Koľko je vojen uprostred Božieho ľudu a v rozličných spoločenských. Vo štvrti, v práci, koľko je vojen pre závisť či žiarlivosť aj medzi kresťanmi! Duchovné zosvetštenie niektorých kresťanov vedie k tomu, že sa začnú snažiť o hľadanie moci, prestíže, pôžitku alebo ekonomickej istoty. Navyše niektorí prestávajú žiť srdečnú prináležitosť k Cirkvi, aby mohli živiť ducha nesváru. Než by patrili celej Cirkvi s jej bohatou rôznorodosťou, radšej sa pripájajú len k nejakej skupinke, ktorá sa cíti byť odlišná alebo špeciálna.

99. Svet je bičovaný vojnami i násilím a zranený rozšíreným individualizmom, ktorý rozdeľuje ľudí a stavia ich proti sebe navzájom pri hľadaní vlastného blahobytu. V niektorých krajinách sa znovu otvárajú konflikty a staré spory, o ktorých sa myslelo, že sú už prekonané. Kresťanov všetkých spoločností na svete chcem požiadať, aby vydávali príťažlivé a žiarivé svedectvo o bratskom spoločenstve. Aby všetci mohli obdivovať, ako sa staráte jedni o druhých, ako sa navzájom povzbudzujete a ako sa sprevádzate: „Podľa toho spoznajú všetci, že ste moji učeníci, ak sa budete navzájom milovať“ (Jn 13, 35). Práve o toto Ježiš intenzívnou modlitbou prosil Otca: „aby všetci boli jedno... v nás... aby svet uveril“ (Jn 17, 21). Dávajme pozor na pokušenie závidia! Sme na tej istej lodi a smerujeme k tomu istému prístavu! Poprosme o milosť, aby sme sa vedeli tešiť z ovocia druhých, ktoré patrí všetkým.

100. Pre tých, ktorí sú zranení starými rozdeleniami, je ťažké prijať, keď ich povzbudzujeme do odpustenia a zmierenia, pretože si myslia, že ignorujeme ich bolesť alebo chceme, aby stratili svoju pamäť a ideály. Ak ale uvidia svedectvo autenticky bratských, zmierených spoločností, bude to pre nich svetlo, ktoré priťahuje. Som preto veľmi nešťastný, keď v niektorých kresťanských spoločnostiach, ba dokonca aj medzi zasvätenými osobami vidím, že dávajú priestor nenávisti, rozdeleniu, klebetám, ohováraniam, pomste, žiarlivosti, túžbe presadiť vlastné myšlienky za akúkoľvek cenu, dokonca aj za cenu prenasledovania, ktoré vyzerá ako neúprosný hon na čarodejnice. Koho chceme evanjelizovať takýmto správaním?

101. Poprosme Pána, aby nám pomohol pochopiť zákon lásky. Aká výborná vec je mať tento zákon! Ako nám dobre padne, keď sa navzájom nadovšetko milujeme! Áno, nadovšetko! Každému z nás je adresované napomenutie sv. Pavla: „Nedaj sa premôcť zlu, ale dobrom premáhaj zlo“ (Rim 12, 21). A ešte ďalšie: „Neúnavne konajme dobro“ (Gal 6, 9). Všetci máme svoje sympatie i antipatie a možno práve v tomto okamihu sa na niekoho hneváme. Aspoň toto však povedzme Pánovi: „Pane, som nahnevaný na tohto alebo na tamtú. Prosím ťa za neho a za ňu.“ Modliť sa za tú osobu, na ktorú sa hneváme, je pekným prvým krokom smerujúcim k láske a je to skutok evanjelizácie. Spravme to dnes! Nenechajme si ukradnúť ideál bratskej lásky!

Ďalšie cirkevné výzvy

102. Laici, samozrejme, tvoria obrovskú väčšinu Božieho ľudu. K dispozícii je pre nich menšina: vysvätení služobníci. Povedomie o identite a službe laikov v Cirkvi vzrástlo. Máme množstvo laikov – aj keď stále nie dosť –, ktorí majú hlboký zmysel pre spoločenstvo a sú skutočne verní úsiliu dobročinnnej lásky, katechézy a oslavy viery. Avšak uvedenie si zodpovednosti, ktorá sa rodí v krste a v birmovaní, sa u všetkých laikov neprejavuje rovnakým spôsobom. V niektorých prípadoch preto, že sa nevyformovali na prijatie dôležitých a zodpovedných úloh; v iných zase preto, že vo svojich miestnych cirkvách nenašli priestor na to, aby mohli slobodne vyjadriť svoju mienku a konať; azda pre prílišný klerikalizmus, ktorý ich odsúva na okraj, keď ide o dôležité rozhodnutia. Aj keď v mnohých laických službách možno vnímať intenzívnejšiu angažovanosť, toto úsilie sa neodráža v prenikaní kresťanských hodnôt do sociálneho, politického a ekonomického sveta. Mnohokrát sa obmedzuje len na vnútrocirkevné služby bez skutočnej snahy použiť evanjelium na premenu spoločnosti. Formácia laikov a evanjelizácia profesionálneho aj intelektuálneho života zostávajú medzi dôležitými pastoračnými výzvami.

103. Cirkev si váži nenahraditeľný prínos žien pre spoločnosť, ku ktorej pristupujú s citlivosťou, intuíciou a určitými osobitnými schopnosťami, ktoré tradične patria skôr ženám než mužom. Napríklad osobitná pozornosť žien voči druhým, ktorá sa zvláštnym spôsobom, aj keď nie výlučným, prejavuje v materstve. S radosťou vidím, že mnohé ženy sa podieľajú aj na pastoračných úlohách spolu s kňazmi a ponúkajú svoj príspevok pri sprevádzaní osôb, rodín alebo skupín – a predkladajú aj nové prínosy do teologickej reflexie. Treba však ešte viac rozšíriť priestor pre výraznejšiu prítomnosť žien v Cirkvi. Pretože „ženský duch je potrebný vo všetkých prejavoch spoločenského života; z toho dôvodu je potrebné garantovať prítomnosť žien aj v pracovnej oblasti“^[72] a na rozličných miestach, kde sa uskutočňujú dôležité rozhodnutia v Cirkvi, ako aj v spoločenských štruktúrach.

104. Nároky žien na ich legitímne práva, počnúc od pevného presvedčenia, že muži a ženy majú rovnakú dôstojnosť, kladú Cirkvi hlboké i naliehavé otázky a nedajú sa povrchno obísť. Kňazstvo rezervované mužom ako znak Krista Ženícha, ktorý sa daruje v Eucharistii, je jednou z otázok, ktoré sa otvárajú v diskusii, a môže sa stať príčinou konfliktu

najmä vtedy, keď sa sviatosťná moc príliš identifikuje s konceptom vládnutia. Nesmieme zabúdať na to, že keď hovoríme o kňazskej moci, nachádzame sa „v rovine funkcie, a nie v rovine dôstojnosti a svätosti“.[73] Služobné kňazstvo je jedným z prostriedkov, ktoré Ježiš používa pre dobro svojho ľudu, ale veľkosť dôstojnosti vychádza z krstu, ktorý je prístupný všetkým. Spojenie kňaza s Kristom Hlavou – a tu treba poznamenať, že práve on je hlavným zdrojom milosti – neznamená povýšenie, ktoré kňaza dvíha na vrchol všetkého. V Cirkvi jednotlivé úlohy „neodôvodňujú žiadnu nadradenosť jedných nad druhými“.[74] Jedna zo žien, Mária, je de facto ešte dôležitejšia než biskupi. Aj keď sa úloha služobného kňazstva označuje ako „hierarchická“, treba si dobre uvedomiť, že je „zameraná na posvätenie údov Krista“.[75]

Jej kľúčom a jej ohniskom nie je moc v zmysle vládnutia, ale moc vysluhovať sviatosť Eucharistie; odtiaľto pochádza jej autorita, ktorá je vždy v službe ľudu. Tu sa pastierom a teológom ponúka veľká výzva, aby pomohli lepšie pochopiť, čo to všetko znamená pre možnú úlohu ženy na miestach, kde sa robia dôležité rozhodnutia v rozličných sférach Cirkvi.

105. Pastoračnú mládež – v tej podobe, v ktorej sme ju boli naučení robiť – zasiahli spoločenské zmeny. Mladí vo svojom vlastnom prostredí často nenachádzajú odpovede na svoje neistoty, potreby, problémy a zranenia. Pre nás dospelých nie je ľahké trpezlivo ich počúvať, chápať ich úzkosti a požiadavky, naučiť sa hovoriť s nimi jazykom, ktorému rozumejú. Z tohto istého dôvodu výchovné projekty neprinášajú očakávané ovocie. Stále väčší počet a rast združení a hnutí, predovšetkým mládežníckych, však možno interpretovať ako činnosť Ducha, ktorý pre mladých otvára nové cesty zodpovedajúce ich očakávaniam a hľadaniu hlbokého duchovnosti i konkrétnejšieho pocitu prináležitosti. Je teda nevyhnutné dať stabilnejší priestor týmto združeniam v rámci celku pastoračných snáh Cirkvi.[76]

106. Aj keď nie je vždy ľahké priblížiť sa mladým, v dvoch oblastiach sa podarilo dosiahnuť pokrok: v uvedomení si, že ich má evanjelizovať a vychovávať celé spoločenstvo, a v prijatí toho, že naliehavo potrebujú väčší priestor na realizáciu. Treba tiež uznať, že v súčasnom kontexte krízy angažovanosti a krízy spoločenských väzieb sú to často práve mladí, ktorí ponúkajú svoju solidárnu pomoc pri riešení problémov vo svete a ktorí sa angažujú rozličnými spôsobmi aktivizmu i dobrovoľníctva. Niektorí sa snažia mať účasť na živote Cirkvi, organizujú skupiny pomoci a rozličné misijné iniciatívy vo svojich diecézach alebo na iných miestach. Je krásne vidieť, že mladí sú „pouličnými kazateľmi viery“, šťastnými, že môžu zaniestť Krista do každej ulice, na každé námestie, na každý kraj sveta!

107. Na mnohých miestach chýbajú povolania na kňazstvo a zasvätený život. Častou príčinou býva, že spoločenstvám chýba nákazlivý apoštolský zápal, a tak druhých nenadchýňajú, nie sú príťažlivé. Kde je život, zápal a chuť ohlasovať Krista druhým, tam sa objavujú aj pravé povolania. Ešte aj vo farnostiach, kde kňazi nie sú príliš aktívni a plní radosti, bratský a horlivý život spoločenstva dokáže v ľuďoch vzbudiť túžbu naplno sa zasvätiť Bohu i evanjelizácii; predovšetkým vtedy, keď sa tieto živé spoločenstvá intenzívne modlia za povolania a majú odvahu ponúknuť svojim mladým cestu osobitného zasvätenia. Na druhej strane, a to aj napriek nedostatku povolaní, je nám dnes jasná nevyhnutnosť lepšieho výberu kandidátov na kňazstvo. Nie je možné naplniť semináre na základe akéhokoľvek druhu motivácie a už vôbec nie v prípadoch, keď sa pohnútky kandidátov spájajú s citovou neistotou, túžbou po určitých formách moci, ľudskou slávou či ekonomickými výhodami.

108. Ako som už povedal, nechcem ponúkať kompletnú analýzu, ale spoločenstvá pozývam, aby doplnili a obohatili tieto perspektívy – počnúc od ťažkostí a výzev, ktorým ony samy priamo alebo zblízka čelia. Dúfam, že keď to budú robiť, nezabudnú, že vždy, keď sa v daných okolnostiach snažíme čítať aktuálne znamenia čias, je dobré vypočuť si mienku mladých aj starých. Obidve tieto skupiny sú nádejou národov. Seniori prispievajú pamäťou a múdrosťou skúsenosti, ktorá pozýva hlúpo neopakovať tie isté chyby z minulosti. Mladí nás zasa volajú, aby sme prebudili a posilnili nádej, pretože v sebe nesú nové tendencie ľudstva a otvárajú nás pre budúcnosť takým spôsobom, že nezostávame zakotvení v nostalgii štruktúr a zvykov, ktoré v dnešnom svete už nemajú v sebe život.

109. Výzvy sú na to, aby sa plnili. A tak budme realisti, avšak bez toho, aby sme stratili radosť, odvahu a odhodlanosť plnú nádeje! Nenechajme si ukradnúť misionársku silu!

Tretia kapitola

Ohlasovanie evanjelia

110. Po zamyslení sa nad niektorými výzvami súčasného sveta by som teraz rád pripomenul úlohu, ktorá je naliehavá v každej dobe a na každom mieste, pretože pravá evanjelizácia nie je možná „bez otvoreného ohlasovania, že Ježiš je Pán“, a bez primátu „ohlasovania Ježiša Krista v každej evanjelizačnej činnosti“. [77] Berúc do úvahy starosti, ktoré vyjadrili ázijskí biskupi, Ján Pavol II. povedal, že ak má Cirkev v Ázii „naplniť svoju prozreteľnú úlohu, potom evanjelizácia ako radostné, trpezlivé a postupné ohlasovanie spásnej smrti i zmŕtvychvstania Ježiša Krista musí byť absolútnou prioritou“. [78] A toto platí pre všetkých.

I. Všetok Boží ľud ohlasuje evanjelium

111. Evanjelizácia je úlohou Cirkvi. Avšak Cirkev ako subjekt evanjelizácie je oveľa viac než len organická a hierarchická inštitúcia; je to predovšetkým ľud putujúci k Bohu. Ide tu určite o tajomstvo zakorenené v Trojici, ale jeho konkrétnym historickým prejavom je putujúci a evanjelizujúci ľud, ktorý presahuje všetky, čo ako potrebné inštitucionálne vyjadrenia. Navrhujem zastaviť sa na chvíľu pri tomto spôsobe chápania Cirkvi, ktorej základom je slobodná a nezištná Božia iniciatíva.

Jeden ľud pre všetkých

112. Spása, ktorú nám Boh ponúka, je dielom jeho milosrdenstva. Niet takej ľudskej činnosti, nech už by bola akokoľvek dobrá, ktorá by nám mohla zaslúžiť tento veľký dar. Boh nás len skrze svoju milosť pozýva, aby sme sa s ním zjednotili. [79] Posiela do našich sŕdc svojho Ducha, aby nás urobil svojimi deťmi, aby nás premenil a urobil nás schopnými odpovedať vlastným životom na jeho lásku. Cirkev je Ježišom Kristom poslaná ako sviatosť spásy ponúkanej Bohom. [80] Cirkev s ním prostredníctvom svojej evanjelizačnej činnosti spolupracuje – ako nástroj Božej milosti, ktorá neustále, nekontrolovateľne pôsobí. Pekne to vyjadril Benedikt XVI. pri otvorení synody: „Je vždy dôležité vedieť, že prvé slovo, skutočná iniciatíva, opravdivá činnosť vychádza od Boha a len prostredníctvom zapojenia sa do tejto Božej iniciatívy a ju prosiac môžeme sa aj my – s ním a v ňom – stať hlásateľmi evanjelia.“ [81] Princíp primátu milosti musí byť ako maják, ktorý neustále osvecuje naše úvahy o evanjelizácii.

113. Spása, ktorú Boh uskutočňuje a ktorú Cirkev s radosťou hlása, je pre všetkých [82] a Boh sám pripravil cestu, prostredníctvom ktorej sa spája s každým človekom všetkých čias. Rozhodol sa všetkých povolať ako ľud, nie ako izolované bytosti. [83] Nik sa nespasí sám a nik sa nespasí iba svojimi silami. Boh nás povoláva s ohľadom na komplexnú sieť medziľudských vzťahov, ktoré sú súčasťou života v ľudskom spoločenstve. Tento ľud, ktorý si Boh vybral a povolal, je Cirkev. Ježiš nehovorí apoštolom, aby vytvorili nejakú exkluzívnu, elitnú skupinu. Ježiš hovorí: „Chodte teda, učte všetky národy“ (Mt 28, 19). Svätý Pavol hovorí, že v Božom ľude, v Cirkvi „niet Žida ani Gréka... lebo vy všetci ste jeden v Kristovi Ježišovi“ (Gal 3, 28). Rád by som povedal tým, ktorí sa cítia vzdialení od Boha a od Cirkvi, a tiež tým, ktorí sú ustráchaní alebo ľahostajní: Pán povoláva aj teba, aby si bol súčasťou jeho ľudu, a robí to s veľkou úctou a láskou!

114. Byť Cirkvou znamená byť Božím ľudom v zmysle veľkého plánu Otcovej lásky. Znamená to byť Božím kvasom uprostred ľudstva. Znamená to ohlasovať a prinášať Božiu spásu do tohto nášho sveta, ktorý sa často stráca a má potrebu počuť povzbudzujúce odpovede, plné nádeje a novej sily do ďalšieho putovania. Cirkev musí byť miestom nezištného milosrdenstva, kde sa všetci cítia prijatí a milovaní, kde nájdú odpustenie a povzbudenie žiť podľa vzoru dobrého života evanjelia.

Ľud mnohých tvárí

115. Tento Boží ľud je súčasťou mnohých národov zeme, z ktorých každý má svoju vlastnú kultúru. Pojem kultúry je vzácnym nástrojom na pochopenie rozličných vyjadrení kresťanského života, zastúpených v Božom ľude. Ide tu o životný štýl istej spoločnosti, o konkrétny spôsob, ktorým jej členovia nadväzujú vzťahy medzi sebou navzájom, s ostatnými stvoreniami a s Bohom. Takto chápaná kultúra sa vzťahuje na celý život určitého ľudu.[84] Každý národ vo svojom dejinnom uskutočnení s legitímnou autonómiou rozvíja vlastnú kultúru.[85] Príčinou toho je skutočnosť, že ľudská osoba „už od prírody nevyhnutne potrebuje spoločenský život“[86] a má vždy vzťah k spoločnosti, v ktorej prežíva svoj konkrétny spôsob nadväzovania vzťahov so skutočnosťou. Ľudská bytosť je vždy zasadená do istej kultúry: „príroda a kultúra sú v tom najužšom vzťahu“.[87] Božia milosť s kultúrou počíta a Boží dar sa priam vteľuje do kultúry človeka, ktorý ho prijíma.

116. Počas dvoch kresťanských tisícročí nespočetné množstvo národov prijalo milosť viery: nechali ju rozkvitnúť vo svojich každodenných životoch a odovzdali ďalej v duchu vlastných kultúrnych vyjadrení. Keď nejaké spoločenstvo prijme ohlasovanie spásy, Duch Svätý jeho kultúru zúrodní prostredníctvom premieňajúcej sily evanjelia. Takým spôsobom, ako možno vidieť aj z dejín Cirkvi, kresťanstvo sa nikdy nenaviaže na jediný kultúrny model: „zachová si nedotknutú svoju totožnosť v plnej vernosti evanjeliovkej blahozvesti a cirkevnej tradícii, ale súčasne bude niest' aj charakteristické črty mnohých kultúr a mnohých národov, ktoré ho prijímú a v ktorých zapustí korene“.[88] V rozličných národoch, ktoré Boží dar zažívajú v kontexte vlastnej kultúry, Cirkev vyjadruje svoju katolíckosť a ukazuje krásu „tohto mnohotvárneho vzhľadu“.[89] V kresťanských prejavoch národa, ktorému bolo ohlásené evanjelium, Duch Svätý skrášľuje Cirkev; predstavuje jej nové aspekty Zjavenia a darúva novú tvár. V inkulturácii Cirkev „privádza národy s ich kultúrami do svojho spoločenstva“,[90] aby „pozitívne formy a hodnoty“, ktoré každá kultúra ponúka, „obohatili spôsob, ktorým je evanjelium hlásané, prijímané a uvádzané do života“.[91] Takto sa „Cirkev, ktorá prijíma hodnoty rozličných kultúr, premieňa na ‚sponsa ornata monilibus suis‘, ‚mladuchu okrášlenú skvostmi‘“ (Iz 61, 10).[92]

117. Ak je kultúrna rôznorodosť správne chápaná, neohrozuje jednotu Cirkvi. Duch Svätý, poslaný od Otca a Syna, premieňa naše srdcia a robí nás schopnými vstúpiť do dokonalého spoločenstva Najsvätejšej Trojice, v ktorého jednote si každá vec dokáže nájsť svoje miesto. Duch Svätý buduje spoločenstvo a harmóniu Božieho ľudu. Ten istý Duch je harmóniou – ako aj putom lásky medzi Otcom a Synom.[93] Práve on vzbudzuje pestré a rôznorodé bohatstvo darov a zároveň buduje jednotu, ktorá nikdy nie je uniformitou, ale prítlačivou harmóniou rozličných foriem. Evanjelizácia radostne rozpoznáva tieto mnohoraké bohatstvá, ktoré Duch tvorí uprostred Cirkvi. Bolo by proti logike vtelenia predstavovať si kresťanstvo ako jednotvárne a kultúrne jednoliate. Aj keď je pravda, že niektoré kultúry boli úzko spojené s ohlasovaním evanjelia a rozvojom kresťanského myslenia, zjavené posolstvo sa neidentifikuje so žiadnou z nich a jeho obsah všetky kultúry presahuje. Pri evanjelizácii nových kultúr alebo kultúr, ktoré ešte neprijali kresťanské ohlasovanie, nie je preto pri predkladaní evanjelia nevyhnutné nástožiť na konkrétnej kultúrnej forme, čo ako peknej a starobylej. Posolstvo, ktoré ohlasujeme, vždy obsahuje aj určitú kultúrnu podobu; v Cirkvi však niekedy upadáme do márnivej sakralizácie vlastnej kultúry, čím môžeme prejavovať viac fanatizmu než autentického evanjelizačného nadšenia.

118. Biskupi Oceánie si želali, aby sa Cirkev snažila o vysvetľovanie a „predstavovanie pravdy o Kristovi s ohľadom na tradície a kultúry konkrétnej oblasti“, a vyzvali „všetkých misionárov pracovať v harmónii s domorodými kresťanmi, aby viera a život Cirkvi boli vyjadrené vhodnými legitímnymi formami každej kultúry“.[94] Nemôžeme chcieť, aby všetky národy všetkých kontinentov pri prejavoch svojej kresťanskej viery napodobňovali spôsoby, ktoré si osvojili európske krajiny v určitom okamihu dejín, pretože viera sa nedá uzavrieť do hraníc chápania a vyjadrenia jednej konkrétnej kultúry.[95] Je nepochybné, že jedna jediná kultúra nemôže obsiahnuť celé tajomstvo spásy v Kristovi.

Všetci sme učeníci misionári

119. Vo všetkých pokrstených, od prvého až po posledného, pôsobí posväcujúca sila Ducha, ktorá povzbudzuje do evanjelizácie. Boží ľud je svätý vďaka tomuto pomazaniu, ktoré ho robí neomylným „in credendo“. To znamená, že keď verí, nepochybní, aj keď možno vždy nedokáže nájsť vhodné slová na vyjadrenie svojej viery. Duch ho vedie v pravde a privádza ho k spásu.[96] Ako súčasť tajomstva lásky voči ľuďom Boh darúva celku veriacich zmysel pre

viery – sensus fidei –, ktorý im pomáha rozlišovať to, čo skutočne pochádza od Boha. Prítomnosť Ducha dáva kresťanom istý druh bytostnej totožnosti s Božími vecami, ako aj múdrosť, v ktorej tieto veci dokážu intuitívne chápať, aj keď ešte nedisponujú adekvátnymi prostriedkami na ich presné vyjadrenie.

120. Vďaka krstu sa každý člen Božieho ľudu stáva učeníkom misionárom (porov. Mt 28, 19). Každý pokrstený, nech už má akúkoľvek úlohu v Cirkvi a stojí na ktoromkoľvek stupni poznania svojej viery, je aktívnym protagonistom evanjelizácie; bolo by nesprávne predstavovať si evanjelizáciu ako aktivitu, ktorá prináleží len niekoľkým kvalifikovaným veriacim, zatiaľ čo zvyšok veriaceho ľudu by mal byť iba prijímateľom ich činnosti. Nová evanjelizácia si vyžaduje nové zaangažovanie každého z pokrstených. Toto presvedčenie sa stáva výzvou adresovanou každému kresťanovi, aby sa nikto nevzdával svojej úlohy hlásať evanjelium, pretože od okamihu, keď niekto osobne zakúsil Božiu zachraňujúcu lásku, nepotrebuje veľa času na prípravu, aby mohol ísť a hlásať; nemôže predsa čakať na prednášky a dlhé vysvetľovania. Každý kresťan je misionárom v tej miere, v akej sa stretol s láskou Boha v Ježišovi Kristovi; nehovorme už, že sme „učenici“ a „misionári“, ale že vždy sme „učenici misionári“. Ak o tom nie sme presvedčení, pozrime sa na prvých učeníkov, ktorí hneď potom, ako spoznali Ježišovu tvár, išli a ohlasovali plní radosti: „Našli sme Mesiáša“ (Jn 1, 41). Samaritánka sa hneď po skončení rozhovoru s Ježišom stala misionárkou; mnohí Samaritáni uverili v Ježiša „pre slovo ženy“ (Jn 4, 39). Aj svätý Pavol od svojho stretnutia s Ježišom Kristom „hneď v synagógach ohlasoval Ježiša, že je Božím Synom“ (Sk 9, 20). A my na čo ešte čakáme?

121. Všetci sme povolani, aby sme neustále rástli ako hlásatelia evanjelia. Zároveň sa snažíme o lepšiu formáciu, o prehĺbenie lásky, o jasnejšie svedectvo o evanjeliu. V tomto zmysle však musíme pripustiť, aby nás aj druhí neustále evanjelizovali; to však neznamená, že sa máme vzdať evanjelizačnej misie: treba len nájsť spôsob ohlasovania Ježiša zodpovedajúci našej situácii. Všetci sme povolani ponúknuť druhým jasné svedectvo o Pánovej zachraňujúcej láske. On nám aj napriek našim slabostiam ponúka svoju blízkosť, svoje Slovo i svoju silu a dáva zmysel nášmu životu. Tvoje srdce vie, že život bez neho nie je ten istý; a teda to, čo si objavil, čo ti pomáha žiť a čo ti dáva nádej – to je to, čo máš odovzdať druhým. Naša nedokonalosť nemôže byť výhovorkou; naopak, misia je neustálou výzvou, aby sme sa neuspokojili s priemerom a pokračovali v raste. Svedectvo viery, ktoré majú všetci kresťania vydávať, vedie každého k tomu, aby so sv. Pavlom povedal: „Nie že by som ho už bol dosiahol, alebo že by som už bol dokonalý, ale bežím, aby som sa ho niekedy zmocnil... uháňam za tým, čo je predo mnou“ (Flp 3, 12 – 13).

Evanjelizačná sila ľudovej zbožnosti

122. V rovnakom duchu možno vnímať, že rozličné národy, do ktorých sa inkulturovalo evanjelium, sa aktívnym spôsobom spoločne zapájajú do evanjelizačnej činnosti. Je to preto, lebo každý národ je zároveň tvorcom vlastnej kultúry a protagonistom svojich dejín. Kultúra je niečo dynamické, čo ľud neustále znovu vytvára, a každá generácia odovzdáva tej nasledujúcej súhrn postojov týkajúcich sa rozličných existenčných situácií, na ktoré táto kultúra musí odpovedať v kontexte vlastných problémov. Ľudské bytie „je zároveň synom i otcem kultúry, s ktorou je späté“.[97] Keď sa evanjelium inkulturuje do nejakého národa, v procese odovzdávania vlastnej kultúry daný národ zároveň neustále novými spôsobmi odovzdáva aj vieru; z toho vyplýva dôležitosť evanjelizácie chápanej ako inkulturácia. Každá časť Božieho ľudu, keď do svojho života podľa vlastných daností vkladá Boží dar, ponúka zároveň svedectvo o prijatej viere a obohacuje ju novými, výrečnými vyjadreniami. Možno povedať, že „ľud neustále evanjelizuje seba samého“.[98] Dôležité miesto pritom patrí ľudovej zbožnosti, a to ako autentickému vyjadreniu spontánnej misijnej činnosti Božieho ľudu. Ide tu o stále sa rozvíjajúcu skutočnosť, ktorej hýbateľom je Duch Svätý.[99]

123. V ľudovej zbožnosti možno vnímať spôsob, ktorým prijatá viera vstupuje do kultúry a ktorého prostredníctvom sa odovzdáva ďalej. Aj keď sa na ňu niektorí v minulosti pozerali s nedôverou, v období po Druhom vatikánskom koncile ľudová zbožnosť bola pozitívne prehodnotená. Rozhodujúci význam mala v tomto zmysle apoštolská exhortácia Pavla VI. Evangelii nuntiandi. V nej pápež vysvetľuje, že ľudová zbožnosť dokazuje „smäd po Bohu, ktorý môžu cítiť len prostí a duchom chudobní ľudia“.[100] a že táto zbožnosť v nich vzbudzuje „veľkodušnosť a obetavosť, ktorá hraničí až s hrdinstvom, ak ide o vyznanie viery“.[101] Len prednedávnom Benedikt XVI. v Latinskej Amerike naznačil, že ľudová zbožnosť je „vzácnym pokladom Katolíckej cirkvi“ a práve v nej „sa prejavuje duša latinskoamerických národov“.[102]

124. Dokument z Aparecidy opisuje bohatstvá, ktoré Duch Svätý svojou nezištnou iniciatívou rozdáva prostredníctvom ľudovej zbožnosti. Na tomto milovanom kontinente, na ktorom mnohí kresťania vyjadrujú svoju vieru práve skrze ľudovú zbožnosť, ju biskupi volajú aj „ľudová duchovnosť“ alebo „ľudová mystika“.[103] Ide o skutočnú „duchovnosť vtelenú do kultúry jednoduchých ľudí“.[104] Nie je bez obsahu, ale svoj obsah objavuje i vyjadruje viac symbolickým spôsobom než len použitím rozumu a v akte viery zdôrazňuje viac *credere in Deum*, než *credere Deum*. [105] Je „to legitímny spôsob prežívania viery a spolupatričnosti s Cirkvou; spôsob, ako byť misionármi“; [106] nesie v sebe milosť misijného nasadenia, vyjdenia zo seba samých a pútnického napredovania: „Spoločné kráčanie k svätyniam a zúčastňovanie sa na prejavoch ľudovej zbožnosti – spolu s deťmi a pozývajúc ďalších ľudí – je samo osebe evanjelizáciou.“ [107] Neudúšajme túto misijnú silu a nerobme si nároky ju kontrolovať!

125. Aby sme mohli lepšie pochopiť túto skutočnosť, musíme sa k nej priblížiť s pohľadom Dobrého pastiera, ktorý sa nesnaží súdiť, ale milovať. Len na základe tejto citovej bytostnej totožnosti, ktorú dáva láska, možno oceniť bohumilý život prítomný v zbožnosti kresťanských národov, predovšetkým tých chudobných. Myslím tu na pevnú vieru matiek, ktoré trpia pri posteli chorého dieťaťa a modlia sa ruženec, aj keď nevedia celkom poskladať vety Vyznania viery; alebo na veľkú nádej, ktorú predstavuje svieca zapálená v chudobnom príbytku, kde ľudia prosia o pomoc Máriu; alebo na pohľady plné hlboké lásky k ukrižovanému Kristovi.

Kto miluje svätý ľud verný Bohu, ten v týchto prejavoch nevidí len prirodzenú túžbu po božstve. Sú prejavom bohumilého života oživovaného činnosťou Ducha Svätého, ktorý bol vyliaty do našich srdc (porov. Rim 5, 5).

126. V ľudovej zbožnosti – keďže je plodom inkulturovaného evanjelia – ukryva sa aj aktívna evanjelizačná sila, ktorú neslobodno podceňovať: znamenalo by to nevnímať si dielo Ducha Svätého. Sme povolání ľudovú zbožnosť povzbudzovať a podporovať, aby sa ešte prehĺbil proces inkulturácie, ktorý je nikdy nekončiacou sa skutočnosťou. Prejavy ľudovej zbožnosti nás môžu veľa naučiť; a pre toho, kto ich dokáže čítať, predstavujú *locus teologicus*, ktorému treba venovať pozornosť predovšetkým vtedy, keď premýšľame nad novou evanjelizáciou.

Od osoby k osobe

127. Ak Cirkev túži zažiť hlbokú misijnú obnovu, je tu jedna forma ohlasovania, ktorá sa nás všetkých týka ako každodenná úloha. Je to sprostredkovanie evanjelia osobám, s ktorými sa stýkame, najbližším, ako aj neznámym. Je to neformálne ohlasovanie, ktoré možno uskutočniť počas rozhovoru; ohlasovanie, aké robí misionár, keď príde k niekomu na návštevu. Byť učeníkom znamená byť stále pripravený prinášať druhým Ježišovu lásku – a to sa môže uskutočniť na akomkoľvek mieste, na ceste, na námestí, v práci, na ulici.

128. Toto ohlasovanie, vždy úctivé a slušné, začína sa osobným dialógom, v ktorom druhá osoba vyjadruje a tlmočí vlastné radosti, nádeje a starosti o svojich blízkych, ako aj mnohé ďalšie veci ukryté v jej srdci. Len po takomto rozhovore je možné ohlásiť Slovo, či už čítaním nejakého úryvku zo Svätého písma, alebo naratívny spôsobom, vždy však pamätajúc na základné poslanstvo hlásania: osobná láska Boha, ktorý sa stal človekom, obetovala seba samu za nás a stále živá nám ponúka svoju spásu i svoje priateľstvo. Je to ohlasovanie, ktoré sa koná s pokorným postojom svedectva toho, kto sa stále vie učiť; vo vedomí, že poslanstvo je také bohaté a hlboké, že nás vždy presahuje. Niekedy je vyjadrené priamym spôsobom, inokedy prostredníctvom osobného svedectva, rozprávania, gesta alebo formy, ktorú sám Duch Svätý dokáže vzbudiť v konkrétnej situácii. Ak sa to zdá rozumné a sú na to vytvorené podmienky, je dobré toto bratské a misionárske stretnutie ukončiť krátkou modlitbou dotýkajúcou sa starostí, ktoré daná osoba spomenula. Jasnejšie tak pocíti, že bola vypočutá, že sme jej prosbu posunuli ďalej a že sme jej situáciu vložili do Božích rúk. Vtedy spozná, že Božie slovo sa reálne prihovára jej existencii.

129. Nemožno si myslieť, že evanjeliové hlásanie treba vždy uskutočňovať prostredníctvom určitých stabilných formuliek alebo presných slov, ktoré vyjadrujú absolútne nemeniteľný obsah. Odovzdáva sa prostredníctvom toľkých rozličných foriem, že je nemožné ich všetky opísať alebo katalogizovať; ich spoločným subjektom je Boží ľud so svojimi nespočetnými gestami a znakmi. V dôsledku toho, ak sa evanjelium vteli do nejakej kultúry, už sa neodovzdáva len hlásaním od osoby k osobe. To nás privádza k myšlienke, že v krajinách, kde je kresťanstvo v

menšine okrem toho, že každého pokrsteného treba povzbudzovať do hlásania evanjelia, aj miestne cirkvi musia aktívne podporovať rozličné, aspoň základné formy inkulturácie. Treba dbať, aby ohlasovanie evanjelia, vyjadrené vlastnými prostriedkami každej kultúry, viedlo k novej syntéze s danou kultúrou. Aj keď tieto procesy sú vždy pomalé, niekedy nás príliš paralyzuje strach. Ak pochybnostiam a obavám dovolíme, aby udusili všetku odvahu, môže sa stať, že namiesto toho, aby sme boli kreatívni, zostaneme pohodlnými bez akéhokoľvek pokroku, avšak v takom prípade sa svojím príspevom nestaneme súčasťou historických procesov, ale zostaneme len divákmi sterilnej stagnácie Cirkvi.

Charizmy v službe spoločenstva hlásajúceho evanjelium

130. Duch Svätý evanjelizujúcej Cirkvi dáva do daru aj rozličné charizmy. Sú to dary na obnovu a budovanie Cirkvi.[108] Nie sú len uzavretým majetkom, odovzdaným nejakej skupine, aby sa oň starala; skôr sú to dary Ducha začlenené do tela Cirkvi, zamerané do stredu, ktorým je Kristus: z neho potom vychádzajú sformované do evanjelizačných podnetov. Jasným znakom autentickosti charizmy je jej eklezialita; jej schopnosť harmonicky sa začleniť do života svätého Božieho ľudu pre dobro všetkých. Autentická novosť vyvolaná Duchom nepotrebuje zatieňovať iné formy duchovnosti a darov, aby sa presadila. Čím viac nejaká charizma obracia svoj zrak k srdcu evanjelia, tým viac bude jej použitie cirkevné. Aj keď to stojí námahu, práve v spoločenstve sa charizmy ukazujú ako autentické a tajomným spôsobom plodné. Ak sa Cirkev snaží žiť v duchu tejto výzvy, môže sa stať vzorom pre pokoj vo svete.

131. Rozdiely medzi osobami a spoločenstvami sú niekedy nepríjemné, ale Duch Svätý, ktorý vyvoláva rozdielnosť, dokáže zo všetkého vyťažiť niečo dobré a premeniť rozdielnosť na evanjelizačný dynamizmus, ktorý priťahuje. Rozdielnosť však musí počítat s pomocou Ducha Svätého; iba on totiž dokáže zároveň vyvolať rozdielnosť, pluralitu i mnohorakosť a všetko priviesť k jednote. Naopak, ak po rozdielnosti túžime, ale sa uzatvárame do svojich osobitostí a exkluzívností, vyvolávame iba rozdelenie; na druhej strane keď my sami chceme tvoriť jednotu prostredníctvom vlastných ľudských plánov, skončíme pri vnucovaní uniformity a typového schvaľovania. Toto misii Cirkvi nepomáha.

Kultúra, myslenie a vzdelanie

132. Ohlasovanie kultúre si vyžaduje aj ohlasovanie odborným, vedeckým a akademickým kultúram. Ide tu o stretnutie medzi vierou, rozumom a vedami, ktoré je zamerané na vedenie nového rozhovoru o dôveryhodnosti; je to pôvodná apologetika,[109] ktorá pomáha vytvárať také prostredie, aby evanjelium mohli počúvať všetci. Keď sa niektoré kategórie rozumu a vied stanú súčasťou ohlasovania posolstva, stanú sa aj nástrojmi evanjelizácie; je to voda premenená na víno. Čokoľvek je prijaté do tohto procesu, je nielen vykúpené, ale zároveň sa stáva nástrojom, ktorý Duch Svätý používa na osvietenie a obnovu sveta.

133. Keďže snaha ohlasovateľov evanjelia priblížiť sa jednotlivým ľuďom nestačí a evanjelium má byť ohlasované aj kultúram v ich celku, teológia – nielen pastorálna – v dialógu s inými vedami a ľudskými skúsenosťami má dôležitú úlohu premyslieť, ako dosiahnuť, aby ponuka evanjelia obsiahla rozličnosť kultúrnych kontextov a adresátov. [110] Cirkev v snahe evanjelizovať oceňuje a povzbudzuje charizmu teológov a ich úsilie o teologické skúmanie, ktoré podporuje dialóg so svetom kultúry a vedy. Apelujem na teológov, aby túto službu konali ako súčasť spásnosnej misie Cirkvi. Je nevyhnutné, aby v tomto zmysle mali na srdci evanjelizačné zameranie Cirkvi i samotnej teológie a neuspokojili sa s teológiou vytváranou iba od stola.

134. Univerzity sú privilegovaným miestom premýšľania a rozvíjania evanjelizačného úsilia – interdisciplinárnym a integrovaným spôsobom. Katolícke školy, ktoré sa vždy snažia spájať úlohu vychovávať s jasným ohlasovaním evanjelia, hrajú veľmi dôležitú úlohu pri evanjelizácii kultúry, a to aj v krajinách a mestách, kde nás nepriaznivá situácia stimuluje používať kreativitu na objavovanie vhodných ciest.[111]

II. Homília

135. Venujme teraz pozornosť ohlasovaniu v rámci liturgie, ktoré si vyžaduje vážnu pozornosť pastierov. Zastavím sa predovšetkým, a to s veľkou dôkladnosťou, pri homílii a pri jej príprave, pretože v súvislosti s touto dôležitou službou zaznieva mnoho sťažností a nemôžeme ich nepočúvať. Homília je meradlom na hodnotenie blízkosti pastiera a jeho schopnosti stretávať sa so svojím ľudom. Vieme, že veriaci jej prikladajú veľkú dôležitosť; oni tak ako samotní kňazi neraz trpia – jedni preto, že musia počúvať, druhí preto, že musia kázať. Je smutné, že je to tak. Veď homília môže byť skutočne intenzívnou a radostnou skúsenosťou Ducha, potešujúcim stretnutím so Slovom, prameňom neustálej obnovy a rastu.

136. Obnovme našu dôveru v ohlasovanie, založenú na presvedčení, že sám Boh sa túži priblížiť k ľuďom prostredníctvom kazateľa a prejavuje svoju moc skrze ľudské slovo. Svätý Pavol dôrazne hovorí o potrebe hlásania, pretože sám Pán sa chce priblížiť k druhým aj prostredníctvom nášho slova (porov. Rim 10, 14 – 17). Slovom nášho Pána získal srdce ľudu. Prichádzali ho počúvať zo všetkých strán (porov. Mk 1, 45). Boli udivení jeho učením (porov. Mk 6, 2). Cítili, že k nim hovorí ako ten, ktorý má moc (porov. Mk 1, 27). Apoštoli, ktorých ustanovil, „aby boli s ním a aby ich posielal kázať“ (Mk 3, 14), prostredníctvom slova pritiahli do lona Cirkvi všetky národy (porov. Mk 16, 15. 20).

Liturgický kontext

137. Treba pripomenúť, že „liturgické ohlasovanie Božieho slova, najmä v súvislosti s eucharistickým zhromaždením, nie je natoľko chvíľou meditácie a katechézy, ako skôr dialógom Boha so svojím ľudom; dialógom, v ktorom sa ohlasujú zázračné udalosti spásy a súvisle sa predkladajú požiadavky zmluvy“.[112] V tom spočíva osobitné zhodnotenie homílie, ktoré vyplýva z jej eucharistického kontextu a spôsobuje, že homília prekonáva každú katechézu, pretože je najvyšším momentom dialógu medzi Bohom a jeho ľudom, ktorý predchádza sviatostnému prijímaniu. Homília je pokračovaním v dialógu medzi Pánom a jeho ľudom. Kto káže, musí poznať srdce svojho spoločenstva, aby našiel miesto, kde sa nachádza živá a horlivá túžba po Bohu, a tiež zistil, kde sa zastavil láskyplný dialóg s Bohom alebo prečo nedokázal priniesť ovocie.

138. Homília nemôže byť zábavným divadlom, nezodpovedá logike mediálnych vstupov, ale musí dať zápal a zmysel sláveniu. Je to zvláštny žáner, pretože je kázaním v rámci liturgického slávenia; v dôsledku toho musí byť stručná a vyhnúť sa tomu, aby pripomínala konferenciu alebo prednášku. Kazateľ môže byť schopný udržať pozornosť publika aj hodinu, ale v takom prípade sa jeho slová stanú dôležitejšími ako slávenie viery. Ak sa homília príliš predlžuje, ohrozuje dve vlastnosti liturgického slávenia: harmóniu medzi jeho jednotlivými časťami a jeho rytmus. Ak sa kázanie uskutočňuje v kontexte liturgie, stáva sa súčasťou obety ponúkanej Otcovi a zároveň sprostredkovaním milosti, ktorú Kristus rozdáva v rámci slávenia. Ten istý kontext si vyžaduje, aby kázanie nasmerovalo celé zhromaždenie, ako aj samotného kazateľa na spoločenstvo s Kristom v Eucharistii, ktoré mení život. Preto je potrebné, aby slovo kazateľa nezaberalo príliš veľa miesta a Pán mohol zažiarit viac než jeho služobník.

Rozhovor matky

139. Povedali sme už, že Boží ľud vďaka neprestajnej činnosti, ktorú v ňom koná Duch Svätý, neustále evanjelizuje aj seba samého. Čo vyplýva z tejto skutočnosti pre kazateľa? Pripomína nám, že Cirkev je matkou a káže ľudu ako matka, ktorá hovorí so svojím synom vo vedomí dôvery zo strany syna, že to, čo ho matka učí, bude pre jeho dobro, lebo vie, že je milovaný. Okrem toho dobrá matka vie rozpoznať všetko, čo Boh vložil do svojho syna, načúva jeho starostiam a učí sa od neho. Duch lásky, ktorý vládne v rodine, vedie tak matku, ako aj syna v ich dialógoch, v ktorých sa učí i vyučuje; v ktorých sa napomína i vyjadruje ocenenie za dobré veci; a toto sa deje aj v homílii. Duch, ktorý inšpiroval evanjeliá a ktorý koná v Božom ľude, dáva aj inšpiráciu, ako treba počúvať vieru ľudu a ako treba kázať pri každej Eucharistii. Kresťanská kázeň okrem toho v srdci ľudovej kultúry nachádza prameň živej vody – jednak pre to, čo treba povedať, ako aj pre objavenie správneho spôsobu, ako to povedať. Ako sa nám všetkým páči, keď sa rozpráva v našom materinskom jazyku, tak aj vo viere sa nám páči, ak sa nám kazateľ prihovára v duchu našej „materinskej kultúry“ a v duchu materinského nárečia (porov. 2 Mach 7, 21. 27), lebo naše srdce je vtedy lepšie pripravené počúvať. Tento jazyk je naladený tak, že sprostredkúva odvahu, povzbudenie, silu a entuziazmus.

140. Táto materinsko-cirkevná oblasť, v ktorej sa rozvíja dialóg Pána so svojím ľudom, musí byť podporovaná a udržiavaná prostredníctvom srdečnej blízkosti kazateľa; prostredníctvom lahodnosti tónu jeho hlasu, jemnosti štýlu jeho viet a radosti jeho gest. Aj v prípade, že homília je trochu nudná, ak cítiť tento materinsko-cirkevný duch, padne vždy na úžitok ako „nudné“ rady matky, ktoré však postupne prinášajú ovocie v srdciach jej detí.

141. Nezostáva nám iné, ako obdivovať spôsob, ktorý Pán používa na dialóg so svojím ľudom, aby odhalil svoje tajomstvo všetkým, aby nadchol bežných ľudí takým vysokým a náročným učením. Myslím si, že tajomstvo toho všetkého sa ukrýva v pohľade Ježiša na ľud; v pohľade, ktorý ide ponad všetky jeho slabosti a pády: „Neboj sa, maličké stádo, lebo vášmu Otcovi sa zapáčilo dať vám kráľovstvo“ (Lk 12, 32); Ježiš hlása v tomto duchu. Naplnený radosťou v Duchu dobrorečí Otcovi, ktorý priťahuje maličkých: „Zvelebujem Ťa, Otče, Pán neba i zeme, že si tieto veci skryl pred múdrymi a rozumnými a zjavil si ich maličkým“ (Lk 10, 21). Pánovi sa páči viesť dialóg so svojím ľudom a kazateľ musí sprostredkovať toto Pánovo zaľúbenie svojim poslucháčom.

Slová, ktoré zapalujú srdcia

142. Dialóg je omnoho viac než len komunikácia o nejakej pravde. Uskutočňuje sa pre radosť z rozprávania a pre konkrétne dobro odovzdávané prostredníctvom slov sa odovzdáva medzi ľuďmi, ktorí sa majú navzájom radi. Je to dobro nespočívajúce vo veciach, ale v osobách, ktoré sa navzájom dobrovoľne darujú v dialógu. Kázanie v čisto moralistickom alebo doktrínálnom duchu a tiež také kázanie, ktoré sa premieňa skôr na lekciiu alebo exegézu, umenšuje túto komunikáciu medzi srdcami, ku ktorej má dochádzať v homílii a ktorá má mať takmer sviatosťný charakter: „Viera je z hlásania a hlásanie skrze Kristovo slovo“ (Rim 10, 17). V homílii je pravda sprevádzaná krásou a dobrom. Nejde o abstraktné pravdy alebo o studené sylogizmy, pretože v homílii sa komunikuje aj prostredníctvom krásy obrazov, ktoré Pán používa na podporu konania dobra. Pamäť veriaceho ľudu, tak ako pamäť Márie, mala by zostať naplnená Božími zázrakmi. Máriino srdce otvorené pre nádej uskutočnenia radosnej a nožnej skúsenosti lásky, ktorá mu bola ohlásená, cíti, že každé slovo Svätého písma je predovšetkým darom, a to skôr než požiadavkou.

143. Výzva inkulturovanej kázne spočíva v odovzdaní syntézy evanjeliového posolstva, nie v komunikácii prostredníctvom nesúvislých myšlienok alebo hodnôt. Kde je tvoja syntéza, tam je aj tvoje srdce. Rozdiel medzi ozrejmovaním syntézy a ozrejmovaním nesúvislých myšlienok je taký istý ako rozdiel medzi nudou a zapáleným srdcom. Kazateľ má krásnu a náročnú úlohu zjednotiť srdcia, ktoré sa navzájom milujú: srdce Pána so srdcom jeho ľudu. Dialóg medzi Bohom a jeho ľudom ešte viac upevňuje ich vzájomné spojenie a utvrdzuje puto dobročinnnej lásky. Počas homílie srdcia veriacich sú v tichu a nechávajú hovoriť jeho. Pán a jeho ľud sa rozprávajú tisíckami priamych spôsobov bez sprostredkovateľov. V homílii však obaja chcú, aby sa niekto stal nástrojom a vyjadril pocity takým spôsobom, žeby každý sa mohol rozhodnúť, ako pokračovať v rozhovore. Slovo je podstatným spôsobom sprostredkujúce a vyžaduje si nielen dvoch rozprávajúcich sa, ale aj jedného ohlasovateľa, ktorý ho v celku predstaví, presvedčený o tom, že „nie seba hlásame, ale Ježiša Krista, Pána; my sme len vaši služobníci pre Ježiša“ (2 Kor 4, 5).

144. Hovoriť srdcom znamená udržiavať ho nielen v horlivosti, ale aj vo svetle celistvosti Zjavenia a putovania, ktoré Božie slovo uskutočnilo počas dejín uprostred Cirkvi a nášho veriaceho ľudu. Kresťanská identita, to krstné objatie, ktoré nám ako maličkým daroval Otec, nás ako márnokratných synov – a Máriiných obľúbencov – povzbudzuje túžiť po novom objatí milosrdného Otca, ktorý nás čaká v sláve. Dokázať, že náš ľud sa cíti akoby uprostred týchto dvoch objatí, je náročnou, ale zároveň krásnou úlohou pre toho, kto ohlasuje evanjelium.

III. Príprava na kázeň

145. Príprava na kázeň je natoľko dôležitá, že je potrebné venovať jej dlhší čas štúdia, modlitby, zamyslenia a pastoračnej kreativity. S veľkou láskou sa tu chceme zastaviť, aby som predostrel plán prípravy na homíliu. Sú to smernice, ktoré sa niektorým môžu zdať samozrejme, pokladám však za vhodné predložiť ich, aby sme si pripomenuli

dôležitú potrebu venovať tejto vzácnej službe svoj čas privilegovaným spôsobom. Niektorí farári často namietajú, že to nie je možné pre mnohé povinnosti, ktoré musia plniť; i tak sa odvážim žiadať, aby sa tejto úlohe každý týždeň venoval dostatočne dlhý osobný a spoločný čas, aj keby zostalo menej času na iné povinnosti, nech už sú akokoľvek dôležité. Dôvera v Ducha Svätého, ktorý je činný v ohlasovaní, nie je pasívna, ale aktívna a kreatívna. Vyplýva z nej potreba ponúknuť sa ako nástroj (porov. Rim 12, 1) so všetkými svojimi danosťami, aby ich Boh mohol použiť. Hlásateľ, ktorý sa nepripravuje, nie je „duchovný“; je nepoctivý a nezodpovedný voči darom, ktoré dostal.

Kult pravdy

146. Prvým krokom, nasledujúcim po modlitbe k Duchu Svätému, je venovanie pozornosti biblickému textu, ktorý sa musí stať základom ohlasovania. Keď sa človek zastaví a snaží sa pochopiť, aký je odkaz textu, prejavuje tým „úctu k pravde“.[113] Pokora srdca nám pomáha spoznať, že Slovo nás vždy presahuje a že nie sme ani jeho „pánmi, ani pôvodcami, ale iba strážcami, hlásateľmi a služobníkmi“.[114] Takýto postoj plný obdivu a pokornej úcty voči Slovu je vyjadrený v zastavení sa a v štúdiu Slova s maximálnou pozornosťou, ako aj s posvätnou bázňou, ktorá nám bráni ním manipulovať. Aby sme dokázali správne interpretovať biblický text, potrebujeme trpezlivosť; musíme zanechať všetky naše úzkosti a naplno venovať svoj čas, záujem a nezištné nasadenie. Treba odložiť nabok všetky starosti, ktoré nám bránia, aby sme vstúpili do prostredia pokojnej pozornosti. Je zbytočné venovať sa čítaniu biblického textu, ak chceme dosiahnuť rýchle, jednoduché alebo okamžité výsledky. Príprava na kázeň si vyžaduje lásku. Nezištna a bez náhlenia venujeme čas len veciam alebo ľuďom, ktorých milujeme; a tu ide o lásku k Bohu, ktorý sa rozhodol prehovoriť. Ak vychádzame z tejto lásky, nájdeme si všetok potrebný čas – s postojom učeníka: „Hovor, Pane, tvoj sluha počúva“ (1 Sam 3, 9).

147. Predovšetkým je potrebné mať istotu, že sme správne pochopili zmysel slov, ktoré čítame. Chcem tu naliehať na niečo, čo sa zdá samozrejmé, avšak zostáva opomenuté: biblický text, ktorý študujeme, má dve alebo tritisíc rokov, jeho jazyk je značne odlišný od toho, ktorý používame dnes. Aj keď sa nám môže zdať, že rozumieme slovám, ako boli preložené do nášho jazyka, neznamená to, že správne chápeme, čo nimi chcel svätopisec vyjadriť. Poznáme mnoho návodov, ktoré nám ponúka textová analýza: venovať pozornosť slovám, ktoré sa opakujú alebo ktoré vystupujú do popredia; rozpoznať štruktúru a vlastný dynamizmus textu, vziať do úvahy miesta, ktoré zaujímajú jednotlivé postavy, atď. Ale zmyslom nie je pochopiť všetky jednotlivé detaily textu; dôležitejšie je objaviť jeho základné poslanstvo, ktoré formuje štruktúru a jednotu celého textu. Ak tomu kazateľ nevenuje dostatočné úsilie, je možné, že ani jeho ohlasovanie nebude jednotné a usporiadané; jeho príhovor bude množinou rozličných nesúvislých myšlienok, ktoré druhých nepovzbudia. Centrálnym poslanstvom je to, čo autor chcel odovzdať na prvom mieste, a to si vyžaduje nielen rozpoznať myšlienku, ale aj efekt, ktorý autor chcel vyvolať. Ak text bol napísaný na poskytnutie útechy, nemal by byť používaný na nápravu chýb; ak bol napísaný ako napomenutie, nemal by sa používať na vyučovanie doktríny; ak bol napísaný preto, aby ľudí niečo naučil o Bohu, nemal by byť používaný na vysvetľovanie odlišných teologických myšlienok; ak bol napísaný, aby motivoval chválu alebo misionársky zápal, nepoužívajme ho na to, aby sme rozprávali o najnovších správach.

148. Samozrejme, aby sme správne pochopili hlavné poslanstvo daného textu, je potrebné vložiť ho do súvisu s učením celej Biblie, ktoré sa odovzdáva prostredníctvom Cirkvi. Toto je dôležitý princíp biblickej interpretácie, ktorý berie do úvahy fakt, že Duch Svätý neinšpiroval len jednu časť, ale celú Bibliu, a že v niektorých otázkach ľud postupne rástol vo svojom chápaní Božej vôle – na základe prežitej skúsenosti. Takýmto spôsobom sa možno vyhnúť chybným alebo čiastočným interpretáciám, ktoré protirečia iným učeniam toho istého Svätého písma. Neznamená to však zoslabovať vlastný a špecifický akcent textu, ktorý ohlasujeme. Jednou z príčin nudného a neefektívneho kázania je práve neschopnosť sprostredkovať vlastnú silu ohlasovaného textu.

Zosobnenie Slova

149. Kazateľ má „ako prvý pestovať hlbokú dôvernú znalosť Božieho slova. Nestačí mu poznať len jeho jazykový a exegetický aspekt, hoci aj ten je potrebný; k Božiemu slovu musí pristupovať s chápaním a modlitbou pripraveným srdcom, aby preniklo hlboko do jeho zmyšľania a čítania a aby v ňom sformovalo novú myseľ“.[115] Je pre nás dobré,

keď každý deň, každú nedeľu obnovujeme svoju horlivosť v príprave homílie a dávame pozor na to, či v našom vnútri rastie láska k Slovu, ktoré hlásame. Nesmieme zabúdať, že „stupeň svätosti vysluhovateľa vplýva na hlásanie slova“.[116] Ako píše svätý Pavol, „hovoríme, nie aby sme sa ľuďom páčili, ale Bohu, ktorý skúma naše srdcia“ (1 Sol 2, 4). Ak v nás žije táto túžba, aby sme ako prví počúvali Slovo, ktoré máme hlásať, podarí sa nám ju preniesť aj na Boží ľud: „z plnosti srdca hovoria ústa“ (Mt 12, 34). Nedeľné čítania v plnej kráse zaznejú v srdci ľudu vtedy, ak ešte predtým rovnako zazneli v srdci pastiera.

150. Ježiša hnevali samozvaní učitelia, ktorí veľa vyžadovali od druhých, vyučovali Božie slovo, ale sami sa ním nedávali osvietiť: „Viažu ťažké, až neúnosné bremená a kladú ich ľuďom na plecía, ale sami ich nechcú ani prstom pohnúť“ (Mt 23, 4). Apoštol Jakub napomínal: „Bratia moji, nechcete byť mnohí učiteľmi, veď viete, že nás čaká prísnejší súd“ (Jak 3, 1). Kto chce kázať, musí sa najskôr dať pohnúť Slovom a dovoliť mu, aby sa vtelilo do jeho konkrétnej skúsenosti. Takýmto spôsobom sa ohlasovanie stane intenzívnou a plodnou činnosťou „odovzdávania toho, čo človek sám zažil v kontemplácii“.[117] Pre toto všetko ešte predtým, než si kazateľ konkrétne pripraví, čo chce povedať, musí ako prvý prijať zranenie od Slova, ktoré má zraniť aj druhých, pretože toto Slovo je živé a účinné, ako meč „preniká až po oddelenie duše od ducha a kĺbov od špiku a rozsudzuje myšlienky a úmysly srdca“ (Hebr 4, 12). Z tohto prameňa aj dôležité pastoračné dôsledky. Aj v dnešnej dobe ľudia radšej počúvajú svedkov: „hovorí, že naša doba dychtí po čestnosti a pravdivosti [...] a tento svet volá po hlásateľoch evanjelia, ktorí by hovorili o Bohu, ktorého sami osobne spoznali ako dôverne blízkeho, ktorého akoby videli“.[118]

151. Nežiada sa od nás, aby sme boli bezchybní, ale aby sme sa stále snažili rásť; aby sme žili s hlbokou túžbou napredovať po ceste evanjelia a nenechali naše ruky ochabnúť. Je nevyhnutné, aby si kazateľ bol istý, že ho Boh miluje, že Ježiš Kristus ho spasil a že jeho láska má vždy posledné slovo. Tvárou v tvár veľkej kráse kazateľ neraz bude pociťovať, že jeho život ju naplno neoslavuje a bude úprimne túžiť lepšie odpovedať na toľkú lásku. Ak sa však nezastaví, aby počúval Slovo s úprimnou otvorenosťou, ak mu nedovolí, aby sa dotklo jeho života, aby sa preňho stalo výzvou, aby ho napomenulo, aby ním pohlo – a ak nevenuje čas modlitbe so Slovom, stane sa falošným prorokom, podvodníkom a šarlatánom. Ak si však prizná svoju biedu a zatúži nasadiť svoje sily čo najlepšie, dokáže darovať Ježiša Krista ako svätý Peter: „Striebro a zlato nemám, ale čo mám, to ti dám“ (Sk 3, 6). Pán nás chce použiť ako živých, slobodných, kreatívnych ľudí, ktorí sa nechajú preniknúť jeho Slovom, skôr než ho odovzdajú ďalej. Jeho poslanstvo najskôr musí preniknúť kazateľa; ale nielen jeho rozum: musí sa zmocniť celého jeho bytia. Duch Svätý, ktorý inšpiroval Slovo, „ako pôsobil v prvotnej Cirkvi, práve tak aj dnes účinkuje v každom hlásateľovi evanjelia, pravda, ak len dovolí, aby ho viedol. Ostatne on vnúka slová, ktoré by kazateľovi nenapadli“.[119]

Duchovné čítanie

152. Existuje konkrétny spôsob, ako počúvať to, čo nám Pán chce svojim Slovom povedať, a ako sa nechať premeniť jeho Duchom. Tento spôsob voláme lectio divina. Spočíva v takom čítaní Božieho slova v rámci modlitby, ktoré Slovu umožní, aby nás osvietilo a obnovilo. Toto modlitbové čítanie Biblie nie je oddelené od štúdia, ktorému sa kazateľ venuje, aby spoznal hlavné poslanstvo textu; naopak, musí začať práve tam, aby sa snažil objaviť, čo dané poslanstvo hovorí jeho vlastnému životu. Duchovné čítanie konkrétneho textu musí vychádzať z jeho literárneho zmyslu. Inak ľahko skĺzne do interpretácie textu podľa toho, čo niekomu vyhovuje, čo potvrdzuje jeho vlastné rozhodnutia a čo sa prispôbuje jeho mentálnym schémam. Toto by v konečnom dôsledku bolo zneužitím posvätného pre vlastnú potrebu a prenesením tohto neporiadku na Boží ľud. Nesmieme nikdy zabudnúť, že občas sa aj „sám satan tvári ako anjel svetla“ (2 Kor 11, 14).

153. V Božej prítomnosti, pri pokojnom čítaní textu, je dobré pýtať sa napríklad aj takto: Pane, čo mi hovorí tento text? Čo chceš týmto poslanstvom zmeniť v mojom živote? Čo mi vadí v tomto texte? Prečo ma toto nezaujíma? Alebo: Čo sa mi páči na tomto slove a čo je pre mňa povzbudzujúce? Čo ma priťahuje? Prečo ma to priťahuje? Keď sa snažíme počúvať Pána, je normálne, že prichádzajú pokušenia. Jedným z nich je prepadnúť pocitu znechutenosti alebo stiesnenosti a uzatvoriť sa; ďalším veľmi častým pokušením je začať rozmýšľať nad tým, čo daný text hovorí druhým, aby sme ho nemuseli aplikovať na náš vlastný život. Stáva sa tiež, že človek začne hľadať výhovorky, ktoré mu umožnia zriediť špecifické poslanstvo daného textu. Niekedy sa nám zdá, že Boh od nás vyžaduje príliš veľké

rozhodnutia, ktoré ešte nedokážeme urobiť. To mnohým berie radosť zo stretnutia so Slovom; zabúda sa však na to, že nik nie je trpezlivejší ako Boh Otec a nik nevie chápať a čakať lepšie ako práve on. On nás neustále pozýva urobiť krok dopredu, ale nevyžaduje hneď úplnú odpoveď, ak sme ešte neprešli cestu, ktorá takúto odpoveď umožňuje. Jednoducho túži po tom, aby sme s úprimnosťou pozerali na náš život a bez pretváranky mu ho predkladali pred jeho oči; aby sme boli ochotní ďalej rásť a prosili ho o to, čo ešte sami nedokážeme dosiahnuť.

V načúvaní ľudu

154. Kazateľ sa tiež musí snažiť počúvať ľud, aby objavil, čo veriacim treba povedať, čo potrebujú počuť. Kazateľ má kontemplovať Slovo a tiež kontemplovať ľud. Týmto spôsobom objavuje „túžby, bohatstvá i nedostatky, ako aj spôsob modlitby, lásky a životný i svetový názor“, ktoré sú typické pre určitú oblasť života ľudí, a berie ohľad na „národ, ku ktorému sa obracia“;[120] používa jeho jazyk a jeho symboly, všimá si jeho problémy a zaujíma sa o jeho konkrétny život. Ide o prepojenie posolstva biblického textu s ľudskou situáciou; s tým, čo ľudia prežívajú, so skúsenosťou, ktorá potrebuje svetlo Slova. Táto snaha nie je výsledkom diplomatického alebo ziskuchtivého postoja; je hlboko náboženská a pastoračná. Vo svojej podstate je to „skutočná vnímavosť na duchovné hodnoty“, potrebná na to, aby sme „vedeli z udalostí vyčítať Božie posolstvo“[121] – a to je omnoho viac, než len nájsť niečo zaujímavé, čo by sa dalo povedať. Je to snaha objaviť to, „čo náš Pán povedal za podobných okolností“.[122] Príprava na ohlasovanie sa teda premieňa na cvičenie v evanjeliovom rozlišovaní, v ktorom sa snažíme vo svetle Ducha spoznať „výzvu“ spojenú s „volaním“, „ktoré Boh dáva zaznieť v tejto historickej situácii; v nej a skrze ňu Boh volá veriaceho“.[123]

155. Pri tomto hľadaní je možné použiť nejakú bežnú ľudskú skúsenosť, napríklad radosť z nového stretnutia, sklamanie, strach zo samoty, súcitiť s bolesťou druhých, neistotu ohľadom budúcnosti, starosť o drahú osobu atď.; treba však zvýšiť citlivosť na spoznávanie toho, čo sa naozaj týka ľudského života. Pamätajme na to, že nemáme odpovedať na otázky, ktoré si nikto nekladie; takisto nie je potrebné ponúkať správy z aktuálneho diania, aby sme vzbudili pozornosť: na to už máme televízne programy. Samozrejme, je možné odraziť sa od nejakého faktu, aby Slovo mohlo zaznieť v plnej sile svojho pozvania na obrátenie, adoráciu, konkrétne postoje bratstva i služby atď.; je totiž pravda, že niektorí ľudia majú radi, keď sa v kázni komentuje súčasné dianie, ale pamätajme, že to ich ešte nepohne do hlbšieho osobného zamyslenia.

Pedagogické nástroje

156. Niektorí si myslia, že sú dobrými kazateľmi, pretože vedia, „čo“ majú povedať – avšak zanedbávajú „ako“, teda konkrétny spôsob podania kázne. Hnevajú sa, keď ich druhí nepočúvajú alebo nedoceňujú, možno však neurobili dost pre nájdenie vhodného spôsobu na odovzdanie posolstva. Uvedomme si, že „dôležitosť obsahu evanjelizácie je zrejmá, ale to nesmie zmenšovať význam jej metód a prostriedkov“.[124] Snaha o správny spôsob hlásania je tiež znakom hlbokého duchovného postoja. Znamená to odpovedať na Božiu lásku tak, že všetky naše schopnosti a našu kreativitu venujeme poslaniu, ktoré nám on zveruje; je to však aj vynikajúce cvičenie sa v láske k blížnemu, pretože nechceme druhým ponúknuť veci pochybnej kvality. V Biblii napríklad nachádzame aj odporúčenie pripravovať hlásanie tak, aby bola zaistená jeho vhodná miera rozsahu: „Neplytvaj mnohými slovami... sotvačo povedz vo svojej veci!“ (Sir 32, 6 n.).

157. Len pre lepší príklad si pripomeňme niekoľko praktických rád, ktoré môžu obohatiť kážeň a urobiť ju prístupnejšou. Jednou z najdôležitejších vecí je naučiť sa v ohlasovaní používať obrazy, ba mohli by sme povedať, naučiť sa hovoriť s využitím obrazov. Niekedy sa pre lepšie pochopenie používajú príklady, avšak tieto príklady neraz apelujú iba na myseľ; obrazy, naopak, pomáhajú oceniť a prijať posolstvo, ktoré chceme odovzdať. Príťažlivý obraz dokáže spôsobiť, že ľudia posolstvo počúvajú ako niečo, čo im je známe, blízke, možné, spojené s ich vlastným životom. Dobře použitý obraz môže ľuďom pomôcť vychutnať posolstvo, ktoré chceme odovzdať; prebúda v nich túžbu a motivuje vôľu v duchu evanjelia. Dobrá homília, ako mi hovorieval starý učiteľ, musí obsahovať „myšlienku, pocit, obraz“.

158. Pavol VI. hovorieval, že veriaci „mnoho očakávajú od kázania pri svätej omši a majú z neho úžitok, ak je prosté, jasné, priame a primerané“.[125] Jednoduchosť kázania súvisí s použitým jazykom. Musí to byť jazyk, ktorý adresáti chápu, aby sme neriskovali, že budeme hovoriť naprázdno. Často sa stáva, že kazatelia používajú také slová, ktoré si osvojili počas svojich štúdií a v rozličných prostrediach, avšak nepatria do spoločnej reči ľudí, ktorí ich počúvajú. Medzi slovami používanými v teológii alebo v katechéze sú také, ktorých význam nie je pochopiteľný pre väčšinu kresťanov. Hlavným rizikom pre kazateľa je zvyknúť si na vlastný jazyk a myslieť si, že aj všetci ostatní ho používajú a spontánne mu rozumejú. Ak sa chceme prispôbiť jazyku druhých, aby sme im mohli sprostredkovať Slovo, musíme mnoho počúvať, žiť medzi ľuďmi a ochotne im venovať svoju pozornosť. Jednoduchosť a jasnosť sú dve rozličné veci. Jazyk môže byť veľmi jednoduchý, a kázeň napriek tomu nejasná. Môže byť nezrozumiteľná pre vnútorný neporiadok, chýbajúcu logiku alebo preto, že sa naraz zaoberá viacerými témami. Ďalšou dôležitou úlohou je preto snažiť sa, aby kázanie malo jednotnú tému, jasný poriadok a prepojenie medzi jednotlivými vetami; aby ľudia mohli kazateľa ľahko sledovať a pochopiť logiku toho, čo im hovorí.

159. Ďalšou charakteristikou je pozitívny jazyk. Tento jazyk nehovorí predovšetkým to, čo sa nesmie, ale predkladá to, čo môžeme urobiť lepšie. V každom prípade aj vtedy, keď naznačuje niečo negatívne, snaží sa vždy zároveň ukázať na pozitívnu hodnotu, ktorá priťahuje, a nezastavuje sa pri sťažovaní, lamentovaní, kritizovaní a výčitkách. Okrem toho pozitívne ohlasovanie vždy ponúka nádej, smeruje do budúcnosti a nerobí z nás väzňov negativity. Ako je len dobré, keď sa kňazi, diakoni a laici pravidelne stretávajú, aby hľadali spôsoby, ktoré ich ohlasovanie robia prítlačlivejším!

IV. Evanjelizácia na prehĺbenie kerygmy

160. Súčasťou Pánovho misijného mandátu je výzva šíriť vieru: „naučte ich zachovávať všetko, čo som vám prikázal“ (Mt 28, 20). Z toho jasne vyplýva, že prvé ohlasovanie musí ľudí pohnúť aj do toho, aby sa vydali kráčať po ceste formácie a dozrievania. Evanjelizácia sa snaží o rast: znamená to chcieť brať veľmi vážne každú osobu a takisto plán, ktorý s ňou má Boh. Každé ľudské bytie stále viac potrebuje Krista – a evanjelizácia by nemala pripustiť, aby sa niekto uspokojil iba s málom, ale aby každý mohol naplno povedať: „Už nežijem ja, ale vo mne žije Kristus“ (Gal 2, 20).

161. Nebolo by správne túto výzvu na rast primárne interpretovať ako doktrínalnu formáciu. Ide tu skôr o „zachovávanie“ toho, čo nám Pán prikázal, a to v zmysle odpovede na jeho lásku, v ktorej sa spolu so všetkými čnosťami odráža nové prikázanie, prvotné a najdôležitejšie – to, ktoré nás najlepšie identifikuje ako učeníkov: „Toto je moje prikázanie: Aby ste sa milovali navzájom, ako som ja miloval vás“ (Jn 15, 12). Je zrejmé, že keď sa autori Nového zákona snažia kresťanské morálne posolstvo syntetizovať do toho, čo je najdôležitejšie, predstavujú nám nevyhnutnú potrebu lásky k blížnemu: „Kto miluje blížneho, vyplnil zákon... naplnením zákona je láska“ (Rim 13, 8. 10). „Ak však uskutočňujete kráľovský zákon podľa Písma: ‚Milovať budeš svojho blížneho ako seba samého!‘, dobre robíte“ (Jak 2, 8). „Ved' celý zákon sa spĺňa v jedinom slove, v tomto: ‚Milovať budeš svojho blížneho ako seba samého!‘“ (Gal 5, 14). Pavol svojim spoločenstvám predkladal cestu napredovania v láske: „A Pán nech zveľadí a rozhojní vašu lásku navzájom i voči všetkým tak, ako ju my máme voči vám“ (1 Sol 3, 12).

162. Na druhej strane túto snahu rásť a hľadať odpovede vždy predchádza dar; totiž ešte pred ňou stojí iná Pánova výzva: „krstite ich v mene...“ (Mt 28, 19). Otcov nezištný dar, ktorý nás robí jeho synmi a dcérami, a iniciatíva daru jeho milosti (porov. Ef 2, 8 – 9; 1 Kor 4, 7) spoločne umožňujú naše neustále posväcovanie, ktoré je milé Bohu a koná sa na jeho chválu. Ide o to, aby sa človek dal premeniť v Kristovi a postupne začal žiť „podľa Ducha“ (Rim 8, 5).

Kerygmatická a mystagogická katechéza

163. Výchova a katechéza stoja v službe tohto rastu. Máme už k dispozícii rozličné texty Magistéria a pomôcky pre katechézu vypracované Svätou stolicou a viacerými biskupmi. Spomeniem apoštolskú exhortáciu Catechesi

tradendae (1979), Všeobecné direktorium pre katechézu (1997) a ďalšie dokumenty, ktorých aktuálny obsah tu nemusíme opakovať. Chcel by som sa pristiaviť len pri niektorých úvahách, ktoré pokladám za vhodné pripomenúť.

164. Znovu sme objavili, že aj v katechéze základnú úlohu má prvé ohlásenie, čiže „kerygma“, ktorá musí stáť v centre evanjelizačného úsilia a každej snahy o cirkevnú obnovu. Kerygma je trojičná. Oheň Ducha Svätého sa daruje v podobe jazykov a vďaka nemu veríme v Krista, ktorý nám svojou smrťou i zmŕtvychvstaním odhaľuje a sprostredkúva nekonečné Otcovo milosrdenstvo. Na pery katechéty sa neustále vracia toto prvé ohlasovanie: „Ježiš Kristus ťa miluje, obetoval svoj život, aby ťa zachránil, a teraz žije po tvojom boku každý deň, aby ťa osvietil, posilnil a oslobodil.“ Keď hovoríme, že toto ohlasovanie je „prvé“, neznamená to, že stojí na začiatku a potom sa naň zabudne alebo že je možné ho nahradiť inými obsahmi, ktoré ho prevyšujú. Je prvým v kvalitatívnom zmysle, pretože je hlavným ohlasovaním, teda tým, ktoré treba vždy znovu rozličnými spôsobmi počúvať a stále nanovo ohlasovať počas katechézy, rozličnými formami, vo všetkých etapách a vo všetkých situáciách.[126] Preto aj „kňaz, podobne ako Cirkev, evanjelizuje, a aby mohol evanjelizovať, musí si čoraz väčšmi uvedomovať, že aj on potrebuje byť ustavične evanjelizovaný“.[127]

165. Nesmieme si myslieť, že v katechéze je možné opustiť kerygmu a uprednostniť formáciu, ktorá by mala byť „solídnejšia“. Niet nič solídnejšieho, hlbšieho, istejšieho, konzistentnejšieho a múdrejšieho ako práve toto ohlasovanie. Celá kresťanská formácia je predovšetkým prehĺbením kerygmy, ktorá sa v nej stále viac a lepšie utužuje; bez prestania osvetľuje katechetickú prácu a zároveň umožňuje správne pochopiť význam akejkoľvek témy preberanej v katechéze. Je to ohlasovanie, ktoré zodpovedá túžbe po nekonečne, nachádzajúcej sa v každom ľudskom srdci. Centrálnosť kerygmy si vyžaduje určité vlastnosti ohlasovania, ktoré sú dnes všade potrebné: musí vyjadrovať zachraňujúcu Božiu lásku, ktorá predchádza morálne i náboženské povinnosti; nesmie vnucovať pravdu; má apelovať na slobodu; jeho súčasťou má byť opravdivá radosť, povzbudenie, životaschopnosť a harmonická celistvosť, ktorá ohlasovanie neredukuje na niekoľko doktrín – niekedy viac filozofických než evanjeliových. To si od hlásateľa evanjelia vyžaduje také dispozície, ktoré ohlasovanie umožňujú lepšie prijať: blízkosť, otvorenosť pre dialóg, trpezlivosť a srdečné prijatie, ktoré neodsudzuje.

166. Ďalšou charakteristikou katechézy, ktorá sa rozvinula v posledných desaťročiach, je mystagogická iniciácia.[128] ktorá v podstate znamená dve veci: nevyhnutnú postupnosť formačnej skúsenosti, na ktorej sa podieľa celé spoločenstvo, a nové zhodnotenie liturgických znakov kresťanskej iniciácie. Mnohých manuálov a plánov sa nedotkla nevyhnutnosť mystagogickej obnovy, ktorá na seba môže vziať rozličné podoby – v súlade s rozlišovaním každého formačného spoločenstva. Katechetické stretnutie je hlásaním Slova a na Slovo je vždy zamerané; zároveň si však vyžaduje vhodný spôsob uvedenia do konkrétneho prostredia a príťažlivú motiváciu: predpokladá použitie výrečných symbolov a včlenenie do širšieho procesu rastu, ako aj integráciu všetkých dimenzií osoby v snahe o spoločné počúvanie a hľadanie odpovedí.

167. Je dobre, keď každá katechéza venuje osobitnú pozornosť „ceste krásy“ (via pulchritudinis).[129] Ohlasovať Krista znamená ukázať, že veriť v neho a nasledovať ho je nielen pravdivé a správne, ale aj krásne; že toto nasledovanie naplňuje život novým jasom a hlbokou radosťou, a to aj uprostred skúšok. V tejto perspektíve všetky vyjadrenia autentickej krásy možno vnímať ako cestu, ktorá vedie k stretnutiu s Ježišom. Nejde tu o podnecovanie estetického relativizmu,[130] ktorý by mohol zatieniť nerozlučný vzťah medzi pravdou, dobrom a krásou, ale o obnovenie úcty ku kráse, prostredníctvom ktorej možno zasiahnuť ľudské srdce tak, aby sa v ňom odzrkadlili pravda a dobro Vzkrieseného. Ako hovorí svätý Augustín, nemilujeme nič iné, len to, čo je krásne[131] – Syna, ktorý sa stal človekom, zjavenie nekonečnej krásy, ktoré jediné je hodné lásky a putami lásky nás aj priťahuje. Je preto nevyhnutné, aby formácia kráčajúca po ceste via pulchritudinis bola súčasťou ohlasovania viery. Je veľmi žiaduce, aby každá miestna cirkev podporovala zapojenie umenia do evanjelizačnej činnosti v nadväznosti na bohatstvo minulosti, ale aj v šírke jeho rozličných aktuálnych vyjadrení, aby sa viera odovzdávala novým „jazykom podobenstiev“.[132] Treba mať tiež odvahu nachádzať nové znaky, nové symboly, nový priestor na vtelenie odovzdávaného Slova, rozličné formy krásy prejavujúce sa v mnohých kultúrnych oblastiach vrátane nekonvenčných prejavov krásy, ktoré sa hlásateľom evanjelia môžu zdať málo významné, avšak pre druhých sa stali výrazne príťažlivými.

168. Čo sa týka morálneho posolstva katechézy, ktoré pozýva rásť vo vernosti životnému štýlu podľa evanjelia, je dobré znovu a znovu zdôrazňovať ideál života zrelosti, seberealizácie a plodnosti, vo svetle ktorého možno pochopiť odsúdenie každého zla, ktoré by tento ideál mohlo zatieňovať. Viac než odborníkov na apokalyptické diagnózy alebo temných sudcov, ktorým sa páči pranierovať každé nebezpečenstvo a každú deviáciu, ľudia by nás mali vnímať ako radostných poslov vznešených ideálov, správcov dobra a krásy, ktoré sa odrážajú v živote podľa evanjelia.

Osobné sprevádzanie procesov rastu

169. V spoločnosti paradoxne zranenej anonymitou a zároveň posadnutej podrobnosťami zo života druhých, v spoločnosti nehanebne podliehajúcej chorobnej zvedavosti Cirkev potrebuje pohľad blízkosti, aby mohla kontemplovať, prežiť dojatie a zastaviť sa pri druhom vždy, keď je to potrebné. Týmto spôsobom vysvätení služobníci, ako aj ostatní pracovníci na poli pastoraácie dokážu sprostredkovať vôňu Ježišovej blízkej prítomnosti a jeho osobný pohľad. Cirkev musí uviesť svojich členov – kňazov, rehoľníkov aj laikov – do tohto „umenia sprevádzať“, aby sa všetci naučili zobúvať si sandále pred svätou zemou druhého človeka (porov. Ex 3, 5). Musíme dať nášmu napredovaniu zdravý rytmus blízkosti s pohľadom plným úcty a súcitu, ktorý zároveň lieči, oslobodzuje a povzbudzuje do dozrievania v kresťanskom živote.

170. Aj keď to môže znieť ako samozrejmé, duchovné sprevádzanie musí vždy privádzať k Bohu, v ktorom dosahujeme skutočnú slobodu. Niektorí sa cítia slobodní, keď sa Bohu vyhýbajú, no neuvedomujú si, že sa tak stávajú existenčnými sirotami bez pomoci a domova, do ktorého by sa vždy mohli vrátiť. Už nie sú viac pútnikmi a stávajú sa z nich tuláci, ktorí sa neustále krúčia okolo seba bez toho, aby sa niekam dostali. Sprevádzanie by bolo kontraproduktívne, keby sa stalo len akýmsi druhom terapie, ktorá by podporovala toto uzatvorenie osôb do vlastnej imanencie, keby prestalo byť putovaním s Kristom smerom k Otcovi.

171. Viac než kedykoľvek predtým dnes potrebujeme mužov a ženy, ktorí vďaka svojej skúsenosti sprevádzania vedia, ako napredovať; s dôrazom na rozvahu, schopnosť chápať, umenie čakať a ochotu počúvať Ducha, aby sme spoločne ochránili ovce, ktoré nám boli zverené, od vlkov snažiacich sa rozdeliť stádo. Potrebujeme sa cvičiť v umení počúvať, ktorého obsahom je viac než len schopnosť počuť. Prvá vec v komunikácii s druhým je práve schopnosť srdca umožňujúca blízkosť, bez ktorej niet skutočného duchovného stretnutia. Počúvanie nám pomáha nájsť vhodné gesto a slovo, ktoré nás prinúti opustiť pokojnú pozíciu divákov. Len na základe tohto úctivého počúvania, ktoré je schopné súcitu, možno objaviť cesty autentického rastu, obnoviť túžbu po kresťanskom ideáli a snahu naplno zodpovedať Božej láske, ako aj dychtivosť rozvíjať to najlepšie, čo Boh zasial do života človeka.

Vždy však s trepezlivosťou toho, kto vie, čo učil svätý Tomáš: že človek môže mať milosť aj lásku, no nepraktizovať dobre ani jednu čnosť „pre niektoré protichodné inklinácie“, [133] ktoré v ňom pretrvávajú. Inými slovami, organickosť čností je vždy a nevyhnutne darovaná in habitu, aj keď určité obmedzenia môžu sťažiť uskutočnenie niektorých čnostných zvykov. Z toho vyplýva potreba „určitej pedagogiky, ktorá krok za krokom uvádza ľudí do plného prijatia tajomstva“. [134] Na dosiahnutie bodu zrelosti, teda na to, aby osoby boli schopné uskutočňovať naozaj slobodné a zodpovedné rozhodnutia, je nevyhnutné venovať čas a mať obrovskú trepezlivosť. Ako hovorieval blahoslavený Pietro Fabro: „Čas je Božím poslom.“

172. Kto sprevádza, chápe, že situácia každého človeka pred Bohom a jeho životom milosti je tajomstvom, ktoré nik zvonku nemôže plne pochopiť. Evanjelium nám preto radí, aby sme naprávali a napomáhali rast človeka aj poukázaním na objektívnu zlobu jeho skutkov (porov. Mt 18, 15), avšak bez toho, aby sme súdili jeho zodpovednosť a mieru zavinenia (porov. Mt 7, 1; Lk 6, 37). V každom prípade dobrý sprievodca neustupuje formám fatalizmu alebo zbabelosti. Vždy pozýva túžiť uzdraviť sa, zdvihnúť sa, objať kríž, všetko zanechať a znovu hlásať evanjelium. Osobná skúsenosť sprevádzania a uzdravenia, ako aj skúsenosť otvorenosti pre tých, ktorí nás sprevádzajú, učí nás byť trepezlivými a mať súcitiť s druhými, aby sme našli správnu cestu, ako v nich znovu vzbudiť dôveru, otvorenosť a snahu o rast.

173. Autentické duchovné sprevádzanie sa vždy začína a rozvíja sa v oblasti služby pre evanjelizačnú misiu. Vzťah Pavla s Timotejom a Títom je príkladom tohto sprevádzania a formácie v rámci apoštolskej činnosti. Tým, že im zveruje úlohu zastaviť sa v každom meste, aby jeden aj druhý „usporiadal, čo ešte treba“ (porov. Tít 1, 5; porov. 1 Tim 1, 3 – 5), dáva im kritériá osobného života i pastoračnej činnosti. Je jasné, že tento spôsob je celkom odlišný od dotieravého sprevádzania alebo izolovanej sebarealizácie. Učeníci misionári sprevádzajú učeníkov misionárov.

Zameranie na Božie slovo

174. Nielen homília sa musí živiť Božím slovom. Je na ňom založená celá evanjelizácia: počúva ho, medituje o ňom, žije ho, oslavuje ho a vydáva o ňom svedectvo. Sväté písmo je prameňom evanjelizácie. Treba sa preto neustále formovať v počúvaní Slova. Cirkev neevanjelizuje, ak sa neustále nenecháva evanjelizovať. Je nevyhnutné, aby sa Božie slovo „stalo čoraz viac srdcom všetkých cirkevných aktivít“.[135] Počúvané a slávené Božie slovo, predovšetkým v rámci Eucharistie, živí a vnútorne posilňuje kresťanov; robí ich schopnými vydávať v každodennom živote autentické evanjeliové svedectvo. Už sme dávno prekonali starý protiklad medzi Slovom a sviatosťou. Ohlásené Slovo, živé a účinné, pripravuje na prijatie sviatosti a práve vo sviatosti toto Slovo dosahuje svoju maximálnu účinnosť.

175. Štúdium Svätého písma musí byť otvorené pre všetkých veriacich.[136] Je dôležité, aby zjavené Slovo radikálnym spôsobom zúrodnilo katechézu i všetky snaženia zamerané na odovzdávanie viery.[137] Evanjelizácia si vyžaduje dobrú znalosť Božieho slova, a preto je potrebné, aby diecézy, farnosti a katolícke združenia neprestajne ponúkali solídne možnosti štúdia Biblie a tiež podporovali jej osobné i spoločné čítanie spojené s modlitbou.[138] Nehľadáme tápajúc v tme ani nemusíme čakať na to, aby sa Boh na nás obrátil so svojim slovom, pretože „Boh už prehovoril, nie je viac neznámy, ale zjavil sa“.[139] Prijmime tento vznešený poklad zjaveného Slova.

Štvrtá kapitola

Sociálny rozmer evanjelizácie

176. Evanjelizovať znamená sprítomňovať vo svete Božie kráľovstvo. „Nijaká čiastočná a neúplná definícia však nemôže vystihnúť takú bohatú, zložitú a dynamickú skutočnosť, akou je evanjelizácia bez toho, aby sa vystavovala nebezpečenstvu, že pojem evanjelizácie ochudobní alebo skomolí.“[140] Chcel by som sa podeliť o svoje starosti týkajúce sa sociálneho rozmeru evanjelizácie, lebo ak sa tento rozmer náležite nespresní, je tu riziko, že autentický a integrálny význam evanjelizačného poslania bude zdeformovaný.

I. Komunitné a sociálne dôsledky kerygmy

177. Kerygma má neoddeliteľný sociálny obsah: v samotnom srdci evanjelia nachádzame spoločenský život i starosť o druhých. Obsah prvého hlásania má okamžité morálne dôsledky, v ktorých centre je milosrdná láska.

Vyznanie viery a spoločenská angažovanosť

178. Vyznávať Otca, ktorý nekonečne miluje každé ľudské bytie, znamená objaviť, že mu „on sám udeľuje nekonečnú dôstojnosť“.[141] Vyznávať, že Boží Syn vzal na seba naše ľudské telo, znamená, že každá ľudská osoba bola pozdvihnutá k samotnému srdcu Boha. Vyznávať, že Ježiš za nás vylial svoju krv, nám bráni, aby sme čo len zapochybovali o bezhraničnej láske, ktorá zušľachtľuje každé ľudské bytie. Vykúpenie má sociálny rozmer, pretože „v Kristovi Boh nevykúpil len jednotlivú osobu, ale aj vzájomné vzťahy medzi ľuďmi“.[142]

Vyznávať, že Duch Svätý je činný vo všetkých ľuďoch, znamená uvedomovať si, že on sám chce byť súčasťou každej ľudskej situácie a všetkých spoločenských vzťahov: „Duch Svätý je prameňom nekonečnej vynaliezavosti, ktorá je vlastná Božej mysli a dokáže rozväzovať uzly ľudských príbehov, aj keď sa môžu zdať veľmi zložité a nepreniknuteľné.“[143] Evanjelizácia sa snaží spolupracovať aj s touto oslobodzujúcou činnosťou Ducha. To isté

tajomstvo Trojice nám pripomína, že sme boli stvorení na obraz Božieho spoločenstva, a práve preto nemôžeme vlastné naplnenie ani spásu dosiahnuť len sami od seba. V srdci evanjelia nachádzame intímne spojenie medzi evanjelizáciou a pomáhaním človeku, ktoré sa musí nevyhnutne prejavovať a rozvíjať v celej evanjelizačnej činnosti. Prijatie prvého ohlasovania, ktoré nás pozýva, aby sme sa nechali milovať Bohom a aby sme ho milovali láskou, ktorú nám on sám prejavuje, vyvoláva v živote človeka a v jeho činnosti prvú a základnú reakciu: túžiť, snažiť sa a mať na srdci dobro druhých.

179. Tento nerozlučný zväzok medzi prijatím spásonosného ohlásenia a účinnou bratskou láskou je vyjadrený v niektorých textoch Svätého písma, ktoré je dobré si prečítať a pozorne premeditovať, aby sme z nich dokázali vyvodiť všetky potrebné dôsledky. Je to odkaz, na ktorý si neraz zvykneme a takmer mechanicky ho opakujeme, avšak bez toho, aby sme sa uistili, či má skutočný vplyv na náš život a na naše spoločenstvá. Aký je len nebezpečný a škodlivý tento zvyk, pre ktorý strácame údiv, nadšenie a entuziazmus, vyplývajúce zo života podľa evanjelia v bratstve a spravodlivosti! Božie slovo nás učí, že v našich bratoch a sestrách máme vnímať neustále pokračovanie vtelenia, určené pre každého z nás: „Čokoľvek ste urobili jednému z týchto mojich najmenších bratov, mne ste urobili“ (Mt 25, 40). Všetko, čo robíme pre druhých, má nadprirodzený rozmer: „Akou mierou budete merať vy, takou sa nameria aj vám“ (Mt 7, 2); a zároveň to zodpovedá aj Božiemu milosrdenstvu voči každému z nás: „Buďte milosrdní, ako je milosrdný váš Otec! Nesúďte a nebudete súdení. Neodsudzujte a nebudete odsúdení! Odpúšťajte a odpustí sa vám. Dávajte a dajú vám... akou mierou budete merať vy, takou sa nameria aj vám“ (Lk 6, 36 – 38). Tieto texty vyjadrujú absolútnu prioritu „vychádzania zo seba smerom k bratovi“ ako jedno z dvoch hlavných prikázaní, na ktorých sú založené všetky morálne normy, a ako jasný znak rozlišovania na ceste duchovného rastu – v odpovedi na úplne nezištný dar Boha. Práve preto „aj služba dobročinnnej lásky je základným rozmerom misie Cirkvi a neoddeliteľným vyjadrením jej vlastnej podstaty“.[144] Ako Cirkev je podstatne misionárska, tak z jej podstaty nevyhnutne vyplýva aj účinná láska k blížnemu; súcitiť, ktorý chápe, pomáha a podporuje.

Kráľovstvo, ktoré nás volá

180. Keď čítame Písma, je nám jasné, že ponuka evanjelia nespočíva len v osobnom vzťahu s Bohom. Ale ani naša odpoveď lásky by sa nemala chápať ako jednoduchý súčet malých osobných gest pomoci niekomu chudobnému, čo by mohlo konštituovať akúsi charitu „à la carte“, teda množinu skutkov zameraných len na uspokojenie nášho vlastného svedomia. Výzvou je pritom „Božie kráľovstvo“ (Lk 4, 43); ide tu o milovanie Boha, ktorý vládne nad svetom. V tej miere, v akej mu dovolíme, aby vládol nad nami, bude spoločenský život priestorom bratstva, spravodlivosti, pokoja a dôstojnosti pre všetkých. Teda tak ohlasovanie, ako aj kresťanská skúsenosť majú tendenciu vyvolávať spoločenské dôsledky. Hľadáme jeho kráľovstvo: „Hľadajte teda najprv Božie kráľovstvo a jeho spravodlivosť a toto všetko dostanete navyše“ (Mt 6, 33). Ježišovým plánom je ustanoviť kráľovstvo svojho Otca; svojich učeníkov posielal: „Chodte a hlásajte: Priblížilo sa nebeské kráľovstvo“ (Mt 10, 7).

181. Kráľovstvo, ktoré očakávame a ktoré medzi nami rastie, týka sa všetkého a pripomína nám princíp rozlišovania, ktorý Pavol VI. navrhoval v súvislosti s opravdivým rozvojom: „musí povznášať celého človeka a každého človeka“.[145] Vieme, že „evanjelizácia by nebola úplná, keby nebrala do úvahy aj stály, vzájomný, tesný vzťah medzi evanjeliom a konkrétnym osobným a spoločenským životom človeka“.[146] Ide tu o kritérium univerzality, vlastné dynamike evanjelia, pretože Otec túži, aby sa všetci ľudia zachránili; a jeho plán spásy spočíva v sústredení všetkých vecí na nebi i na zemi pod vládu jedného Pána, ktorým je Kristus (porov. Ef 1, 10). Úloha je takáto: „Chodte do celého sveta a hlásajte evanjelium všetkému stvoreniu“ (Mk 16, 15), lebo „stvorenie túžobne očakáva, že sa zjavia Boží synovia“ (Rim 8, 19). Celé stvorenie znamená aj všetky aspekty ľudskej prirodzenosti v tom zmysle, aby „úloha ohlasovania dobrej zvesti o Ježišovi Kristovi mala univerzálne zameranie. Jeho povolanie na dobročinnú lásku sa týka všetkých rozmerov existencie, všetkých osôb, všetkých prostredí spolužitia a všetkých národov. Nič z toho, čo je ľudské, nemôže mu byť cudzie“.[147] Skutočná kresťanská nádej, ktorá hľadá eschatologické kráľovstvo, vždy tvorí dejiny.

Učenie Cirkvi o sociálnych otázkach

182. Učenie Cirkvi o časných veciach podlieha intenzívnemu i stále novému vývoju a môže sa preto stať predmetom diskusie; musíme však zostať konkrétni – bez toho, že by sme chceli vstupovať do prílišných detailov –, aby veľké sociálne princípy nezostali len všeobecnými indikáciami, ktoré nikoho neoslovujú. Treba z nich vyvodiť praktické dôsledky, aby mohli účinne „ovplyvňovať súčasné zložité situácie“.[148] Pastieri, berúc do úvahy príspevky rozličných vied, majú právo vyjadriť svoj názor na všetko, čo sa týka života osôb, pretože úloha evanjelizovať znamená a vyžaduje si integrálnu podporu každého ľudského bytia. Nemožno už tvrdiť, že náboženstvo sa musí obmedzovať len na súkromnú sféru a že existuje iba preto, aby duše pripravilo do neba. Vieme, že Boh túži po šťastí svojich detí aj na tejto zemi, hoci sme povolaní na večnú plnosť: veď on stvoril všetky veci pre nás „na užívanie“ (1 Tim 6, 17) preto, aby ich všetci mohli užívať. Z toho vyplýva, že kresťanské obrátenie si vyžaduje prehodnotenie „všetkých oblastí a aspektov života, zvlášť tých, ktoré sa vzťahujú na sociálny poriadok a snahu o spoločenské dobro“.[149]

183. V dôsledku toho nikto od nás nemôže vyžadovať, aby sme vieru uzavreli len do intímnej sféry ľudí bez toho, že by mala akýkoľvek vplyv na sociálny a národný život; bez toho, že by sme sa starali o zdravie inštitúcií občianskeho života alebo sa vyjadrovali o udalostiach, ktoré zaujímajú našich spoluobčanov. Kto by sa odvážil zatvoriť do kostola a umlčať posolstvo svätého Františka z Assisi alebo blahoslavenej Matky Terézie z Kalkaty? To by nemohli prijať. Autentická viera, ktorá nikdy nie je pohodlná ani sebecká, vždy v sebe obsahuje hlbokú túžbu meniť svet; odovzdávať hodnoty, zanechať po sebe niečo lepšie než to, čo sme tu našli. Milujeme túto nádhernú planétu, na ktorú nás Boh poslal, a milujeme ľudstvo, ktoré na nej býva, so všetkými jeho drámami a s každou jeho únavou, s jeho túžbami a nádejami, s jeho hodnotami a krehkosťou. Zem je náš spoločný dom a všetci sme dohromady bratia. „Aj keď správne usporiadanie spoločnosti a štátu... je úlohou politiky“, Cirkev „nemôže a nesmie zostať na okraji v boji za spravodlivosť“.[150] Všetci kresťania aj ich pastieri sú povolaní starať sa o budovanie lepšieho sveta. O toto ide, pretože sociálna náuka Cirkvi je na prvom mieste pozitívna a propozitívna, určuje smer premieňajúcej činnosti a v tomto zmysle neprestáva byť znakom spásy, ktorá vyviera z láskyplného srdca Ježiša Krista. Zároveň spája „svoju aktivitu predovšetkým s tou, ktorú vyvíjajú ostatné cirkvi a cirkevné spoločenstvá či už na úrovni doktrinálnej úvahy, alebo v praktickej rovine“.[151]

184. Nie je teraz vhodný čas rozoberať všetky náročné sociálne otázky, ktoré sa dotýkajú dnešného sveta: o niektorých som už hovoril v druhej kapitole. Toto nie je sociálny dokument a na premýšľanie o týchto témach máme veľmi vhodný prostriedok – Komentár sociálnej náuky Cirkvi, ktorého štúdium a používanie veľmi odporúčam. Okrem toho ani pápež, ani Cirkev nemajú monopol na interpretáciu sociálnych záležitostí ani na predkladanie riešení súčasných problémov. Môžem len zopakovať to, čo jasne naznačil Pavol VI.: „Tvárou v tvár situáciám, ktoré sú veľmi rozličné, je ťažké vysloviť jediné rozhodujúce slovo a predložiť jedno riešenie, ktoré by malo univerzálnu hodnotu. Okrem toho nie je to našou ambíciou ani našou misiou. Kresťanským spoločenstvám prináleží objektívne analyzovať situáciu vo vlastnej krajine.“[152]

185. V nasledujúcej časti sa pokúsím sústrediť na dve veľké otázky, ktoré sa mi v tomto historickom okamihu zdajú veľmi dôležité. Budem sa im venovať dostatočne do šírky, pretože si myslím, že ovplyvnia budúcnosť ľudstva. Ide tu na prvom mieste o zaradenie chudobných do spoločnosti a o pokoj i sociálny dialóg.

II. Zaradenie chudobných do spoločnosti

186. Z našej viery v Krista, ktorý sa stal chudobným a priblížil sa k biednym i vylúčeným, vyplýva starosť o integrálny rozvoj tých, ktorých spoločnosť nechala na okraji.

Zjednotení s Bohom počúvame volanie

187. Každý kresťan a každé spoločenstvo sú povolaní byť nástrojmi Boha na oslobodenie a poskytnutie pomoci chudobným takým spôsobom, aby sa naplno dokázali integrovať do spoločnosti; to predpokladá, aby sme boli vnímaví a pozorní, aby sme počúvali volanie chudobného a aby sme mu pomohli. Stačí si pozrieť Sväté písmo, aby sme objavili, ako dobrý Otec túži počuť volanie chudobných: „Videl som utrpenie svojho ľudu v Egypte a počul som jeho

volanie pre pracovných dozorcov. Viem o jeho utrpení. Preto som zostúpil, aby som ho vyslobodil... Preto poď, pošlem ťa“ (Ex 3, 7 – 8. 10). Vidíme, že mu ležia na srdci ich potreby: „Tu volali Izraelovi synovia k Pánovi a Pán im vzbudil osloboditeľa“ (Sdc 3, 15). My sme nástrojmi Boha na počúvanie chudobného, a tak platí: ak by si zostal hluchý voči jeho výkriku, vyčlenil by sa z vôle Otca a z jeho plánu, pretože tento chudobný „by volal proti tebe k Pánovi a bol by to pre teba hriech“ (Dt 15, 9). Nedostatok solidarity voči potrebám chudobného má priamy vplyv na vzťah človeka s Bohom: „Vyslyšaná býva kľatba toho, kto ti v trpkosti duše zlorečí, lebo vyslyší ho ten, čo ho stvoril“ (Sir 4, 6). Stále sa vracia stará otázka: „Ak má niekto pozemský majetok a vidí brata v núdzi, a srdce si pred ním zatvorí, ako v ňom môže ostávať Božia láska?“ (1 Jn 3, 17). Spomeňme si tiež, ako presvedčivo svätý Jakub opísal krik utláčaných: „Mzda, ktorú ste zadržali robotníkom, čo vám žali polia, kričí. A krik žencov došiel k sluchu Pána zástupov“ (5, 4).

188. Cirkev si uvedomuje, že nevyhnutnosť počúvať toto volanie vychádza zo samotného oslobodzujúceho pôsobenia milosti v každom z nás, nie je to teda úloha vyčlenená len pre niektorých: „Cirkev, vedená evanjeliom milosrdenstva a láskou k ľudskému bytiu, počúva výkrik volajúci po spravodlivosti a túži naň odpovedať všetkými svojimi silami“.[153] V tomto kontexte chápeme aj Ježišovu žiadosť, s ktorou sa obrátil na apoštolov: „Vy im dajte jest“ (Mk 6, 37). Z toho vyplýva potreba spolupráce tak na odstránenie komplexných príčin chudoby, ako aj na podporu integrálneho rozvoja chudobných; a tiež potreba jednoduchých a každodenných prejavov solidarity voči veľmi konkrétnym trápeniam, s ktorými sa stretávame. Slovo „solidarita“ sa akoby častým používaním opotrebovalo a niekedy býva nesprávne interpretované: znamená totiž omnoho viac ako len občasný prejav štedrosti. Vyžaduje si novú mentalitu, ktorá dokáže premýšľať v termínoch spoločenstva a uprednostňovať životy všetkých pred privlastňovaním dobier zo strany len niektorých.

189. Solidarita je spontánnou reakciou človeka, ktorý pokladá sociálny rozmer vlastníctva a univerzálne určenie dobier za hodnoty nadradené súkromnému vlastníctvu. Súkromné vlastníctvo dobier je zdôvodniteľné ich spravovaním a zhodnocovaním, aby lepšie slúžili spoločnému dobru; a solidaritu preto treba žiť ako rozhodnutie dať chudobnému to, čo mu prináleží. Uskutočňovanie takýchto presvedčení a prejavov solidarity otvára cesty pre ďalšie štrukturálne zmeny a tieto zmeny robí možnými. Zmena štruktúr, ktorá neprinesie nové názory a postoje, však nezabezpečí, aby sa aj tieto štruktúry skôr či neskôr znovu nestali skazenými, priťažkými a neefektívnymi.

190. Niekedy treba počúvať volania celých národov; tých najchudobnejších národov na zemi, pretože „pokoj je založený nielen na úcte k právam človeka, ale aj na úcte k právam národov“.[154] I keď je to odsúdeniahodné, aj ľudské práva niekedy môžu byť použité na zamaskovanie nenáležitej obrany práv jednotlivcov alebo práv najbohatších národov. Ak chceme mať úctu k nezávislosti a ku kultúre všetkých národov, treba si pripomenúť, že naša planéta patrí celému ľudstvu; a to, že sa niekto narodil na mieste, ktoré má menej zdrojov alebo je menej rozvinuté, nie je dôvodom na to, aby žil s menšou dôstojnosťou. Treba zopakovať, že „bohatší by sa mali vzdať niektorých svojich práv, aby s väčšou slobodou dali svoje dobrá k dispozícii druhým“.[155] Aby sme adekvátnym spôsobom hovorili o našich právach, musíme sa viac pozerieť a lepšie počúvať volanie iných národov alebo oblastí v našej krajine. Potrebujeme rásť v solidarite, ktorá „umožní všetkým národom, aby sa ony samy stali strojcami svojho osudu“.[156] „pretože každý človek je povolaný rozvíjať sa“.[157]

191. Všade a za každých okolností sú kresťania, povzbudzovaní svojimi pastiermi, povolání, aby počuli volanie chudobných, ako to dobre vyjadrili brazílski biskupi: „Chceme na seba každý deň brať radosti a nádeje, žalosti a úzkosti brazílskeho ľudu, predovšetkým obyvateľov žijúcich na mestských perifériách a vo vidieckych oblastiach – bez zeme, bez strechy nad hlavou, bez chleba, bez zdravia –, trpiacich pre porušovanie ich práv. Keď vidíme ich biedu, keď počujeme ich volanie a poznáme ich utrpenie, pohoršuje nás poznanie, že existuje dosť jedla pre všetkých a že hlad je spôsobený zlou distribúciou dobier i zisku. A problém sa ešte zhoršuje všeobecným plytvaním.“[158]

192. Túžime však ešte po väčších veciach; náš sen sa dvíha do väčšej výšky. Nehovoríme len o tom, aby sa všetkým zabezpečila potrava, alebo o „slušnej obžive“, ale aj o tom, aby sa všetci mohli tešiť z „blahobytu a všestranného rozvoja“.[159] To znamená vzdelanie, prístup k zdravotnej starostlivosti a predovšetkým prácu; pretože v slobodnej, kreatívnej, angažovanej a solidárnej práci ľudské bytie vyjadruje i pozdvihuje dôstojnosť vlastného života. Spravodlivá mzda umožňuje adekvátny prístup k dobrám, ktoré sú určené na spoločné používanie.

Vernosť evanjeliu, aby sme nebežali nadarmo

193. Povinnosť počúvať výkrik chudobných plníme, keď dovolíme, aby sa nás hlboko dotkla bolesť druhého človeka. Prečítajme si ešte raz niektoré poučenia Božieho slova o milosrdenstve, aby opakovane, nahlas zazneli v živote Cirkvi. Evanjelium vyhlasuje: „Blahoslavení milosrdní, lebo oni dosiahnu milosrdenstvo“ (Mt 5, 7). Apoštol Jakub učí, že milosrdenstvo k druhým nám umožňuje dobre obstáť pred Božím súdom: „Hovorte a konajte ako tí, čo majú byť súdení podľa zákona slobody! Súdom bez milosrdenstva čaká totiž toho, kto nepreukázal milosrdenstvo. Ale milosrdenstvo sa vyvyšuje nad súdom“ (2, 12 – 13). V tomto texte možno vnímať, že Jakub je dedičom veľkého bohatstva hebrejskej poexilovej duchovnosti, ktorá milosrdenstvu prikladala zvláštnu spásanosnú hodnotu: „Odčíň svoje hriechy spravodlivosťou a svoje viny milosrdenstvom k bedárom; azda sa predĺži tvoja bezpečnosť“ (Dan 4, 24). V tej istej perspektíve múdroslovná literatúra hovorí o konkrétnych prejavoch milosrdenstva voči chudobným: „Milosrdenstvo vyslobodzuje zo smrti a očisťuje od každého hriechu“ (Tob 12, 9). Ešte názornejšie to opisuje Sirachovec: ako „horiaci oheň zadúša voda“ (3, 33), tak almužna zmýva hriechy. Tá istá syntéza sa objavuje aj v Novom zákone: „Predovšetkým majte vytrvalú lásku jedni k druhým, lebo láska zakrýva množstvo hriechov“ (1 Pt 4, 8). Táto pravda prenikla hlboko do mentality cirkevných otcov a prorockým spôsobom vo forme kultúrnej alternatívy odolávala individualizmu pohanského hedonizmu. Pripomeňme si len jeden príklad: „Ako v prípade požiaru utekáme hľadať vodu, aby sme ho uhasili, [...] rovnakým spôsobom ak od iskry hriechu vzbĺkne naša slama, a preto stratíme pokoj, keď sa nám naskytne príležitosť vykonať dielo milosrdenstva, radujme sa, akoby to bol prameň, ktorý sa nám ponúka na uhasenie požiaru.“[160]

194. Je to taký jasný, priamy, jednoduchý a výrečný odkaz, že žiadna cirkevná hermeneutika ho nemá právo relativizovať. Reflexia Cirkvi nad týmito textami by nemala zahmlievať ani oslabovať ich povzbudivý význam, ale skôr napomôcť, aby sa ľudia s nimi odvážne a nadšene stotožnili. Prečo komplikovať to, čo je také jednoduché? Pojmové modely sú tu na to, aby nám uľahčili vzťah so skutočnosťou, ktorú chceme vysvetliť; nie na to, aby nás od nej vzdialili. Toto platí predovšetkým pre biblické napomenutia, ktoré nás s veľkou rozhodnosťou pozývajú na bratskú lásku, pokornú a štedrú službu, spravodlivosť a milosrdenstvo voči chudobným. Ježiš nám naznačil tento spôsob správania voči druhému človeku prostredníctvom svojich slov a svojich gest. Prečo zahmlievať niečo, čo je také zřejmé? Nestarajme sa len o to, aby sme neupadli do doktrínálnych omylov, ale aj o to, aby sme boli verní tejto jasnej ceste života a múdrosti. Pretože „obrancom ‚pravovernosti‘ niekedy patrí výčitka pasivity, benevolentnosti alebo spolupráce s prejavmi neznesiteľnej nespravodlivosti či s politickými režimami, ktoré ich podporujú“.[161]

195. Keď sa Pavol stretol s apoštolmi v Jeruzaleme, aby zistil, či bežal dobre alebo nadarmo (porov. Gal 2, 2), ako hlavné kritérium autenticity mu pripomenuli nezabúdať na chudobných (porov. Gal 2, 10). Toto dôležité kritérium, aby sa pavlovské spoločenstvá nenechali zlákať individualistickým štýlom života pohanov, je veľmi aktuálne aj v súčasnom kontexte, v ktorom existuje tendencia vývoja nového individualistického pohanstva. Nie vždy dokážeme adekvátne vyjadriť celú krásu evanjelia; jeden znak by však nikdy nemal chýbať: pamätanie na posledných, na tých, ktorých sa spoločnosť zbavuje a ktorých vyhadzuje.

196. Niekedy máme zatvrdnuté srdce i myseľ, zabúdame, zabávame sa a prichádzame priam do extázy vďaka veľkým možnostiam konzumu a zábavy, ktoré táto spoločnosť ponúka. Takto sa vytvára istý druh odcudzenia, ktorý nás všetkých poznačuje, pretože „odcudzená je spoločnosť, ktorá vo svojich formách spoločenského usporiadania, výroby a spotreby sťažuje realizáciu tohto daru a budovanie medziľudskej solidarity“.[162]

Privilegované miesto pre chudobných v Božom ľude

197. V Božom srdci je privilegované miesto pre chudobných, pretože on sám „sa stal chudobným“ (porov. 2 Kor 8, 9). Celá púť našej spásy je poznačená prítomnosťou chudobných. Táto spása k nám prišla prostredníctvom jedného „áno“ chudobnej dievčiny v malom stratenom mestečku na periférii veľkej ríše. Spasiteľ sa narodil v jasličkách medzi zvieratami, ako sa to stávalo deťom tých najchudobnejších; do chrámu ho prišli predstaviť s dvoma holúbkami, čo bola obeta tých, ktorí si nemohli dovoliť kúpiť baránka (porov. Lk 2, 24; Lv 5, 7); vyrástol v dome jednoduchých

robotníkov a pracoval vlastnými rukami, aby si zarobil na chlieb. Keď začal ohlasovať Božie kráľovstvo, nasledovali ho celé zástupy vydedencov, a tak sa ukázalo, čo on sám povedal: „Duch Pána je nado mnou, lebo ma pomazal, aby som hlásal evanjelium chudobným“ (Lk 4, 18). Tých, ktorých trápili bolesti, zbiedených chudobou, Boh uistil, že ich nosí hlboko vo svojom srdci: „Blahoslavení chudobní, lebo vaše je Božie kráľovstvo“ (Lk 6, 20); priamo sa s nimi stotožnil: „Bol som hladný a dali ste mi jesť“, pričom učil, že preukázanie milosrdenstva chudobným je kľúčom do neba (porov. Mt 25, 35 n.).

198. Pre Cirkev pamätanie na chudobných je viac teologickou než kultúrnou, spoločenskou, politickou alebo filozofickou kategóriou. Boh im udeľuje „svoje prvé milosrdenstvo“.[163] Toto Božie uprednostnenie má svoje dôsledky pre život všetkých kresťanov, ktorí sú povolani „zmyšľať tak ako Kristus Ježiš“ (Flp 2, 5). Ním inšpirovaná Cirkev si vybrala chudobných, aby im prejavila zvláštnu formu „prvenstva v preukazovaní kresťanskej lásky, ako o tom svedčí celá cirkevná tradícia“.[164] Táto voľba – ako učí Benedikt XVI. – „je zahrnutá v kristologickej viere v Boha, ktorý sa pre nás stal chudobným, aby nás svojou chudobou obohatil“.[165] Preto túžim po chudobnej Cirkvi pre chudobných. Oni nás môžu veľa naučiť. Okrem účasti na zmysle pre vieru skrze svoje vlastné trápenia poznajú trpiaceho Krista. Je nevyhnutné, aby sme sa ním všetci nechali evanjelizovať. Nová evanjelizácia je pozvaním spoznať spásonosnú silu pôsobiacu v ich životoch a umiestniť ich do centra putovania Cirkvi. Sme povolani, aby sme v nich objavili Krista; aby sme im prepožičali svoj hlas na pomoc v ich problémoch, ale sme povolani aj na to, aby sme boli ich priateľmi; aby sme ich počúvali, chápali a prijímali tajomnú múdrosť, ktorú nám Boh chce dať ich prostredníctvom.

199. Naša úloha spočíva nielen v činnostiach alebo programoch pomoci a podpory; to, čo Duch Svätý uvádza do pohybu, nie je prehnaný aktivizmus, ale predovšetkým pozornosť venovaná druhému tak, akoby sme ho „pokladali za seba samého“.[166] Táto pozornosť lásky je začiatkom skutočnej starostlivosti o jeho osobu a inšpiruje ma, aby som účinne hľadal jeho dobro. To znamená oceniť chudobného v jeho vlastnej добрote, s jeho štýlom bytia, s jeho kultúrou, s jeho spôsobom života viery. Autentická láska je vždy kontemplatívna; umožňuje nám slúžiť druhému nie z nevyhnutnosti alebo z márnivosti, ale preto, lebo je to krásne – presahujúce všetku vonkajškosť. „Z lásky, pre ktorú má človek rád druhú osobu, vyplýva, že jej niečo nezištne daruje.“[167] Chudobný, keď je milovaný, „je pokladaný za veľmi hodnotného“.[168] a toto odlišuje autentické pamätanie na chudobných od každej ideológie; od každého pokusu použiť chudobných ako prostriedok na dosiahnutie osobných alebo politických záujmov. Len vychádzajúc z tejto skutočnej a srdečnej blízkosti, môžeme ich vhodným spôsobom sprevádzať na ich ceste oslobodenia. Len to umožní, aby „sa chudobní cítili v každom kresťanskom spoločenstve ‚ako doma‘. Nebol by tento štýl najkrajším a najúčinnjším predstavením blahozvesti Božieho kráľovstva?“.[169] Bez prednostného pamätania na najchudobnejších „hrozilo by ohlasovaniu evanjelia, ktoré je tiež prvým skutkom lásky, nebezpečenstvo, že sa mu nebude rozumieť alebo že zapadne do toho mora slov, ktorým nás dnešná spoločnosť komunikácie každodenne zaplavuje“.[170]

200. Keďže táto exhortácia sa obracia na členov Katolíckej cirkvi, musím s bolesťou konštatovať, že najhoršia diskriminácia, ktorou chudobní trpia, je nedostatok duchovnej pozornosti. Veľkej väčšine chudobných je vlastná nezvyčajná otvorenosť pre vieru; potrebujú Boha a my nesmieme zanedbať, aby sme im ponúkli jeho priateľstvo, jeho požehnanie, jeho slovo, slávenie sviatostí a možnosť napredovať v raste a dozrievaní vo viere. Prednostné pamätanie na chudobných sa musí prejavovať najmä v našej privilegovanej a prioritnej náboženskej pozornosti.

201. Nikto by nemal hovoriť, že nemôže byť nablízku chudobným preto, že jeho štýl života si vyžaduje venovať viac pozornosti iným veciam. Toto je častá výhovorka v akademickej, podnikateľskej a profesionálnej oblasti, ba dokonca aj v cirkevnej sfére. Aj keď vo všeobecnosti možno povedať, že povolaním a vlastnou misiou laických veriacich je premieňať rozličné pozemské skutočnosti tak, aby sa každá ľudská činnosť nechala premeniť prostredníctvom evanjelia,[171] nik by sa nemal cítiť vyňatý spod povinnosti starať sa o chudobných a venovať pozornosť sociálnej spravodlivosti: „Duchovné obrátenie, intenzita lásky k Bohu a k blížnemu, zápal pre spravodlivosť a mier, evanjeliová pozornosť voči chudobným i k samotnej chudobe sú povinnosťami pre všetkých.“[172] Bojím sa, že tieto slová zostanú len predmetmi niekoľkých komentárov bez skutočného použitia v praxi. Aj napriek tomu však dúfam v otvorenosť všetkých kresťanov a prosím vás, aby ste spoločne hľadali kreatívne spôsoby prijatia tejto obnovenej ponuky.

202. Nevyhnutnosť riešiť štrukturálne príčiny chudoby už nepočká, a to nielen z dôvodu pragmatickej potreby získať výsledky a usporiadať spoločnosť, ale najmä preto, aby sa spoločnosť uzdravila z choroby, ktorá ju robí krehkou, ba nehodnou a ktorá zaručene povedie k novým krízam. Plány sociálnej pomoci, ktoré sa snažia čeliť niektorým náhlým problémom, treba chápať len ako provízorne odpovede. Dokedy sa radikálnym spôsobom nevyriešia problémy chudobných a ľudia sa nevzdajú absolútnej autonómie trhov i finančných špekulácií tak, že sa postavia proti štrukturálnym príčinám nejednoty,[173] dovtedy sa nevyriešia problémy sveta a v konečnom dôsledku ani žiadne iné problémy. Nerovnosť je koreňom každého sociálneho zla.

203. Ľudská dôstojnosť každej osoby a spoločné dobro všetkých sú pojmi, ktoré by mali zvnútra utvárať podobu celej ekonomickej politiky; niekedy sa však zdajú len vonkajšími prívěskami na skráslenie politickej debaty, ktorej chýbajú perspektívy a programy skutočného integrálneho rozvoja. Koľké slová sa pre existujúci systém stali nepohodlnými! Je nepríjemné, keď sa hovorí o etike; je nepríjemné, keď sa hovorí o svetovej solidarite; je nepríjemné, keď sa hovorí o rozdeľovaní dohier; je nepríjemné, keď sa hovorí o ochrane pracovných miest; je nepríjemné, keď sa hovorí o dôstojnosti slabých; je nepríjemné, keď sa hovorí o Bohu, ktorý si žiada naše zapojenie sa do zápasu o spravodlivosť. Inokedy sa tieto slová zasa stávajú predmetom neúctivej a oportunistickej manipulácie. Pohodlná ľahostajnosť k týmto otázkam náš život i naše slová oberá o ich význam. Povolanie podnikateľa je vznešená práca, ak berie do úvahy vyšší zmysel života. Umožňuje mu skutočne slúžiť spoločnému dobru, a to snahou rozmnožovať dobrá tohto sveta a robiť ich prístupnejšími pre všetkých.

204. Nemôžeme sa viac spoliehať len na slepú moc a neviditeľnú ruku trhu. Rast v rovnosti si vyžaduje čosi viac než len ekonomický rast, aj keď ho predpokladá; vyžaduje si rozhodnutia, programy, mechanizmy a procesy špecificky zamerané na lepšie rozdelenie zdrojov, na vytvorenie pracovných príležitostí, na integrálnu pomoc chudobným, ktorá mieri vyššie než len sociálna pomoc. V žiadnom prípade sa tu nestaviam za nezodpovedný populizmus, ale ekonomika sa už nemôže spoliehať na také „ozdravenia“, ktoré sú len novým jedom, ako keď sa napríklad tvrdí, že zredukovaním pracovného trhu stúpne výnosnosť – pretože takto len vytvárame ďalších vylúčených.

205. Prosím Boha, aby rástol počet politikov schopných vstupovať do autentického dialógu, ktorý dokáže účinne ozdraviť hlboké korene, nielen vonkajšiu podobu rozličných druhov zla v našom svete! Politika, aj keď neustále osočovaná, je vznešeným povolaním; je jednou z najcennejších podôb dobročinnnej lásky, pretože sa snaží o spoločné dobro.[174] Musíme sa utvrdiť v tom, že dobročinná láska „je princípom nielen bezprostredných vzťahov medzi priateľmi, príbuznými a v malých skupinách, ale aj princípom sociálnych, ekonomických a politických vzťahov“.[175] Modlím sa k Pánovi, aby nám daroval viac politikov, ktorým skutočne leží na srdci spoločnosť, ľud a život chudobných! Je nevyhnutne potrebné, aby vládni činitelia a predstavitelia finančnej moci pozdvihli svoj zrak a rozšírili vlastné perspektívy, aby sa všetkými silami snažili o dostatok dôstojnej práce, vzdelania a lekárskej starostlivosti pre všetkých občanov. A prečo sa neobrátia k Bohu, aby on sám inšpiroval ich plány? Som presvedčený, že otvorením sa pre transcendentnosť by sa mohla vytvoriť nová politická a ekonomická mentalita, ktorá by pomohla prekonať absolútnu dichotómiu medzi ekonomikou a spoločným sociálnym dobrom.

206. Ekonomía, ako už naznačuje samotné slovo, mala by byť umením adekvátneho spravovania spoločného domu, ktorým je celý svet. Každá ekonomická činnosť väčšieho významu, uvedená do praxe na ktoromkoľvek mieste našej planéty, premieta sa do všetkého ostatného; žiadna vláda preto nemôže konať bez ohľadu na spoločnú zodpovednosť. Je čoraz ťažšie nachádzať na lokálnej úrovni riešenia rastúcich globálnych protirečení, a tak lokálna politika je plná problémov, ktoré treba riešiť. Ak naozaj chceme dosiahnuť zdravú svetovú ekonomikou, treba v tomto historickom období objaviť účinnejší spôsob vzájomnej výmeny, ktorá by pri zachovaní národnej suverenity zabezpečila ekonomický blahobyť všetkých krajín, nielen niektorých.

207. Každé cirkevné spoločenstvo, ak predstiera, že sa nemusí kreatívne starať a prikladať ruku k dielu, aby chudobní žili dôstojne a všetci patrili do spoločnosti, riskuje, že sa rozpadne, aj keď rozpráva o sociálnych témach alebo kritizuje

vlády. Takéto spoločenstvo ľahko pohltí duchovné zosvetštenie, zamaskované náboženskými praktikami, neužitočnými stretnutiami a prázdnyimi rečami.

208. Ak sa niekto cíti mojimi slovami dotknutý, chcem mu povedať, že ich prednášam s láskou a s tým najlepším úmyslom bez akýchkoľvek osobných záujmov alebo politickej ideológie. Moje slovo nechce byť slovom nepriateľa alebo protivníka. Chcem len, aby sa tí, ktorí sú otrokmi mentality individualizmu, ľahostajnosti a egoizmu, dokázali oslobodiť od týchto nedôstojných pút, aby dosiahli ľudskejší, vznešenejší a užitočnejší spôsob života i myslenia, ktorý by ich životu na tejto zemi daroval väčšiu dôstojnosť.

Staráť sa o krehkosť

209. Ježiš, evanjelizátor par excellence a zosobnené evanjelium, najviac sa stotožňuje práve s najmenšími (porov. Mt 25, 40). To nám pripomína, že všetci ako kresťania sme povolani, aby sme sa starali o tých najkrehkejších na tejto zemi. Avšak pre súčasný model „úspechu“ a „sebestačnosti“ sa nejaví ako zmysluplné investovať do toho, aby sa ľudia zostávajúci pozadu, slabší a menej talentovaní mohli v živote presadiť.

210. Je nevyhnutné venovať pozornosť a starostlivosť novým formám chudoby i krehkosti, v ktorých sme povolani spoznávať trpiaceho Krista, aj keď nám to zjavne neprinesie okamžité a hmatateľné výhody. Ľudia bez strechy nad hlavou, drogovu závislí, utečenci, domorodé národy, stále viac opustení i osamelí seniori atď. Migranti sú pre mňa veľkou výzvou, pretože som pastierom Cirkvi bez hraníc; Cirkvi, ktorá sa cíti matkou všetkých. Povzbudzujem preto krajiny do štedrého otvorenia sa; do toho, aby sa namiesto obáv z deštrukcie miestnej identity stali schopnými vytvárať nové kultúrne syntézy. Aké nádherné sú mestá, ktoré prekonajú nezdravú nedôveru i dokážu prijať iných a ktoré túto integráciu vedia využiť ako nový faktor rozvoja! Aké sú krásne mestá, ktoré aj vo svojom architektonickom pláne sú plné priestorov, čo spájajú, vytvárajú vzťahy a umožňujú spoznávať druhých!

211. Vždy ma zarmucovala situácia tých, ktorí sa stali predmetom rozličných foriem obchodovania s ľuďmi. Chcel by som, aby bolo počuť Boží výkrik adresovaný všetkým: „Kde je tvoj brat?“ (Gn 4, 9). Kde je tvoj brat otrok? Kde je ten, ktorého každý deň zabíjaš v malej ukrytej továrni, v sieti prostitúcie, v deťoch zneužívaných na žobranie, v tom, ktorý musí pracovať tajne, pretože nemá možnosť svoju prácu legalizovať? Netvárame sa, že sa nič nedeje. Mnohokrát sme toho súčasťou. Táto otázka je pre všetkých! V našich mestách je zakorenený tento mafiánsky a otrasný zločin, pričom mnohí na svojich rukách majú krv pohodlnej a tichej spolupráce na tomto zle.

212. Dvojnásobne utrápené sú ženy, ktoré trpia vylúčením, zlým zaobchádzaním a násilím, pretože často majú ešte menej možností brániť svoje práva. Avšak aj medzi nimi neustále nachádzame obdivuhodné prejavy každodenného hrdinstva pri obrane a pri starostlivosti o krehkosť svojich rodín.

213. Medzi týmito slabými, o ktorých sa Cirkev chce starať prednostne, sú aj deti pred narodením, najbezbrannejšie a najnevinnnejšie zo všetkých; dnes sa im upiera ľudská dôstojnosť, aby sa s nimi mohlo robiť, čo sa komu zachce; berie sa im život a schvaľujú sa také zákony, ktoré zakazujú, aby tejto svojvoľnosti ktokoľvek bránil. Na zosmiešnenie obrany nenarodených, o ktorú sa Cirkev snaží, sa jej pozícia neraz zobrazuje ako ideologická, tmárska a nemoderná. A predsa je táto jej obrana nenarodeného života vnútorne spojená s obranou každého ľudského práva. Opiera sa o presvedčenie, že ľudské bytie je vždy posvätné a nedotknuteľné, v každej situácii a v každej fáze svojho vývoja. Je vždy cieľom a nikdy nie prostriedkom na riešenie iných problémov. Ak padne toto presvedčenie, porušia sa pevné a stále základy ochrany ľudských práv; a tieto práva budú manipulovateľné takými spôsobmi, aké vyhovujú tým, čo sú práve pri moci. Samotný rozum stačí na to, aby sme spoznali neporušiteľnú hodnotu každého ľudského života; ale ak sa naň pozeráme aj z hľadiska viery, „každé urazenie dôstojnosti človeka kričí, volá pred Božou tvárou po pomste a je urážkou Stvoriteľa človeka“.[176]

214. Práve preto, že je to otázka, ktorá súvisí s vnútornou jednotou nášho posolstva vzhľadom na hodnotu ľudskej osoby, nemožno očakávať, že Cirkev v tejto otázke zmení svoje stanovisko. Budem v tom celkom úprimný. Toto nie je argument podliehajúci nejakým reformám alebo „modernizáciám“. Nie je nič progresívne na tom, keď sa niekto

pokúša riešiť problémy zabitím ľudského života. Je však tiež pravda, že sme urobili málo ohľadom adekvátneho sprevádzania žien nachádzajúcich sa vo veľmi ťažkých situáciách, v ktorých sa potrat predstavuje ako rýchle riešenie ich hlbokej úzkosti najmä vtedy, keď sa život rastúci pod ich srdcom počal násilne alebo v prostredí veľkej biedy. Kto môže nechápať takéto bolestivé situácie?

215. Sú aj iné, krehké a bezbranné tvory, ktoré často zostávajú napospas ekonomickým záujmom a bezohľadnému využívaniu. Mám teraz na mysli celé stvorenie. Ako ľudské bytosti nie sme len užívateľmi, ale aj správcami ostatných stvorení. Prostredníctvom našej telesnosti nás Boh úzko spojil so svetom, ktorý nás obklopuje, a tak na nás jeho pustošenie vplýva ako choroba a vyhladenie ktoréhokoľvek druhu nás trpko zasahuje ako okyptenie. Nedovoľme, aby po nás zostali stopy deštrukcie a smrti, ktoré sa dotknú nielen nášho života, ale aj budúcich generácií.[177] V tomto zmysle sa stotožňujem s pôsobivým a prorockým varovaním, ktoré už pred rokmi vyslovili filipínski biskupi: „V lesoch žilo neuveriteľné množstvo rozličných druhov hmyzu a všetky tieto druhy tam mali vlastnú úlohu... Vtáky lietali vo vzduchu, ich trblietavé perie a ich pestré spevy dodávali farbu a melódiu zeleni lesov... Boh dal túto zem nám, jeho vyvoleným stvoreniam, ale nie na to, aby sme ju zničili a premenili na púšť... Po daždivej noci pohliadni na čokoládovohnedé rieky v tvojom okolí a uvedom si, že odnášajú živú krv zeme do mora... Ako budú môcť ryby plávať v takých stokách, akou sa stala rieka Pasig a mnohé iné rieky, ktoré sme znečistili? Kto premenil nádherný vodný svet na podvodné cintoríny bez života a farby?“[178]

216. Maličkí, ale mocní v Božej láske, ako svätý František z Assisi, tak my všetci kresťania sme povolaní starať sa o krehkosť ľudí a sveta, v ktorom žijeme.

III. Spoločné dobro a sociálny mier

217. Hovorili sme veľa o radošti a láske, ale Božie slovo spomína aj ovocie pokoja (porov. Gal 5, 22).

218. Sociálny mier nemožno chápať ako irenizmus alebo ako absenciu násillia dosiahnutú prostredníctvom nadvlády jednej časti spoločnosti nad druhou. Bol by to rovnako falošný pokoj ako pokoj slúžiaci na ospravedlnenie takého usporiadania spoločnosti, ktoré sa snaží najchudobnejších umlčať alebo uchlácholiť tak, aby si ľudia tešiaci sa väčším dobrodeniam mohli nerušene udržiavať svoj životný štýl, zatiaľ čo ostatní majú prežiť, ako môžu. Spoločenské požiadavky týkajúce sa rozdelenia zdrojov, prijatia chudobných a ľudských práv nemôžu byť popreté vyhovorením sa na dohodu vyrobenú od stola alebo na pominuteľný mier pre šťastnú menšinu. Dôstojnosť ľudskej osoby a spoločné dobro stoja nad pokojom jednotlivcov, ktorí sa nechcú vzdať svojich privilégií. Keď ide o tieto hodnoty, je potrebný hlas proroka.

219. Pokoj „neznamená iba bezvojnový stav, ktorý je výsledkom stále neistej rovnováhy síl. Buduje sa deň čo deň uskutočňovaním Bohom chceného poriadku, ktorý so sebou prináša dokonalejšiu spravodlivosť medzi ľuďmi“.[179] V konečnom dôsledku pokoj, ktorý nie je ovocím integrálneho rozvoja všetkých, nemá budúcnosť a zostane len semenom nových konfliktov i rozličných foriem násillia.

220. Obyvatelia každého národa rozvíjajú sociálny rozmer svojich životov tak, že sa snažia žiť ako zodpovední občania v lone ľudu, nie ako masa ovplyvňovaná dominantnými silami. Pamätajme, že „byť zodpovedným občanom je čnosť a účasť na politickom živote je morálna povinnosť“.[180] Ale stať sa národom, to je čosi viac: vyžaduje si to neustály proces, do ktorého sa musí zapojiť každá nová generácia. Je to pomalá a namáhavá práca, ktorá predpokladá vôľu začleniť sa a v začleňovaní pokračovať až po rozvinutie kultúry stretnutia v harmónii rozličnosti.

221. Budovanie tejto stavby národa žijúceho v pokoji, spravodlivosti a bratstve je založené na štyroch princípoch súvisiacich s dvojpolovým napätím, ktoré je vlastné každej sociálnej skutočnosti. Tieto princípy vyplývajú z veľkých postulátov sociálnej náuky Cirkvi, ktoré predstavujú „prvý a základný parameter vzťahu na vysvetlenie a hodnotenie sociálnych fenoménov“.[181] Vo svetle týchto postulátov chcem teda predložiť štyri princípy, konkrétne usmerňujúce vývoj sociálneho spoluzitia a budovanie ľudu, v ktorom sa rozdiely harmonizujú v rámci jedného spoločného plánu.

Robím to v presvedčení, že ich aplikácia môže byť autentickou cestou na dosiahnutie pokoja v každom národe a na celom svete.

Čas je dôležitejší než priestor

222. Medzi plnosťou a ohraničením je dvojpólové napätie. Plnosť vzbudzuje vôľu všetko vlastniť a ohraničenie je múr, ktorý máme pred sebou. „Čas“ v širšom zmysle sa týka plnosti ako vyjadrenia horizontu, ktorý sa pred nami otvára, a okamih je zasa vyjadrením ohraničenia, ktoré prežívame vo vymedzenom priestore. Občania žijú v napätí medzi okolnosťami daného okamihu a jasom celého času ako väčšieho horizontu – utópie otvárajúcej nás do budúcnosti na spôsob poslednej príčiny, ktorá priťahuje. Z toho vyplýva prvý princíp platný pre snahu o budovanie ľudu: čas je dôležitejší ako priestor.

223. Tento princíp umožňuje pracovať v dlhodobej perspektíve bez posadnutosti okamžitými výsledkami. Pomáha s trpezlivosťou znášať zložité a nepriaznivé situácie alebo zmeny plánov, ktoré spôsobuje dynamika skutočnosti. Je to pozvanie prijať napätie medzi plnosťou a ohraničenosťou s tým, že ako prioritu si určíme čas. Jedným z hriechov, ktoré sa zvyčajne páchajú v spoločensko-politickej oblasti, je uprednostňovanie priestorov moci nad časmi procesov. Ak dáme prioritu priestoru, pôjdeme sa zbláznit', aby sme všetko hneď vyriešili, a tak sa zmocnili každého priestoru moci a sebatvrdenia. Znamená to kryštalizovať procesy a chcieť ich zastaviť. Dať prioritu času zase znamená starať sa skôr o začiatok procesov než o vlastníctvo priestorov. Čas usporaduje priestory, osvecuje ich a premieňa na ohnivkú neustále rastúcej reťaze bez spiatočného chodu. Ide tu o preferovanie činností, ktoré v spoločnosti vytvárajú nové dynamizmy a týkajú sa ďalších osôb i skupín, ktoré potom zabezpečia ich pokračovanie, aby priniesli ovocie v dôležitých historických udalostiach. Bez obáv, ale s jasnými a pevnými názormi.

224. Niekedy sa pýtam, kto sú tí, ktorí sa v dnešnom svete naozaj snažia viac spúšťať procesy na budovanie ľudu, než získavať okamžité výsledky, ktoré zabezpečia ľahký, rýchly a krátkodobý politický kapitál, avšak nesnažia sa o plnosť ľudskosti. Dejiny ich azda posúdia tým kritériom, o ktorom hovoril ešte Romano Guardini: „Jediným modelom pre úspešné zhodnotenie konkrétnej doby je pýtať sa, do akej miery sa v nej rozvíja a uskutočňuje autentický zmysel plnosti ľudskej existencie v súlade s osobitným charakterom i možnosťami danej doby.“[182]

225. Toto kritérium je veľmi vhodné aj pre evanjelizáciu, ktorá si vyžaduje pozeráť na horizont, využívať vhodné procesy a prijímať dlhú perspektívu. Sám Pán počas svojho pozemského života apoštolom viackrát naznačil, že niektoré veci ešte nemohli pochopiť, a bolo treba počkať na Ducha Svätého (porov. Jn 16, 12 – 13). Podobenstvo o pšenici a kúkoli (porov. Mt 13, 24 – 30) opisuje dôležitý aspekt evanjelizácie, ktorý spočíva v poukázaní na to, že nepriateľ síce s kúkolom dokáže zabrať priestor v kráľovstve a spôsobiť škodu, ale tak či tak bude porazený dobrotou pšenice, ktorá sa časom ukáže.

Jednota prevláda nad konfliktom

226. Konflikt nemožno ignorovať alebo zastierať. Treba ho prijať. Ale ak v ňom zostaneme uväznení, stratíme perspektívu, naše horizonty sa ohraničia a samotná realita zostane rozdrobená. Ak sa zastavíme v okolnostiach konfliktu, stratíme zmysel hlbokkej jednoty celej skutočnosti.

227. Niektorí sa na konflikt len pozerú a idú ďalej, akoby sa nič nestalo; umyjú si ruky, aby mohli pokračovať vo vlastnom živote. Iní do konfliktu vstúpia takým spôsobom, že sa stanú jeho väzňami; stratia horizont a svoj vlastný zmätok i nespokojnosť projektujú voči inštitúciám, čím znemožňujú jednotu. Existuje však ešte tretí spôsob, ktorý je na riešenie konfliktov najvhodnejší. Jeho obsahom je konflikt prijať a strpieť; vyriešiť ho a premeniť na ohnivko spájajúce s novým procesom. „Blahoslavení tí, čo šíria pokoj“ (Mt 5, 9).

228. Takýmto spôsobom je možné budovať spoločenstvo v rozdielnosti; toto spoločenstvo však dokážu vytvárať len vznešené osoby, ktoré majú odvahu ísť za hranice konfliktnej povrchnosti a dokážu vnímať druhých v ich najhlbšej dôstojnosti. Práve preto je potrebné stanoviť princíp, ktorý je nevyhnutný na budovanie spoločenskej náklonnosti:

jednota prevyšuje konflikt. Solidarita chápaná vo svojom najhlbšom a najnáročnejšom zmysle sa tak stáva štýlom budovania dejín, životným priestorom, v ktorom konflikty, napätia a protiklady ústia do mnohotvárnej jednoty vytvárajúcej nový život. Neznamená to mieriť na synkretizmus ani na vzájomné absorbovanie, ale na riešenie na vyššej úrovni, v ktorom zostane zachovaný vzácny potenciál protichodných polarít.

229. Toto evanjeliové kritérium nám pripomína, že Kristus v sebe všetko zjednotil: nebo a zem, Boha a človeka, telo a ducha, osobu a spoločnosť. Jasným znakom tejto jednoty a zmierenia všetkého vo vlastnom vnútri je pokoj. Kristus „je náš pokoj“ (Ef 2, 14). Ohlasovanie evanjelia sa vždy začína pozdravom pokoja a pokoj korunuje i neustále upevňuje aj vzťahy medzi učeníkmi. Pokoj je možný, pretože Pán zvíťazil nad svetom a jeho neustálou konfliktnosťou, keď „pre jeho krv na kríži priniesol pokoj všetkému“ (Kol 1, 20). Ak však pôjdeme do hĺbky biblických textov, objavíme, že prvotnou oblasťou, v ktorej sme povolani získať toto upokojenie v rozdielnosti, je naše vnútro, náš vlastný život, neustále ohrozovaný dialektickým roztrieštením.[183] Ak budú naše srdcia rozbité na tisíc kúskov, ťažko dosiahneme skutočný sociálny mier.

230. Podstatou ohlasovania pokoja nie je pokoj ako produkt vyjednávania, ale presvedčenie, že jednota Ducha dokáže zladíť všetky rozdielnosti. Prekonáva akýkoľvek konflikt novou, sľubnou syntézou. Rozdielnosť je pekná vtedy, keď súhlasí s neustálym vstupovaním do procesu zmierenia až po spečatenie určitej kultúrnej dohody, z ktorej na záver vychádza „zmierená rozdielnosť“, ako o tom učia biskupi Konga: „Rozdielnosť našich etník je našim bohatstvom... Len prostredníctvom jednoty, prostredníctvom obrátenia srdca a prostredníctvom zmierenia dokážeme pomôcť našej krajine.“[184]

Skutočnosť je dôležitejšia než myšlienka

231. Existuje tiež dvojpólové napätie medzi myšlienkou a skutočnosťou. Skutočnosť jednoducho je, myšlienka sa tvorí. Musí medzi nimi vzniknúť neustály dialóg, aby sa myšlienka neoddelila od skutočnosti. Je nebezpečné žiť len v kráľovstve slova, obrazu či sofizmu. Z toho potom vyplýva, že treba stanoviť aj tretí princíp: skutočnosť je viac než myšlienka. Znamená to vyhýbať sa rozličným formám zatieňovania skutočnosti, ako sú: anjelské formy purizmu, diktatúry relativizmu, deklaračné nominalizmy, a to viac formálne než reálne plány, protihistorické fundamentalizmy, etické systémy postavené bez dobra, intelektualizmy bez múdrosti.

232. Myšlienky – koncepcné spracovania – slúžia na poňatie, pochopenie a riadenie skutočnosti. Myšlienka odtrhnutá od reality ústi do idealizmov a neúčinných nominalizmov, ktoré nanajvýš klasifikujú alebo definujú, ale nedokážu nikoho motivovať, aby sa angažoval. Angažovať sa pozýva realita osvietená uvažovaním. Treba prejsť od formálneho nominalizmu k harmonickej objektívnosti. Inak dochádza k manipulácii pravdy, ako keď sa gymnastika nahrádza kozmetikou.[185] Existujú politici – a aj náboženský predstavitelia –, ktorí sa pýtajú, prečo ich ľudia nechápu a nenasledujú napriek tomu, že ich návrhy sú logické a jasné. Pravdepodobne preto, lebo sa usadili v kráľovstve čistých myšlienok a zredukovali politiku alebo vieru na rétoriku. Zasa iní zabudli na jednoduchosť a zvonka importovali taký typ racionálnosti, ktorý je ľuďom cudzí.

233. Skutočnosť je viac než myšlienka. Toto kritérium sa viaže na vtelenie Slova a na jeho uskutočnenie v praxi: „Božieho Ducha poznáte podľa tohto: Každý duch, ktorý vyznáva, že Ježiš Kristus prišiel v tele, je z Boha“ (1 Jn 4, 2). Kritérium skutočnosti, Slova, ktoré sa už vtelilo a stále sa snaží vtelovať, je pre evanjelizáciu podstatné. Vede nás na jednej strane k tomu, aby sme zhodnotili cirkevné dejiny ako dejiny spásy; aby sme pamätali na svätých, ktorí dokázali inkulturovať evanjelium do života našich národov; a aby sme prijali bohatú, dvetisícročnú tradíciu Cirkvi bez pokusov vytvárať myslenie oddelené od tohto pokladu, akoby sme chceli vynásť evanjelium. Na druhej strane nás toto kritérium vedie, aby sme Slovo uvádzali do praxe, aby sme uskutočňovali diela spravodlivosti a lásky, v ktorých sa toto Slovo stáva plodným. Neuvádzať Slovo do praxe, neprivádzať ho ku skutočnosti znamená stavať na piesku; zostať len pri myšlienke a upadnúť do intimizmov a gnosticizmov, ktoré neprinášajú ovocie, len zneplodňujú dynamizmus Slova.

Celok je viac než jedna časť

234. Aj medzi globalizáciou a lokalizáciou existuje napätie. Musíme venovať pozornosť globálnemu rozmeru, aby sme neupadli do každodenných malicherností. Zároveň však nie je dobré stratiť zo zreteľa to, čo je lokálne, čo nám pomáha stáť pevne nohami na zemi. Tieto dve veci spojené dohromady nám bránia, aby sme upadli do jedného z dvoch možných extrémov: prvým je, keď ľudia žijú v abstraktnom a globalizujúcom univerzalizme ako prispôsobiví pasažieri posledného vagóna, ktorí obdivujú ohňostroje cudzieho sveta s otvorenými ústami a naprogramovaným potleskom; druhým je, keď sa stanú folklórnym múzeom eremitov naviazaných na jedno miesto, odsúdených na opakovanie stále tých istých vecí, neschopných nechať sa osloviť ničím, čo je iné, a oceniť krásu, ktorú Boh šíri aj za hranicami ich územia.

235. Celok je viac než jedna časť a je tiež viac ako len jednoduchý súčet. Nemusíme byť preto príliš posadnutí limitovanými a detailnými otázkami. Treba vždy rozširovať perspektívu, aby sme spoznali väčšie dobro, ktoré prinesie ovocie nám všetkým. Treba to však robiť bez toho, aby sme sa snažili zutekať, bez vykorenenia. Je nevyhnutne potrebné zapustiť korene do úrodnej pôdy a do dejín vlastnej zeme, ktorá je darom od Boha. Pracujeme v malom, s tým, čo máme nablízku, ale so širšou perspektívou. Okrem toho človek, ktorý si uchová vlastnú osobitosť a neskrýva vlastnú identitu, keď sa srdečne včleňuje do nejakého spoločenstva, nestráca seba samého, ale získava nové podnety na vlastný rozvoj. Nie je to ani globálna sféra, ktorá berie osobitosť, ani izolovaná zvláštnosť, ktorá vedie k neplodnosti.

236. Modelom tu nie je guľa bez rozdielov vo svojich súčiastiach, kde každý bod na povrchu je rovnako vzdialený od centra a jednotlivé body sa nelíšia jeden od druhého. Modelom je skôr mnohosten predstavujúci spojenie všetkých súčastí, ktoré si však zachovávajú vlastnú originalitu. Tak pastoračná, ako aj politická činnosť sa snažia do tohto mnohostena sústrediť to najlepšie zo všetkého. Patria sem chudobní so svojou kultúrou, svojimi plánmi a vlastným potenciálom. Dokonca aj osoby, ktoré možno kritizovať za ich chyby, dokážu prispieť niečím, čo sa nemá stratiť. Je to jednota národov, ktoré si v univerzálnom poriadku uchovávajú svoju osobitosť; je to celok osôb zjednotených v spoločnosti, ktorá sa snaží o spoločné dobro zahŕňajúce skutočne všetkých.

237. Nám kresťanom tento princíp hovorí aj o celkovosti a integrite evanjelia, ktoré Cirkev odovzdáva a ktoré nás povoláva hlásať. Jeho plnosť bohatstva zahŕňa profesorov aj robotníkov, podnikateľov aj umelcov, všetkých. „Ľudová mystika“ vlastným spôsobom poníma celé evanjelium a dáva mu konkrétnu podobu vo vyjadreniach modlitby, bratstva, spravodlivosti, zápasu a oslavy. Dobrá zvesť je radosťou Otca, ktorý nechce, aby sa stratil čo len jediný z jeho maličkých. V tomto duchu vyviera aj radosť Dobrého pastiera, ktorý nachádza stratenú ovcu a privádza ju späť do svojho ovčince. Evanjelium je kvasom, ktorý preniká celé cesto, mestom, ktoré žiari na návrší a osvecuje všetky národy. Evanjelium obsahuje kritérium celkovosti, ktoré je mu vlastné: neprestáva byť dobrou zvesťou, kým nie je ohlásené všetkým, kým nezúrodní a nezahojí všetky dimenzie človeka a kým všetkých ľudí nespojí na hostine kráľovstva. Všetko je viac než jedna časť.

IV. Sociálny dialóg ako príspevok k mieru

238. Evanjelizácia vedie aj k dialógu. Pre Cirkev v dnešných časoch existujú tri konkrétne oblasti dialógu, v ktorých by mala byť prítomná, aby stála v službe úplného rozvoja ľudskej bytosti a aby podporovala spoločné dobro: je to dialóg so štátmi, dialóg so spoločnosťou – ktorého súčasťou je aj dialóg s kultúrami a vedami – a dialóg s inými veriacimi, ktorí nepatria do Katolíckej cirkvi. V každom prípade „Cirkev hovorí, vychádzajúc z toho svetla, ktoré jej ponúka viera“, [186] dáva k dispozícii svoju dvetisícročnú skúsenosť a neustále uchováva v pamäti životy i trápenia ľudských bytostí. Toto prekračuje ľudský rozum, ale obsahuje aj význam schopný obohatiť neveriacich, a pozýva rozum, aby rozšíril svoje perspektívy.

239. Cirkev hlása „evanjelium pokoja“ (Ef 6, 15) a je otvorená spolupráci s národnými i medzinárodnými vládnymi inštitúciami, aby sa starala o toto veľké univerzálne dobro. V ohlasovaní Ježiša Krista, ktorý je zosobnením pokoja (porov. Ef 2, 14), nová evanjelizácia podnecuje každého pokrsteného, aby sa stal nástrojom zmierenia a vierohodného svedectva o zmierenom živote. [187] V kultúre, ktorá privileguje dialóg ako formu stretnutia, už nastal

čas vedieť, ako naplánovať snahu o uzatváranie dohôd a dohovorov bez toho, aby tejto kultúre prestalo záležať na spravodlivej spoločnosti, ktorá nestráca pamäť a nikoho nevylučuje. Hlavným protagonistom a historickým subjektom tohto procesu je ľud a jeho kultúra, nie nejaká trieda, frakcia, skupina či elita. Nepotrebujeme projekt niekoľkých zameraný na niekoľkých alebo projekt osvietenej či zástupnej menšiny, ktorá sa zmocňuje kolektívneho cítenia. Ide tu o dohodu pre spoločný život, o sociálny a kultúrny pakt.

240. Štátu prináleží kompetencia starať sa o spoločné dobro celej spoločnosti a podporovať ho.[188] Na základe princípov subsidiarity i solidarity a s vážnou snahou o politický dialóg i vytváranie konsenzu štát zastáva veľmi dôležitú úlohu, ktorú v snahe o integrálny rozvoj všetkých nemožno delegovať. Táto úloha si však v súčasných podmienkach vyžaduje hlbokú sociálnu pokoru.

241. V dialógu so štátom a so spoločnosťou Cirkev nemá k dispozícii riešenia na všetky jednotlivé otázky. Spolu s rozličnými silami v spoločnosti však sprevádza také návrhy, ktoré čo najlepšie zodpovedajú dôstojnosti ľudskej osoby a spoločnému dobru. V tejto snahe vždy jasne predkladá základné hodnoty ľudskej existencie, aby odovzdala presvedčenie, ktoré sa potom môže preniesť do politických rozhodnutí.

Dialóg medzi vierou, rozumom a vedami

242. Aj dialóg medzi vedou a vierou je súčasťou evanjelizačnej činnosti, ktorá podporuje pokoj.[189] Scientizmus a pozitivizmus odmietajú „pripustiť ako platné iné formy poznávania, odlišné od tých, ktoré sú vlastné pozitívnym vedám“.[190] Cirkev navrhuje inú cestu, ktorá si vyžaduje syntézu medzi zodpovedným používaním náležitej metodológie empirických vied a ostatnými formami poznania, teda filozofiou, teológiu a samotnou vierou, ktorá dvíha ľudské bytie až k tajomstvu presahujúcemu ľudskú prirodzenosť a inteligenciu. Viera nemá strach z rozumu; práve naopak, hľadá ho a má k nemu dôveru, pretože „svetlo rozumu, ako aj svetlo viery spoločne pochádzajú od Boha“[191] a nemôžu si navzájom protirečiť. Evanjelizácia je pozorná voči vedeckým procesom a snaží sa ich osvetliť jasom viery i prirodzeného zákona, aby vždy rešpektovali centrálnosť najvyššej hodnoty ľudskej osoby vo všetkých etapách jej existencie. Celá spoločnosť sa môže obohatiť vďaka tomuto dialógu, ktorý otvára nové horizonty myslenia a rozširuje možnosti rozumu. Aj toto je cesta harmónie a pokoja.

243. Cirkev sa nesnaží zastaviť obdivuhodný pokrok vied. Práve naopak, teší sa z obrovského potenciálu, ktorý Boh vložil do ľudskej mysle, a s uznaním sa naň pozerá. Keď pokrok vied, držiaci sa s akademickou presnosťou v oblasti svojho špecifického predmetu, dokáže určitý záver, ktorý rozum nemôže poprieť, viera mu nikdy neprotirečí. Veriaci zasa nemôžu chcieť, aby vedecký názor, ktorý sa im páči, no ešte nebol dostatočne potvrdený, získal váhu dogmy viery. Avšak pri niektorých príležitostiach vedci prekračujú formálny predmet svojich disciplín a prikláňajú sa k tvrdeniam alebo záverom, ktoré presahujú ich vedeckú kompetenciu. V takom prípade sa však nepredkladá rozum, ale určitá ideológia, ktorá nedáva možnosť na autentický, pokojný a plodný dialóg.

Ekumenický dialóg

244. Ekumenické snaženia sú odpoveďou na modlitbu Pána Ježiša, ktorý prosí, „aby všetci boli jedno“ (Jn 17, 21). Dôveryhodnosť kresťanského ohlasovania by bola omnoho väčšia, keby kresťania prekonali svoje rozdelenia a Cirkev uskutočnila „jej vlastnú plnosť katolicity u tých členov, ktorí sú k nej síce pridružení krstom, ale sú oddelení od jej plného spoločenstva“.[192] Musíme vždy pamätať na to, že sme pútnici a že kráčame spolu. Preto je potrebné, aby sme svoje srdce zverili človeku, ktorý nás sprevádza na ceste bez podozrievavosti a nedôvery, aby sme pozerali najmä na to, čo hľadáme: pokoj v tvári jediného Boha. Zveriť sa druhému, to si vyžaduje kus umenia, pričom aj samotný pokoj je umenie. Ježiš nám povedal: „Blahoslavení tí, čo šíria pokoj“ (Mt 5, 9). V tomto poslaní sa aj v našich životoch plní staroveké proroctvo: „Z mečov si ukujú radlá“ (Iz 2, 4).

245. V tomto svetle je ekumenizmus prínosom k jednote ľudskej rodiny. To, že sa na synode zúčastnil konštantínopolský patriarcha Jeho Svätosť Bartolomej I. a canterburský arcibiskup Jeho Milosť Rowan Douglas Williams,[193] bolo skutočným Božím darom a vzácnym kresťanským svedectvom.

246. Snaha o hľadanie cesty k zjednoteniu sa javí ako naliehavá najmä v perspektíve závažného rozdelenia medzi kresťanmi, ktoré znehodnocuje ich svedectvo predovšetkým v Ázii a Afrike. Misionári pracujúci na týchto kontinentoch opakovane spomínajú kritiky, sťažnosti a výsmech, ktorého sa im dostáva pre pohoršenie z rozdelenia kresťanov. Ak sa sústredíme na postoje, ktoré nás spájajú, a budeme pamätať na princíp hierarchie právd, dokážeme plynule kráčať smerom k spoločným formám ohlasovania, služby a vydávania svedectva. Obrovské množstvo ľudí, ktorí ešte neprijali ohlasovanie Ježiša Krista, nás nemôže nechať ľahostajnými. Z toho vyplýva, že snaha o jednotu, ktorá uľahčuje prijatie Ježiša Krista, nemôže zostať len na úrovni diplomacie alebo silenej povinnosti, ale musí sa zmeniť na jedinečnú cestu evanjelizácie. Znak rozdelenia medzi kresťanmi v krajinách poznačených násilím len pridávajú ďalšie násilie – ešte aj od tých, ktorí by mali byť aktívnym kvasom pokoja. Veci, ktoré nás spájajú, sú početné a veľmi vzácne! A ak naozaj veríme v slobodnú a štedrú činnosť Ducha, koľko vecí sa môžeme naučiť jedni od druhých! Nejde tu len o to, aby sme o druhých zbierali informácie v snahe lepšie ich spoznať, ale najmä o prijatie toho, čo Duch do nich zasial ako dar, ktorý je aj pre nás. Uvedme len jeden príklad: v dialógu s pravoslávnyimi bratmi sa my katolíci môžeme naučiť viac o význame biskupskej kolegiality a ich skúsenosti synodality. Prostredníctvom výmeny darov nás Duch môže viesť stále viac k pravde a dobru.

Vzťahy so židovstvom

247. Osobitný pohľad sa obracia na židovský národ, ktorého zmluva s Bohom nikdy nebola odvolaná, pretože „Božie dary a povolanie sú neodvolateľné“ (Rim 11, 29). Cirkev, ktorú so židovstvom spája dôležitá časť Svätých písem, pokladá ľud zmluvy a jeho vieru za posvätné korene vlastnej kresťanskej identity (porov. Rim 11, 16 – 18). My kresťania sa nemôžeme pozeráť na židovstvo ako na cudzie náboženstvo a ani Židov neberieme ako tých, ktorí sú povolani opustiť falošné modly, aby sa obrátili k pravému Bohu (porov. 1 Sol 1, 9). Spolu s nimi veríme v jediného Boha, ktorý je činný v dejinách, a s nimi aj prijímame spoločné zjavené Slovo.

248. Dialóg a priateľstvo so synmi Izraela je súčasťou života Ježišových učeníkov. Priazeň, ktorá sa medzi nami vytvorila, nás núti úprimne a s bolesťou vysloviť ľútosť nad hroznými prenasledovaniami, ktorých obeťami sa stali alebo stávajú – predovšetkým nad tými, ktorých súčasťou sú alebo boli kresťania.

249. Boh je neustále činný v ľude Starej zmluvy a dáva zrod pokladom múdrosti, ktoré pramenia zo stretnutia tohto ľudu s Božím slovom. Preto aj Cirkev sa obohacuje prijímaním hodnôt židovstva. Aj keď niektoré postoje kresťanov zostávajú pre židovstvo neprijateľné – a Cirkev nemôže prestať ohlasovať Ježiša ako Pána a Mesiáša –, je tu aj bohatá komplementárnosť, ktorá nám umožňuje spoločne čítať texty hebrejskej Biblie a vzájomne pomáha objavovať bohatstvá Slova i prijímať mnohé etické postoje a spoločné úsilie o spravodlivosť i rozvoj národov.

Medzináboženský dialóg

250. Znakom dialógu s veriacimi nekresťanských náboženstiev musí byť postoj otvorenosti v pravde a láske, a to aj napriek rozličným prekážkam a ťažkostiam, predovšetkým formám fundamentalizmu na oboch stranách. Tento medzináboženský dialóg je nevyhnutnou podmienkou pokoja vo svete, a preto povinnosťou pre kresťanov, ako aj pre ostatné náboženské spoločnosti. Tento dialóg je na prvom mieste rozhovorom o živote ľudí alebo, jednoducho povedané slovami indických biskupov, „postojom otvorenia sa voči nim, prežívaním ich radostí a bolesti“. [194] Takto sa učíme prijímať druhých s ich odlišnými spôsobmi bytia, myslenia a vyjadrovania. Touto metódou by sme mohli spoločne prijať aj povinnosť slúžiť spravodlivosti a pokoju, ktorý má byť základným kritériom každej vzájomnej výmeny. Dialóg, ktorý sa snaží o sociálny mier a spravodlivosť, je už sám v sebe ponad svoj pragmatický rozmer etickým úsilím vytvárajúcim nové spoločenské podmienky. Snahy venované konkrétnej téme sa môžu premeniť na proces, v ktorom obe strany prostredníctvom vzájomného počúvania dospejú k očisteniu a obohateniu. Tieto snahy tak môžu byť vyjadrením lásky k pravde.

251. V tomto vždy srdečnom a prívetivom rozhovore nikdy nemožno zabúdať na podstatný vzťah medzi dialógom a ohlasovaním, ktorý Cirkev vedie k tomu, aby udržiavala a prehľbovala vzťahy s nekresťanmi. [195] Zmierlivý

synkretizmus by však v konečnom dôsledku znamenal totalitnú nadvládu ľudí snažiacich sa o zmierovanie bez ohľadu na hodnoty, ktoré ich presahujú a ktoré nie sú ich majetkom. Skutočné otvorenie sa znamená zostať pevnými vo svojom najhlbšom presvedčení s jasnou a radostnou identitou, ale v otvorenosti „pochopiť druhého“, „vediac, že dialóg môže obohatiť každého“.[196] Nepotrebujeme diplomatickú otvorenosť, ktorá súhlasí so všetkým, len aby sa vyhla problémom, pretože to by znamenalo podvádzanť druhého a odopierať mu dobro, ktoré človek dostal ako dar na štedré delenie sa. Evanjelizácia a medzináboženský dialóg si navzájom vôbec neprotirečia, skôr si pomáhajú a vzájomne sa vyživujú.[197]

252. V dnešnej dobe veľký význam nadobúda vzťah s veriacimi islamu, ktorí sú výrazným spôsobom prítomní v mnohých krajinách s kresťanskou tradíciou, kde slobodne môžu sláviť svoj kult a žiť začlenení do spoločnosti. Nemožno zabúdať na to, že „sa pridávajú Abrahámovej viery a spolu s nami sa klaňajú jedinému, milosrdnému Bohu, ktorý v posledný deň bude súdiť ľudí“.[198] Sväté písma islamu obsahujú časti kresťanského učenia; Ježiš Kristus a Mária sú tu predmetom hlbkej úcty a je obdivuhodné vidieť, ako mladí i starí, ženy aj muži moslimskej viery dokážu denne venovať čas modlitbe a verne sa zúčastňovať na svojich náboženských obradoch. Zároveň sú mnohí z nich hlboko presvedčení, že ich život vo svojom celku pochádza od Boha a patrí jemu. Uznávajú tiež povinnosť odpovedať Bohu etickým úsilím a milosrdenstvom voči najchudobnejším.

253. Na vedenie dialógu s islamom je nevyhnutné adekvátne formovať diskutujúcich – nielen preto, aby boli pevne a radostne zakorenení vo vlastnej identite, ale aj preto, aby dokázali uznať hodnoty tých druhých; aby pochopili starosti, ktoré sa ukrývajú za ich požiadavkami, a aby vedeli hľadať spoločné stanoviská. My kresťania by sme mali s láskou a úctou prijímať moslimských imigrantov, ktorí prichádzajú do našich krajín, ako dúfame a modlíme sa, aby nás prijímali a rešpektovali v tradične moslimských krajinách. Prosím, pokorne žiadam tieto krajiny, nech kresťanom zaistia slobodu, aby mohli sláviť svoje obrady a žiť svoju vieru – majúť na pamäti slobodu, ktorej sa veriaci islamu tešia v západných krajinách! Pri udalostiach násilného fundamentalizmu, ktoré nás zarmucujú, nás láska k autentickým moslimským veriacim musí viesť tak, aby sme sa vyhli nenávisťným zovšeobecňovaniam, pretože skutočný islam a správna interpretácia Koránu protirečia každému násiliu.

254. Nekresťania vďaka nezištnej Božej iniciatíve a vo vernosti vlastnému svedomiu môžu žiť „ospravedlnení prostredníctvom Božej milosti“[199] a takýmto spôsobom „pripojení ku Kristovmu veľkonočnému tajomstvu“.[200] Avšak vďaka sviatostnému rozmeru posväcujúcej milosti Božie pôsobenie v nich má tendenciu vytvárať také znaky, obrady a posvätné vyjadrenia, ktoré zasa druhých približujú k spoločnej skúsenosti smerovania k Bohu.[201] Nemajú ten istý význam a účinnosť ako sviatosti ustanovené Kristom, ale môžu byť kanálkami, ktoré vytvára ten istý Duch, aby nekresťanov oslobodil od ateistického imanentizmu alebo od čisto individuálnych náboženských skúseností. Ten istý Duch všade vzbudzuje formy praktickej múdrosti, ktoré pomáhajú znášať existenčné ťažkosti a žiť vo väčšom pokoji a harmónii. Aj my kresťania môžeme mať ošoh z tohto bohatstva, ktoré sa upevnilo počas stáročí a dokáže nám pomôcť lepšie žiť naše osobitné presvedčenia.

Sociálny dialóg v kontexte náboženskej slobody

255. Synodálni otcovia pripomenuli dôležitosť rešpektovania náboženskej slobody, ktorá sa pokladá za základné ľudské právo.[202] Jej súčasťou je „sloboda vybrať si náboženstvo, ktoré človek pokladá za pravdivé, a verejne vyznávať svoju vieru“.[203] Zdravý pluralizmus, ktorý naozaj rešpektuje druhých a hodnoty ako také, neuzatvára náboženstvá do privátnej zóny v snahe vytlačiť ich do tieňa a ticha svedomia jednotlivcov alebo na okraj uzavretého košiaru kostolov, synagóg a mešít. Bola by to v konečnom dôsledku len nová forma diskriminácie a autoritárstva. Rešpekt, ktorý sme povinní preukazovať menšinám agnostikov a neveriacich, nemôže byť vnucovaný svojvoľným spôsobom, ktorý zatvára ústa presvedčeniu veriacich väčšín alebo ignoruje bohatstvo náboženských tradícií. To by v konečnom dôsledku podnietilo skôr rozhorčenie ako toleranciu a pokoj.

256. Ak máme uvažovať nad prepojením náboženstva a oblasti verejného života, treba rozlišovať rozličné spôsoby jeho uskutočnenia. Tak intelektuáli, ako aj žurnalistické komentáre často upadajú do neotesaných a málo akademických zovšeobecnení, keď hovoria o chybách náboženstiev, a nedokážu rozlíšiť, že nie všetci veriaci – a

všetci náboženský predstavitelia – sú rovnakí. Niektorí politici túto nejasnosť zneužívajú na ospravedlnenie diskriminačných zákrokov. Inokedy zasa dochádza k podceňovaniu spisov, ktoré vznikli v prostredí náboženského presvedčenia; a zabúda sa na to, že klasické náboženské texty môžu obsahovať význam adresovaný všetkým epochám a majú motivačnú silu, ktorá otvára neustále nové horizonty, stimuluje myslenie, rozširuje ducha a zväčšuje našu citlivosť. Sú však nedocenené pre krátkozrakosť racionalizmov. Je rozumné a inteligentné postaviť ich do tieňa len preto, že sa zrodili v kontexte určitej náboženskej viery? Nesú v sebe hlboko humanistické princípy, ktoré majú racionálnu hodnotu, aj keď sú preniknuté náboženskými symbolmi a doktrínami.

257. Ako veriaci sa cítime nablízku aj tým, ktorí sa síce nepokladajú za súčasť žiadnej náboženskej tradície, ale úprimne hľadajú pravdu, dobro a krásu, ktoré pre nás nachádzajú svoje najplnšie vyjadrenie a prameň v Bohu. Berieme ich ako vzácných spojencov v snahe o ochranu ľudskej dôstojnosti, v budovaní pokojného spolužitia medzi národmi a v starostlivosti o stvorenie. Osobitnými miestami stretnutia sú tu tzv. nové areopágy, ako napríklad „Nádvorie hľadajúcich“, na ktorom „veriaci i neveriaci môžu viesť dialóg o základných témach etiky, umenia i vedy a o hľadaní transcencie“.[204] Aj toto je cesta hľadania pokoja pre náš zranený svet.

258. Vychádzajúc z niektorých sociálnych tém, dôležitých pre budúcnosť ľudstva, pokúsil som sa znova explicitne predložiť neoddeliteľný sociálny rozmer evanjelia; v snahe povzbudiť všetkých kresťanov, aby tento rozmer vždy prejavovali vo svojich slovách, postojoch a skutkoch.

Piata kapitola

Evanjelizátori s Duchom

259. Evanjelizátori s Duchom sú takí hlásatelia evanjelia, ktorí sa bez strachu otvárajú pôsobeniu Ducha Svätého. Na Turíce Duch Svätý pomáha apoštolom vyjsť zo seba a premieňa ich na ohlasovateľov veľkých Božích vecí, ktoré každý začína chápať vo vlastnom jazyku. Duch Svätý okrem toho vlieva silu na ohlasovanie novosti evanjelia s odvahou (parresia), nahlas, v každom čase a na každom mieste, a to aj proti prúdu. Vzývajte ho aj dnes, upevnení v modlitbe, bez ktorej každá činnosť je spojená s rizikom, že zostane prázdna a ohlasovanie bezduché. Ježiš chce, aby evanjelizátori ohlasovali dobrú zvesť nielen slovami, ale predovšetkým životom premeneným Božou prítomnosťou.

260. V tejto poslednej kapitole neponúknem syntézu kresťanskej duchovnosti ani nebudem rozvíjať veľké témy ako modlitba, eucharistická adorácia alebo slávenie viery: o nich už máme cenné dokumenty Magistéria a slávne spisy veľkých autorov. Nechcem sa pokúšať nahradiť ani prekonať toto veľké bohatstvo. Jednoducho ponúknem niekoľko zamyslení o duchu novej evanjelizácie.

261. Keď sa tvrdí, že niečo má „ducha“, obyčajne sa tým myslí na nejakú vnútornú pohnútku, ktorá dáva impulz, motivuje, povzbudzuje a robí zmysluplnou osobnú a spoločnú činnosť. Evanjelizácia s duchom je veľmi odlišná od množiny úloh, ku ktorej sa staviame ako k ťaživej povinnosti – a jednoducho ju tolerujeme alebo znášame ako čosi, čo odporuje našim vlastným náklonnostiam a túžbam. Ako veľmi by som chcel nájsť tie správne slová na povzbudenie horlivejšieho, radostnejšieho, štedrejšieho a odvážnejšieho obdobia evanjelizácie, naplneného hlbokou láskou a nákazlivým životom! Viem však, že žiadna motivácia nebude stačiť, ak v srdciach nehorí plameň Ducha. V konečnom dôsledku je evanjelizácia s duchom evanjelizáciou s Duchom Svätým, pretože on je dušou evanjelizujúcej Cirkvi. Skôr než predložím niektoré duchovné motivácie a odporúčania, vzývam ešte raz Ducha Svätého a prosím ho, aby prišiel obnoviť, vyburcovať a dať impulz Cirkvi, nech odvážne vyjde zo seba a vyberie sa evanjelizovať všetky národy.

I. Motivácie na obnovený misijný impulz

262. Evanjelizátori s Duchom sú evanjelizátori, ktorí sa modlia a pracujú. Z pohľadu hlásania evanjelia nie sú potrebné ani mystické ponuky bez rozhodného sociálneho a misionárskeho nasadenia ani pastoračné a sociálne preslovy či

praktiky bez duchovnosti, ktorá premieňa srdce. Takéto čiastkové a jednostranné ponuky oslovujú len malé skupinky a nemajú silu preniknúť hlbšie, pretože okypťujú evanjelium. Treba vždy kultivovať vnútorný priestor, ktorý poskytne kresťanský zmysel všetkým úlohám a aktivitám.[205] Bez dlhších chvíľ adorácie, modlitbového stretnutia so Slovom a úprimného dialógu s Pánom naše úlohy ľahko stratia svoj význam; zoslabneme pod vplyvom únavy alebo ťažkostí a náš zápal vyhasne. Cirkev sa nezaobíde bez plúc modlitby; nesmierne ma preto teší, keď vo všetkých cirkevných inštitúciách pribúdajú skupinky modlitby, príhovoru a modlitbového čítania Slova, ako aj nepretržité eucharistické adorácie. Zároveň však „treba odmietnuť každé pokušenie intimistickej a individualistickej spirituality, ktorá by sa ťažko zladovala nielen s požiadavkami lásky, ale aj s logikou vtelenia“.[206] Existuje tu totiž nebezpečenstvo, že niektoré chvíle modlitby sa stanú iba zámienkou, ako sa vyhnúť darovaniu života v misii, lebo uzatvorenie životného štýlu do privátnej sféry môže kresťanov priviesť k tomu, aby sa utiekali k nejakej falošnej duchovnosti.

263. Je prospešné pripomenúť si prvých kresťanov a mnohých našich bratov, ktorí počas celých dejín boli plní radosti, nabití odvahou, neúnavní v ohlasovaní a schopní veľkej, aktívnej vytrvalosti. Niektorí sa utešujú tvrdením, že dnes je všetko ťažšie; treba však uznať, že ani kontext Rímskej ríše nebol naklonený ohlasovaniu evanjelia, boju za spravodlivosť či obrane ľudskej dôstojnosti. V každom okamihu dejín je prítomná ľudská slabosť, nezdravé zahľadanie sa do seba, pohodlný egoizmus a napokon žiadostivosť, ktorá nás všetkých ohrozuje. Tieto veci sú tu vždy či už pod jedným, alebo druhým rúškom; vyplývajú skôr z ľudskej nedokonalosti než z konkrétnych okolností. A tak nehovorme, že dnes je to ťažšie; je to iné. Učme sa radšej od svätých, ktorí nás predišli a ktorí čelili ťažkostiam svojej doby. Navrhujem preto zastaviť sa a znova nadobudnúť tie motivácie, ktoré nám pomôžu napodobňovať ich v našich časoch.[207]

Osobné stretnutie so zachraňujúcou Ježišovou láskou

264. Prvou motiváciou evanjelizácie je Ježišova láska, ktorú sme prijali, skúsenosť toho, že nás zachránil – čo nás pohýna, aby sme ho čoraz viac milovali. Ale aká je to láska, ktorá necíti potrebu hovoriť o milovanej osobe, predstavovať ju a zoznamovať s ňou druhých? Ak necítíme intenzívnu túžbu o tejto láske komunikovať, treba sa nám zastaviť v modlitbe a požiadať Pána, aby nás znova nadchol. Potrebujeme prosiť každý deň, žiadať si jeho milosť, aby otvorila naše studené srdce a vyburcovala náš vlažný a povrchný život. Keď sa pred ním postavíme s otvoreným srdcom a dovoľíme mu, aby nás kontemploval, spoznáme ten pohľad lásky, ktorý objavil Natanael v deň, keď k nemu prišiel Ježiš a povedal: „Videl som ťa... keď si bol pod figovníkom“ (Jn 1, 48). Ako je dobre stáť pred krížom alebo kľačať pred Oltárnou sviatosťou a jednoducho byť pred jeho očami! Ako nám len dobre robí, keď mu dovoľíme, aby sa vrátil a dotkol našej existencie, aby nás poslal zvestovať jeho nový život! To, čo nasleduje, je v podstate v slovách „čo sme videli a počuli,[to] zvestujeme“ (1 Jn 1, 3). Najlepšia motivácia na to, aby sme sa rozhodli zvestovať evanjelium, je kontemplovať ho s láskou, zastaviť sa na jeho stránkach a čítať ho srdcom. Ak k nemu pristupujeme takýmto spôsobom, jeho krása nás udiví a vždy znova nadchne. Preto je naliehavé opätovne objaviť kontemplatívneho ducha, ktorý nám každý deň nanovo umožní spoznať, že máme k dispozícii dobro, ktoré nás robí ľudskjšími a pomáha nám žiť nový život. Niet nič lepšieho, čo by sme mohli odovzdať druhým.

265. Celý Ježišov život, jeho prístup k chudobným, jeho gestá, jeho koherencia, jeho každodenná a jednoduchá štedrosť a napokon aj jeho úplné sebadarovanie, to všetko je vzácne a prihovára sa nášmu osobnému životu. Vždy keď to znovu objavíme, zistíme, že práve toto ľudia potrebujú, aj keď o tom nevedia: „Čo teda uctievate, hoci to nepoznáte, to vám ja zvestujem“ (Sk 17, 23). Niekedy strácame nadšenie pre misiu a zabúdame, že evanjelium zodpovedá najhlbším ľudským potrebám; veď všetci sme boli stvorení na to, čo nám evanjelium predkladá: na priateľstvo s Ježišom a na bratskú lásku. Ak dokážeme adekvátnym a pekným spôsobom vyjadriť podstatný obsah evanjelia, naše poslanstvo určite odpovie na najhlbšie otázky srdca: „Misionár pri hlásaní Krista medzi nekresťanmi vychádza z presvedčenia, že tak u jednotlivcov, ako aj u národov skrze pôsobenie Ducha už je – aj keď podvedome – očakávanie počuť pravdu o Bohu, o človeku, o ceste k oslobodeniu od hriechu a smrti. Oduševnenie pri hlásaní Krista prichádza z presvedčenia, že môže odpovedať na toto očakávanie.“[208]

Entuziazmus v hlásaní evanjelia je založený práve na tomto presvedčení. Máme k dispozícii poklad života a lásky, ktorý nemôže sklamať, poslanstvo, ktoré nemanipuluje ani nezavádza. Je to odpoveď, ktorá vstupuje do najväčšej

hĺbky ľudského bytia a dokáže ho posilniť a pozdvihnúť. Je to pravda, ktorá nepodlieha móde, lebo je schopná preniknúť až tam, kam nič iné nedosiahne. Náš nekonečný smútok možno vyliečiť len nekonečnou láskou.

266. Toto presvedčenie je posilňované neustále novou osobnou skúsenosťou, vychutnávaním jeho priateľstva a jeho posolstva. Nemožno vytrvať v nadšenej evanjelizácii, ak nie sme na základe vlastnej skúsenosti presvedčení, že nie je to isté spoznať Ježiša a nepoznať ho; nie je to isté kráčať s ním a tápať v neistote; nie je to isté môcť ho počúvať a nepoznať jeho slovo; nie je to isté kontemplovať ho, adorať, spočívať v ňom a nemôcť to všetko robiť. Nie je to isté snažiť sa budovať svet jeho evanjeliom a robiť to len za základe vlastného rozumu. Vieme dobre, že život s Ježišom sa stáva omnoho plnším; s ním je oveľa ľahšie nájsť zmysel všetkých vecí. Práve preto evanjelizujeme. Skutočný misionár, ktorý nikdy neprestáva byť učeníkom, vie, že Ježiš s ním kráča, s ním hovorí, s ním dýcha, s ním pracuje. Cíti, že živý Ježiš je s ním uprostred misijného poslania. Ak ho niekto neobjaví prítomného v samotnom srdci misijného diela, čoskoro stratí entuziazmus a prestane si byť istý tým, čo odovzdáva; chýba mu sila a zápal. A človek, ktorý nie je presvedčený, nadšený, istý a zamilovaný, nikoho nepresvedčí.

267. Zjednotení s Ježišom hľadáme to, čo on hľadá, a milujeme to, čo on miluje. V konečnom dôsledku to, čo hľadáme, je Otcova sláva; žijeme a konáme „na chválu a slávu jeho milosti“ (Ef 1, 6). Ak sa chceme do hĺbky a neustále darovať, musíme prekonať všetky ostatné motivácie. Toto je definitívna pohnútko; najhlbší, najväčší a posledný zmysel i význam všetkého ostatného. Ide tu o slávu Otca, ktorú Ježiš mal na zreteli počas celej svojej existencie. On je večne šťastný Syn celým svojím bytím „v lone Otca“ (Jn 1, 18). Ak sme misionármi, tak predovšetkým preto, lebo Ježiš nám povedal: „Môj Otec je oslávený tým, že prinášate veľa ovocia“ (Jn 15, 8). Bez ohľadu na to, či nám to vyhovuje, alebo nie, či nás to zaujíma, alebo nie, či z toho máme prospech, alebo nie; bez ohľadu na nevelké hranice našich túžob, nášho chápania a našich motivácií evanjelizujeme na väčšiu slávu Otca, ktorý nás miluje.

Duchovné potešenie byť ľuďom

268. Božie slovo nás tiež pozýva, aby sme spoznali, že sme ľud: „Kedysi ste ani ľuďom neboli, a teraz ste Boží ľud“ (1 Pt 2, 10). Aby sme mohli byť skutočnými hlásateľmi evanjelia, treba sa snažiť prežívať duchovnú radosť z toho, že zostávame nablízku životu ľudí: tam objavíme, že práve táto blízkosť je prameňom veľkej radosti. Misia je vášňou pre Ježiša, ale aj vášňou pre jeho ľud. Keď sa zastavíme pred ukrižovaným Ježišom, uvedomíme si jeho lásku, ktorá nám dáva dôstojnosť a pomáha nám; ak však zároveň nie sme slepí, začneme vnímať, že Ježišov pohľad sa rozširuje a plný lásky i túžby obracia aj na celý jeho ľud. Tak zistíme, že nás chce použiť, aby sa mohol čoraz viac priblížiť k svojmu milovanému ľudu. Berie nás z ľudu a k ľudu nás posielá, a to takým spôsobom, že našu identitu ani nemožno pochopiť bez tejto prináležitosti.

269. Sám Ježiš je vzorom tohto rozhodnutia hlásať evanjelium, ktoré nás uvádza do srdca ľudu. Ako nám len dobre robí, keď ho vidíme všetkým nablízku! Keď s niekým hovoril, pozeral sa mu do očí s hlbokou pozornosťou plnou lásky: „Ježiš naňho pozrel s láskou“ (Mk 10, 21). Vidíme jeho otvorenosť pre stretnutie, keď sa približuje k slepému pri ceste (porov. Mk 10, 46 – 52) a keď je i pije s hriešnikmi (porov. Mk 2, 16) bez toho, aby sa staral o to, či ho budú pokladať za pažravca a pijana (porov. Mt 11, 19). Vidíme jeho ochotu, keď dovolí, aby mu prostitútka umyla nohy (porov. Lk 7, 36 – 50) alebo keď v noci prijme Nikodéma (porov. Jn 3, 1 – 15). Ježišovo darovanie sa na kríži nie je ničím iným než vyvrcholením tohto štýlu, ktorý poznačil celú jeho existenciu.

Nadšení týmto vzorom, chceme sa aj my intenzívne vložiť do spoločnosti, prežívame život so všetkými ľuďmi, počúvame ich starosti, materiálne a duchovne sa podieľame na ich potrebách, tešíme sa s tými, ktorí sa radujú, plačeme s tými, ktorí plačú, a snažíme sa budovať nový svet bok po boku s ostatnými. Neberieme to však ako povinnosť, ako záťaž, ktorá nás vyčerpáva, ale ako osobné rozhodnutie, ktoré nás naplňuje radosťou a dáva nám vlastnú identitu.

270. Niekedy cítime pokušenie byť kresťanmi, ktorí si držia opatrný odstup od Ježišových rán. Ale Ježiš chce, aby sme sa dotkli ľudskej biedy, aby sme sa dotkli trpiaceho tela druhých. Chce, aby sme prestali hľadať osobné alebo spoločné útočiská, ktoré nám umožňujú držať si odstup od jadra ľudského utrpenia – aby sme skutočne vstúpili do

kontaktu s konkrétnou existenciou druhých a spoznali silu nežnosti. Keď to robíme, život sa nám vždy obdivuhodne komplikuje a zažívame intenzívnu skúsenosť toho, že sme ľuďom, že patríme k ľudu.

271. Je pravda, že v našom vzťahu so svetom sme pozvaní vedieť obhájiť našu nádej, nie však ako nepriatelia, ktorí ukazujú prstom a odsudzujú. Boli sme veľmi jasne upozornení: „Robte to skromne, s bázňou a s dobrým svedomím“ (1 Pt 3, 16); a „ak je to možné a závisí to od vás, žite v pokoji so všetkými ľuďmi“ (Rim 12, 18). Sme tiež povzbudení snažiť sa „dobrom [premáhať] zlo“ (Rim 12, 21) bez toho, aby nás unavilo konať dobro (porov. Gal 6, 9), a bez toho, aby sme chceli byť nadradení nad druhých, práve naopak, pokladajúc „druhého za vyššieho“ (Flp 2, 3). Pánovi apoštoli boli naozaj „milí všetkému ľudu“ (Sk 2, 47; porov. 4, 21. 33; 5, 13). Je jasné, že Ježiš Kristus z nás nechce mať princov, ktorí sa na druhých pozerajú s pohrdaním, ale mužov a ženy z ľudu. Toto nie je len názor pápeža alebo jedna z pastoračných alternatív; sú to také jasné, priame a evidentné vyjadrenia Božieho slova, že nepotrebujú interpretácie, ktoré by im vzali ich naliehavú silu. Žime ich sine glossa, bez komentára. Takýmto spôsobom zakúsime misijnú radosť z prežívania života s ľuďom verným Bohu v snahe zapáliť oheň v srdci sveta.

272. Láska k ľudu je duchovnou silou, ktorá umožňuje plnosť stretnutia s Bohom, veď kto nemiluje brata, „chodí v tme“ (1 Jn 2, 11), „ostáva v smrti“ (1 Jn 3, 14) a „nepoznal Boha“ (1 Jn 4, 8). Benedikt XVI. povedal, že „zatvárať oči pred bližným nás robí slepými aj voči Bohu“^[209] a že láska je v podstate jediným svetlom, ktoré „stále novým spôsobom prežaruje temný svet a dáva nám odvahu žiť a pracovať“.^[210] Keď teda prežívame mystickú skúsenosť priblíženia sa k druhým s úmyslom hľadať ich dobro, naše vnútro sa rozširuje, aby sme mohli prijať tie najkrajšie dary od Pána. Vždy keď sa v láske stretávame s ľudskou bytosťou, stávame sa schopnými objaviť o Bohu niečo nové. Vždy keď otvárame oči, aby sme spoznali druhého, viera získava viac svetla pre spoznanie Boha. V dôsledku toho ak chceme rásť v duchovnom živote, nemôžeme prestať byť misionármi. Úloha evanjelizovať obohacuje myseľ i srdce, otvára nám duchovné horizonty, robí nás citlivejšími na rozpoznávanie činnosti Ducha a pomáha nám vyjsť z našich obmedzených duchovných schém. Misionár plne odovzdaný svojej práci zažíva radosť zároveň z toho, že je prameňom, ktorý preteká a druhých osviežuje. Misionárom môže byť len ten, koho teší hľadanie dobra svojho bližného a kto túži po šťastí druhých. Toto otvorenie srdca je prameňom radosti, pretože „blaženejšie je dávať, ako prijímať“ (Sk 20, 35). Nežijeme lepšie, ak utekáme pred druhými, ak sa schovávame a odmietame spolu s nimi žiť, ak nechceme dávať a uzatvárame sa do pohodlia. To nie je nič iné než pomalá samovražda.

273. Misia v srdci ľudu nie je len časť môjho života alebo ozdoba, ktorú môžem odložiť, nie je to len prívesok alebo jeden z okamihov existencie. Je to niečo, čo nemôžem vytrhnúť z vlastného bytia, ak sa nechcem zničiť. Ja som misia na tejto zemi, a preto som na tomto svete. Treba si uvedomiť, že sme akoby ohňom poznačení na túto misiu osvetľovania, žehňania, oživovania, pozdvihovania, uzdravovania a oslobodzovania. Tam sa ukazuje, kto je zdravotná sestra „z celej duše“, učiteľ „z celej duše“, politik „z celej duše“, teda tí, ktorí sa v hĺbke rozhodli byť s inými a pre iných. Keď však človek svoje povinnosti oddeľuje od súkromného života, všetko zostane sivé: bude len neustále vyhľadávať uznanie alebo presadzovať vlastné záujmy. Prestane byť ľuďom.

274. Aby sme dokázali náš život prežívať s ľuďom a štedro sa darovať, potrebujeme spoznať, že každý človek je hodný našej pozornosti. Nie pre svoj telesný zjav, pre svoje schopnosti, pre svoje jazykové vyjadrenia, pre svoju mentalitu alebo pre satisfakcie, ktoré nám môže poskytnúť, ale preto, že je Božím dielom, jeho stvorením. Boh ho stvoril na svoj obraz, a teda odráža niečo z jeho slávy. Každé ľudské stvorenie je predmetom nekonečnej Pánovej nežnosti a on sám prebýva v jeho živote. Ježiš Kristus daroval svoju vzácnu krv na kríži za každého človeka. Odhliadnuc od vonkajšieho zdania, každý človek je nesmierne posvätný a zaslúži si našu lásku a pozornosť. Ak teda dokážem pomôcť čo len jedinému človeku, aby lepšie žil, už to stačí na zdôvodnenie nasadenia môjho života. Je krásne byť verným Božím ľuďom. A plnosť dosahujeme, keď zbúrame steny a naše srdce sa naplní tvármi a menami!

Tajomná činnosť Vzkrieseného a jeho Ducha

275. V druhej kapitole sme sa zamýšľali nad nedostatkom hlbokej duchovnosti, ktorý sa premieta do pesimizmu, fatalizmu a nedôvery. Niektorí ľudia sa nevenujú misii, lebo sa domnievajú, že aj tak nič nemožno zmeniť, a preto je

pre nich zbytočné sa namáhať. Rozmýšľajú takto: „Prečo by som sa mal vzdať svojho pohodlia a svojich pôžitkov, keď nevidím nijaký podstatný výsledok?“ S touto mentalitou nie je možné byť misionármi. Presne tento postoj je zhubnou výhovorkou, aby človek mohol zostať uzavretý do vlastného pohodlia, lenivosti a nespokojného smútku, do egoistického prázdna. Je to sebadeštrukčný postoj, pretože „človek nemôže žiť bez nádeje: jeho život, odsúdený na nezmyselnosť, by sa stal neznesiteľným“.[211] Ak si myslíme, že nič sa nedá zmeniť, pripomeňme si, že Ježiš Kristus zvíťazil nad hriechom i smrťou a oplýva mocou. Ježiš Kristus naozaj žije. V opačnom prípade „ak nebol Kristus vzkriesený, potom je márne naše hlásanie a márna je aj vaša viera“ (1 Kor 15, 14). Evanjelium nám rozpráva, že keď sa prví učeníci vybrali ohlasovať, „Pán im pomáhal a ich slová potvrdzoval znameniami“ (Mk 16, 20). To sa deje aj dnes. Sme pozvaní objaviť to a žiť to. Vzkriesený a oslávený Kristus je najhlbším prameňom našej nádeje a jeho pomoc nám určite nebude chýbať pri uskutočňovaní misie, ktorú nám zveril.

276. Jeho vzkriesenie nie je vec minulosti; obsahuje životnú silu, ktorá prenikla svet. Kde už všetko vyzerá mŕtve, z každej strany sa začínú objavovať výhonky vzkriesenia. Je to sila, ktorej niet páru. Je pravda, že často sa zdá, akoby Boh neexistoval: sme svedkami prejavov nespravodlivosti, zloby a krutosti, ktoré sa nezmenšujú. Je však celkom jasné, že uprostred temnoty vždy začína klíčiť čosi nové, čo skôr alebo neskôr prinesie ovocie. Na zrovnanom poli sa znovu objaví život, tvrdohlavý a neporaziteľný. Bude ešte veľa zlých vecí, avšak dobro sa vždy vráti, znovu vzklíči a rozšíri sa. Každý deň sa vo svete nanovo rodí krása, vzkriesená a premenená skrze drámy dejín. Hodnoty majú tendenciu znovu sa objaviť v nových formách a aj ľudská bytosť sa často de facto znovuzrodzuje zo situácií, ktoré sa už zdali byť nezvratné. Toto je sila vzkriesenia a každý hlásateľ evanjelia je nástrojom tohto dynamizmu.

277. Stále sa objavujú aj nové ťažkosti, skúsenosti zlyhania, prejavy ľudskej malichernosti, ktoré spôsobujú mnoho zla. Všetci z vlastnej skúsenosti vieme, že niektoré úlohy nám neposkytnú také uspokojenie, po ktorom sme túžili; ovocia je málo a zmeny sú pomalé; človek má pokušenie podľahnúť únave. Nie je však to isté, keď niekto pre únavu dočasne spustí svoje ruky alebo keď ich niekto nechá dole nastálo, pretože ho premohla chronická nespokojnosť a lenivosť, ktorá mu vysušila dušu. Môže sa tiež stať, že srdce sa v boji unaví, keď človek hľadá len seba samého – v karierizme prahnúcom po uznaniach, v potleskoch, v oceneniach, v povýšeníach; vtedy síce ruky neskladá, ale nemá elán, chýba mu vzkriesenie. Aj takýmto spôsobom zostáva evanjelium, najkrajšie posolstvo na svete, pochované pod hromadou výhovoriek.

278. Viera znamená aj veriť v neho, veriť, že nás naozaj miluje, že je živý, že je schopný zázračne zasiahnuť, že nás neopúšťa, že zlo premieňa na dobro prostredníctvom svojej moci a nekonečnej tvorivosti. Znamená to veriť, že On víťazne napreduje v dejinách spolu s tými, „čo sú s ním... povolání, vyvolení a verní“ (Zjv 17, 14). Veríme evanjeliu, ktoré hovorí, že Božie kráľovstvo je už vo svete prítomné, že sa rozvíja tu i tam rozličnými spôsobmi: ako malé semienko, ktoré sa dokáže premeniť na veľkú rastlinu (porov. Mt 13, 31 – 32), ako hrst' kvasu, ktorý prekvasí celé cesto (porov. Mt 13, 33), a ako dobré semeno, ktoré rastie aj uprostred kúkoľa (porov. Mt 13, 24 – 30) a môže nás vždy príjemne prevapíť. Je prítomné, znovu prichádza, snaží sa nanovo rozkvitnúť. Vzkriesenie Krista všade vyháňa klíčky tohto nového sveta; a aj keď ich zotnú, ony znovu vyklíčia, lebo vzkriesenie Pána už preniklo skrytý dej týchto dejín; veď Ježiš nevstal z mŕtvych nadarmo. Nezostaňme na okraji tohto putovania živej nádeje!

279. Keďže nie vždy vidíme tieto klíčky, potrebujeme vnútornú istotu, teda presvedčenie, že Boh dokáže konať za každých okolností aj uprostred zdanlivého zlyhania, pretože „tento poklad máme v hlinených nádobách“ (2 Kor 4, 7). Túto istotu voláme „mysel pre tajomstvo“. Znamená to byť si istý, že kto sa z lásky ponúkne a daruje Bohu, určite prinesie úrodu (porov. Jn 15, 5). Táto plodnosť je často neviditeľná, nehmatateľná, nedá sa vyjadriť číslami. Človek vie, že jeho život prinesie ovocie, ale nenárokuje si poznať ako, kde ani kedy. Má istotu, že nijaký z jeho skutkov vykonaných s láskou sa nestratí, že sa nestratí nijaká z jeho starostí o druhých, nijaký prejav lásky pre Boha, nijaká štedrá námaha a nijaká bolestná trpezlivosť. Toto všetko prúdi vôkol sveta ako životná sila. Niekedy sa nám zdá, že sme našimi silami nedosiahli žiadny výsledok, ale misia nie je obchod alebo podnikový projekt; nie je to humanitárna organizácia ani divadlo, aby sme počítali, koľko ľudí prišlo vďaka našej propagande; je to čosi omnoho hlbšie, čo uniká každému meraniu. Pán možno použije naše snahy, aby svoje požehnanie vylial na nejakom inom mieste, kam sa my nikdy nedostaneme. Duch Svätý pôsobí, ako sám chce, kedy chce a kde chce; my sa darujeme s odovzdanosťou, ale bez toho, aby sme si nárokovali vidieť jasné výsledky. Naučme sa odpočívať v nežnosti Otcovho

náručia uprostred nášho štedrého a tvorivého snaženia. Poďme ďalej s plným nasadením, ale dovoľme, aby on zúrodnil naše námahy, ako sám chce.

280. Na udržanie živého misionárskeho zápalu je potrebné rozhodne dôverovať Duchu Svätému, pretože on „prichádza na pomoc našej slabosti“ (Rim 8, 26). Túto štedrú dôveru však treba ničím oživovať, a preto ho musíme neustále vzývať. On nás môže uzdraviť zo všetkého, čo nám berie sily v misionárskom snažení. Je pravda, že táto dôvera v neviditeľné môže spôsobiť aj závrat: je to ako pohrúžiť sa do mora, v ktorom nevieme, čo stretáme. Ja sám som to mnohokrát zažil. Niet však väčšej slobody, než je tá, keď sa dáme viesť Duchom; keď sa vzdáme prepočítavania a kontrolovania a keď mu dovoľíme, aby nás osvetľoval, viedol, smeroval a poháňal tam, kam on chce. On dobre vie, čo je v každej dobe a v každom okamihu potrebné. Toto znamená byť tajomne plodnými!

Misijná sila orodovania

281. Existuje jedna forma modlitby, ktorá nás osobitným spôsobom povzbudzuje, aby sme sa snažili evanjelizovať, a motivuje nás tiež hľadať dobro druhých: je to modlitba príhovoru, orodovania. Všimnime si na chvíľu vnútorný svet takého veľkého hlásateľa evanjelia, akým bol svätý Pavol, aby sme si uvedomili, aká bola jeho modlitba. Bola to modlitba plná ľudí: „Vždy, v každej svojej modlitbe... s radosťou prosím za vás všetkých... veď vás v srdci nosím“ (Flp 1, 4. 7). Tu vidíme, že modlitba príhovoru nás neoddeľuje od skutočnej kontemplácie, pretože kontemplácia, ktorá vynecháva ľudí, je podvodom.

282. Tento postoj sa premieňa aj na vzdávanie vďaky Bohu za druhých: „Predovšetkým vzdávam vďaky svojmu Bohu skrze Ježiša Krista za vás všetkých“ (Rim 1, 8). Je to neustále vďakyvzdávanie: „Ustavične vzdávam vďaky svojmu Bohu za vás pre Božiu milosť, ktorú ste dostali v Kristovi Ježišovi“ (1 Kor 1, 4); „Vzdávam vďaky svojmu Bohu zakaždým, keď si na vás spomeniem“ (Flp 1, 3). Nie je to pochybovačný, negatívny alebo beznádejný pohľad, ale pohľad duchovný; pohľad hlboké viery, ktorá si uvedomuje, čo Boh koná v živote druhých ľudí. Zároveň je to vďačnosť vyvierajúca zo srdca, ktoré je naozaj pozorné voči ostatným. Takýmto spôsobom hlásateľ evanjelia, keď sa vynorí z modlitby, do ktorej sa pohrúžil, bude mať srdce štedrejšie a oslobodené od izolovaného svedomia, bude v ňom túžba konať dobro a prežívať život s druhými.

283. Veľkí Boží muži a ženy boli aj veľkými orodovníkmi. Orodovanie je ako „kvas“ v lone Trojice. Je to vstúpenie do Otcovho vnútra a objavenie nových dimenzií, ktoré osvecujú a premieňajú konkrétne situácie. Mohli by sme povedať, že Božie srdce je dojaté orodovaním, avšak on nás v skutočnosti vždy predchádza, a tak to, čo my môžeme dosiahnuť svojím orodovaním, je, že jeho moc, jeho láska a jeho vernosť sa jasnejšie prejaví v ľuďoch.

II. Mária, Matka evanjelizácie

284. S Duchom Svätým uprostred ľudu vždy stojí aj Mária. Ona zhromažďovala učeníkov, aby ho vzývali (porov. Sk 1, 14), a tak umožnila misijnú explóziu, ku ktorej došlo na Turíce. Ona je Matkou evanjelizujúcej Cirkvi a bez nej nemôžeme naplno pochopiť ducha novej evanjelizácie.

Dar Ježiša svojmu ľudu

285. Na kríži, keď Kristus vo svojom tele podstupoval utrpenie dramatického stretnutia medzi hriechom sveta a Božím milosrdenstvom, pri svojich nohách videl utešujúcu prítomnosť matky a priateľa. V tomto rozhodujúcom okamihu ešte predtým, než vyhlásil za dokonané dielo, ktoré mu zveril Otec, Ježiš povedal Márii: „Žena, hľa, tvoj syn!“ Potom povedal milovanému priateľovi: „Hľa, tvoja matka!“ (Jn 19, 26 – 27). Tieto Ježišove slová na prahu smrti nevyjadrujú na prvom mieste jeho súcitnú starosť o matku, ale sú skôr formuláciou zjavenia, ktoré odhaľuje tajomstvo zvláštnej spásonosnej misie. Ježiš nám necháva svoju matku, aby bola našou matkou. Až keď to urobil, Ježiš pocítil, že „je už všetko dokonané“ (Jn 19, 28). Pod krížom v najdôležitejšej hodine nového stvorenia nás Kristus privádza k Márii. Privádza nás k nej, pretože nechce, aby sme kráčali bez matky, a ľud v tomto materinskom obraze číta všetky

tajomstvá evanjelia. Pánovi sa nepáči, aby jeho Cirkvi chýbala ikona ženskosti. Ona, ktorá ho s toľkou vierou zrodila, sprevádza aj ostatných „z jej potomstva, ktorí zachovávajú Božie prikázania a majú Ježišovo svedectvo“ (Zjv 12, 17). Toto intímne spojenie medzi Máriou, Cirkvou a všetkými veriacimi, z ktorých každý osobitným spôsobom privádza na svet Krista, nádherne vyjadril blahoslavený Izák zo Stelly: „V Bohom inšpirovaných Písmach, to, čo sa vo všeobecnosti rozumie o Cirkvi, panne a matke, sa v konkrétnosti chápe o Panne Márii... Možno tiež povedať, že každá verná duša je snúbenicou Božieho Slova, matkou Krista, dcérou a sestrou, pannou a plodnou matkou. [...] Kristus zostal deväť mesiacov v lone Márie a zostane vo svätostánku viery Cirkvi až do skončenia vekov; a v poznaní i láske vernej duše po všetky veky vekov.“[212]

286. Mária je tá, ktorá dokáže s niekoľkými biednymi plienkami a velikánskou nehou premeniť jaskyňu pre zvieratá na dom pre Ježiša. Ona je služobnicou Otca, ktorá sa chveje radosťou z jeho chvály. Je vždy pozornou priateľkou, ktorá sa stará, aby v našom živote nechýbalo víno. Je tou, ktorej srdce prenikol meč; ona chápe všetky bolesti. Ako Matka všetkých je znamením nádeje pre národy, ktoré trpia pôrodnými bolesťami, kým nevzklíči spravodlivosť. Je misionárkou, ktorá je nám nablízku, aby nás sprevádzala životom, a svojou materinskou láskou otvára naše srdcia pre vieru. Ako skutočná Matka s nami kráča, s nami bojuje a neprestajne šíri blízkosť Božej lásky. Prostredníctvom rozličných foriem mariánskej zbožnosti, ktoré sa zvyčajne viažu na jej svätyni, má účasť na životoch všetkých národov, ktoré prijali evanjelium, a stáva sa súčasťou ich historickej identity. Mnoho kresťanských rodičov si žiada krst pre svoje dieťa v mariánskej svätyni, čím prejavujú svoju vieru v materinskú starostlivosť Márie, ktorá dáva život novým deťom pre Boha. A práve tam, vo svätyniach, možno pozorovať, ako Mária zhromažďuje okolo seba deti, ktoré aj za cenu mnohých obetí prichádzajú ako pútnici, aby sa s ňou stretli, aby na nich mohla pohliadnuť. Tam nachádzajú Božiu silu pre znášanie životných trápení a námah. Ako Juanovi Diegovi, aj im Mária ponúka pohladenie svojej materinskej útechy a hovorí: „Nech sa ti srdce nestrachuje... Vari tu nie som ja, tvoja Matka?“[213]

Hviezda novej evanjelizácie

287. Matku živého evanjelia prosíme, nech oroduje za nás, aby sa toto pozvanie do novej etapy evanjelizácie stretlo s prijatím zo strany celého cirkevného spoločenstva. Ona je žena viery, ktorá kráča vo viere,[214] a „jej jedinečná púť viery je pre Cirkev trvalým orientačným bodom“.[215] Ona sa dala viesť Duchom Svätým po ceste viery k poslaniu služby a plodnosti. My dnes upierame svoj pohľad na ňu, aby nám všetkým pomohla ohlásiť posolstvo spásy a aby sa noví učeníci stali pracovitými hlásateľmi evanjelia.[216] Na tejto púti evanjelizácie nechýbajú ani etapy sucha, temna a námahy, ktorú zažívala aj Mária počas rokov v Nazarete, keď Ježiš rástol: „Je to začiatok evanjelia, začiatok dobrej, radostnej zvesti. Nie je však ťažko v tomto začiatku postrehnúť zvláštnu námahu srdca, spojenú s určitou ‚nocou viery‘ – aby sme použili výraz svätého Jána z Kríža –, akoby ‚závoj‘, cez ktorý sa treba približovať k Neviditeľnému a žiť v dôvernosti s tajomstvom. Takýmto spôsobom totiž Mária mnoho rokov ostávala v dôvernom styku s tajomstvom svojho Syna a napredovala na svojej ceste viery.“[217]

288. Evanjelizačná činnosť Cirkvi má mariánsky štýl. Vždy keď sa pozrieme na Máriu, dokážeme znovu uveriť v revolučnú silu nežnosti a lásky. V nej vidíme, že pokora a nežnosť nie sú čnosťami slabých, ale silných, ktorí nepotrebujú zle zaobchádzať s druhými, aby sa cítili dôležití. Keď sa pozrieme na ňu, zistíme, že tá, ktorá velebila Boha, pretože „mocnárov zosadil z trónov“ a „bohatých prepustil naprázdno“ (Lk 1, 52. 53), je tá istá, ktorá zabezpečuje teplo domova nášmu hľadaniu spravodlivosti. Je to tá, ktorá starostlivo uchováva „všetky tieto slová vo svojom srdci“ (Lk 2, 19). Mária dokáže rozpoznať stopy Ducha Svätého vo veľkých udalostiach, ale aj v tých, ktoré sa zdajú nepatrné. Kontempluje Božie tajomstvo vo svete, v dejinách a v bežnom živote každého a všetkých. Je to modliaca sa a pracujúca žena v Nazarete a je to aj naša starostlivá Pani, ktorá vychádza zo svojej obce, aby sa „ponáhľala“ (Lk 1, 39) pomáhať druhým. Táto dynamika spravodlivosti a nežnosti, kontemplácie a kráčania v ústrety druhým robí z nej cirkevný vzor evanjelizácie. Prosíme ju, nech nám pomáha svojou materinskou modlitbou, aby sa Cirkev stala domovom pre mnohých, matkou pre všetky národy, a aby umožnila zrodenie nového sveta. Sám Vzkriesený – s mocou, ktorá nás napĺňa nesmiernou dôverou a tou najpevnejšou nádejou – nám hovorí: „Všetko robím nové“ (Zjv 21, 5). Spolu s Máriou kráčajme plní dôvery k tomuto prísľubu a povedzme jej:

**Panna a Matka Mária,
ty, ktorá si vedená Duchom
prijala Slovo života
v hĺbke svojej pokornej viery,
celkom odovzdaná Večnému,
pomôž nám povedať naše „áno“
v naliehavosti väčšej než kedykoľvek predtým,
aby znova zaznela dobrá zvesť o Ježišovi.**

**Ty, plná Kristovej prítomnosti,
priniesla si radosť Jánovi Krstiteľovi,
takže zaplesal v lone svojej matky.
Ty, rozochvená jasotom,
ospievala si Pánove obdivuhodné skutky.
Ty, ktorá si zostala pevne stáť pod krížom
s neochvejnou vierou
a prijala si radostnú útechu vzkriesenia,
zhromaždila si apoštolov v očakávaní Ducha,
aby sa zrodila Cirkev, ktorá evanjelizuje.**

**Vypros nám novú horlivosť vzkriesených,
aby sme všetkým zanesli evanjelium života,
ktoré víťazí nad smrťou.
Daj nám svätú odvahu hľadať nové cesty,
aby sa ku všetkým dostal
dar nepominuteľnej krásy.**

**Ty, Panna načúvania a kontemplácie,
Matka lásky, nevesta večnej svadby,
oroduj za Cirkev, ktorej si najčistejšou ikonou,
aby sa nikdy neuzavrela a nezastavila
vo svojej vášnivej snahe budovať kráľovstvo.**

**Hviezda novej evanjelizácie,
pomôž nám zažiť vo vydávaní svedectva o spoločenstve,
o službe, o horlivej a štedrej viere,
o spravodlivosti a o láske k chudobným,
aby radosť evanjelia
došla až do končín zeme
a nijaká periféria nebola ukrátená o jeho svetlo.**

**Matka živého evanjelia,
prameň radosti pre maličkých,
oroduj za nás.
Amen. Aleluja.**

Dané v Ríme pri svätom Petrovi na záver Roka viery 24. novembra, na sviatok nášho Pána Ježiša Krista, Kráľa vesmíru, v roku 2013, v prvom roku môjho pontifikátu.

Poznámky

- [1] PAVOL VI., apoštolská exhortácia *Gaudete in Domino*, (9. mája 1975), 22: AAS 67 (1975), 297.
- [2] Tamže, 8: AAS 67 (1975), 292.
- [3] Encyklika *Deus caritas est* (25. decembra 2005), 1: AAS 98 (2006), 217.
- [4] V. generálna konferencia biskupov Latinskej Ameriky a Karibiku, Dokument z Aparecidy (31. mája 2007), 360.
- [5] Tamže.
- [6] PAVOL VI., apoštolská exhortácia *Evangelii nuntiandi* (8. decembra 1975), 80: AAS 68 (1976), 75.
- [7] Duchovný spev, 36, 10.
- [8] *Adversus haereses*, IV, kapitola 34, č. 1: PG 7 pars prior, 1083: „Omnem novitatem attulit, semetipsum afferens.“
- [9] PAVOL VI., apoštolská exhortácia *Evangelii nuntiandi* (8. decembra 1975), 7: AAS 68 (1976), 9.
- [10] Porov. *Propositio* 7.
- [11] BENEDIKT XVI., homília pri svätej omši na záver XIII. riadneho generálneho zhromaždenia Synody biskupov (28. októbra 2012): AAS 104 (2012), 890.
- [12] Tamže.
- [13] BENEDIKT XVI., homília pri svätej omši na začiatku V. generálnej konferencie biskupov Latinskej Ameriky a Karibiku vo svätyni Aparecida (13. mája 2007), AAS 99 (2007), 437.
- [14] Encyklika *Redemptoris missio* (7. decembra 1990), 34: AAS 83 (1991), 280.
- [15] Tamže, 40: AAS 83 (1991), 287.
- [16] Tamže, 86: AAS 83 (1991), 333.
- [17] V. generálna konferencia biskupov Latinskej Ameriky a Karibiku, Dokument z Aparecidy (31. mája 2007), 548.
- [18] Tamže, 370.
- [19] Porov. *Propositio* 1.
- [20] JÁN PAVOL II., posynodálna apoštolská exhortácia *Christifideles laici* (30. decembra 1988), 32: AAS 81 (1989), 451.
- [21] V. generálna konferencia biskupov Latinskej Ameriky a Karibiku, Dokument z Aparecidy (31. máj 2007), 201.
- [22] Tamže, 551.
- [23] PAVOL VI., encyklika *Ecclesiam suam* (6. augusta 1964), 10: AAS 56 (1964), 611 - 612.
- [24] DRUHÝ Vatikánsky koncil, dekrét o ekumenizme *Unitatis redintegratio*, 6.
- [25] JÁN PAVOL II., posynodálna apoštolská exhortácia *Ecclesia in Oceania* (22. novembra 2001), 19: AAS 94 (2002), 390.
- [26] JÁN PAVOL II., apoštolská exhortácia *Christifideles laici* (30. decembra 1988), 26: AAS 81 (1989), 438.
- [27] Porov. *Propositio* 26.
- [28] Porov. *Propositio* 44.
- [29] Porov. *Propositio* 26.
- [30] Porov. *Propositio* 41.
- [31] DRUHÝ Vatikánsky koncil, dekrét o pastierskom úrade biskupov v Cirkvi *Christus Dominus*, 11.
- [32] Porov. BENEDIKT XVI., príhovor k účastníkom Medzinárodného sympózia pri príležitosti 40. výročia vydania koncilového dekrétu *Ad gentes* (11. marca 2006): AAS 98 (2006), 337.
- [33] Porov. *Propositio* 42.
- [34] Porov. kán. 460 - 468; 492 - 502; 511 - 514; 536 - 537.
- [35] Encyklika *Ut unum sint* (25. mája 1995), 95: AAS 87 (1995), 977 - 978.
- [36] DRUHÝ Vatikánsky koncil, dogmatická konštitúcia o Cirkvi *Lumen gentium*, 23.
- [37] Porov. JÁN PAVOL II., motu proprio *Apostolos suos* (21. mája 1998): AAS 90 (1998), 641 - 658.
- [38] DRUHÝ Vatikánsky koncil, dekrét o ekumenizme *Unitatis redintegratio*, 11.
- [39] Porov. *Summa theologiae*, I - II, q. 66, čl. 4 - 6.
- [40] *Summa theologiae*, I - II, q. 108, čl. 1.

- [41] Summa theologiae, II - II, q. 30, čl. 4. Porov. tamže, q. 30, čl. 4, ad 1: „Boží kult spojený s obetami a prinášanim vonkajších darov nekonáme pre jeho dobro, ale dobro nás samých a pre bližneho. Boh nepotrebuje naše obety, chce však, aby sme ich prinášali zo zbožnosti a pre dobro bližneho. Totiž milosrdenstvo, ktorého prostredníctvom pomáhame druhým v ich trápeniach, je preňho najmilším darom, lebo slúži pre dobro bližneho.”
- [42] DRUHÝ Vatikánsky koncil, dogmatická konštitúcia o Božom zjavení Dei verbum, 12.
- [43] Motu proprio Socialium scientiarum (1. januára 1994): AAS 86 (1994), 209.
- [44] Svätý Tomáš zdôrazňoval, že mnohorakosť a rozdielnosť „pochádza z úmyslu prvotného hýbateľa”, ktorý chce, aby „to, čo chýba jednej veci na predstavenie Božej dobroty, bolo doplnené inými”, veď jeho dobrota „by nemohla byť vhodne predstavená v jednom jedinom stvorení” (Summa theologiae I, q. 47, čl. 1). Potrebujeme preto pochopiť rozdielnosť vecí v ich mnohorakých vzťahoch (porov. Summa theologiae. I, q. 47, čl. 2, ad 1; q. 47, čl. 3). Analogicky treba, aby sme počúvali jedni druhých navzájom a spoločne sa dopĺňali v našom parciálnom chápaní skutočnosti a evanjelia.
- [45] JÁN XXIII., príhovor pri slávnostnom otvorení Druhého vatikánskeho koncilu (11. októbra 1962): AAS 54 (1962), 786: „Est enim aliud ipsum depositum fidei, seu veritates, quae veneranda doctrina nostra continentur, aliud modus, quo eadem enuntiantur.”
- [46] JÁN PAVOL II., encyklika Ut unum sint (25 maggio 1995), 19: AAS 87 (1995), 933.
- [47] Summa theologiae, I - II, q. 107, čl. 4.
- [48] Tamže.
- [49] Č. 1735.
- [50] Porov. JÁN PAVOL II., posynodálna apoštolská exhortácia Familiaris consortio (22. novembra 1981), 34: AAS 74 (1982), 123 – 125.
- [51] Porov. SV. AMBRÓZ, De Sacramentis, IV, vi, 28: PL 16, 464: „Musím ho vždy prijímať, pretože ty vždy odpúšťaš moje hriechy. Ak neustále hreším, stále potrebujem pomoc”; tamže, IV, v, 24: PL 16, 463: „Ten, čo jedol mannu, zomrel; ten, čo je toto telo, získa odpustenie svojich hriechov”; SV. CYRIL ALEXANDRIJSKÝ, In Joh. Evang. IV, 2: PG 73, 584 - 585: „Preskúmal som sa a spoznal som, že som nehodný. Tým, ktorí takto vravia, hovorím: a kedy budete hodní? Kedy sa teda postavíte pred Krista? A ak vám vaše hriechy bránia, aby ste sa priblížili, a neprestávate padať – veď kto pozná svoje hriechy? hovorí žalm – ostanete bez účasti na posvätení, ktoré oživuje pre večnosť?”
- [52] BENEDIKT XVI., príhovor pri príležitosti stretnutia s brazílskymi biskupmi v katedrálnom Chráme sv. Pavla (11. mája 2007), 3: AAS 99 (2007), 428.
- [53] JÁN PAVOL II., posynodálna apoštolská exhortácia Pastores dabo vobis (25. marca 1992), 10: AAS 84 (1992), 673.
- [54] PAVOL VI., encyklika Ecclesiam suam (6. augusta 1964), 19: AAS 56 (1964), 632.
- [55] SV. JÁN CHRYSOSTOM, De Lazaro Concio II, 6: PG 48, 992.
- [56] Porov. Propositio 13.
- [57] JÁN PAVOL II., posynodálna apoštolská exhortácia Ecclesia in Africa (14. septembra 1995), 52: AAS 88 (1996), 32 - 33; TENŽE, encyklika Sollicitudo rei socialis (30. decembra 1987), 22: AAS 80 (1988), 539.
- [58] JÁN PAVOL II., posynodálna apoštolská exhortácia Ecclesia in Asia (6. novembra 1999), 7: AAS 92 (2000), 458.
- [59] Konferencia biskupov USA, Služba osobám s homosexuálnou orientáciou: Smernice pre pastoračnú starostlivosť (2006), 17.
- [60] Conférence des Évêques de France, Note du Conseil Famille et Société, Élargir le mariage aux personnes de même sexe? Ouvrons le débat! (28. septembra 2012).
- [61] Porov. Propositio 25.
- [62] Talianska Katolícka akcia, Posolstvo XIV. národného zhromaždenia Cirkvi a vlasti (8. mája 2011).
- [63] JOSEPH RATZINGER, Aktuálna situácia viery a teológie. Príhovor prednesený počas stretnutia predsedov latinskoamerických biskupských komisií pre náuku viery, ktoré sa konalo v Guadalajare v Mexiku v roku 1996. Publikovaný v Osservatore Romano, 1. novembra 1996; citovaný in: V. generálna konferencia biskupov Latinskej Ameriky a Karibiku, Dokument z Aparecidy (29. júna 2007), 12.
- [64] GEORGES BERNANOS, Journal d'un curé de campagne, Paris, 1974, s. 135.
- [65] Príhovor pri otvorení Druhého Vatikánskeho koncilu (11. októbra 1962), 4, 2 - 4: AAS 54 (1962), 789.
- [66] JOHN HENRY NEWMAN, list z 26. januára 1833, in: Listy a denníky Johna Henryho Newmana, zv. III, Oxford 1979, s. 204.

- [67] BENEDIKT XVI., homília pri svätej omši na otvorenie Roka viery (11. októbra 2012): AAS 104 (2012), 881.
- [68] TOMÁŠ KEMPENSKÝ, Nasledovanie Krista, 1. kniha, IX, 5: „Myslieť si, že by hádam inde bolo lepšie, alebo meniť svoje pôsobisko, to už mnohých sklamlalo.”
- [69] Hodnotné je svedectvo Svätej Terézie z Lisieux, ktorá vo vzťahu k neprijemnej spolusestre zažila rozhodujúcu vnútornú skúsenosť: „Jeden zimný večer, tak ako zvyčajne, konala som svoju službu pre sestru Saint Pierre. Bolo chladno, padala noc... Náhle som z diaľky začula harmonický zvuk hudobného nástroja. Predstavila som si osvetlený salón, v ktorom sa skveli zlaté závesy; a v tomto salóne si elegantne oblečené slečny vymieňali komplimenty a svetské zdvorilosti. Náhle som zbadala chorú úbožiačku, ktorej som pomáhala. Namiesto melódie som občas začula len jej dojímavé stonanie (...). Nevieť opísať, čo sa stalo v mojej duši. Jediná vec, čo viem, je, že Pán ožiaril moju dušu lúčmi svetla, ktoré prekonalí temný ligoť svetských slávností, a ja som ani nevedela uveríť veľkosti svojho šťastia”: Rukopis C, 29 v° – 30 r°, in Oeuvres complètes, Paris, 1992, s. 274 - 275.
- [70] Porov. Propositio 8.
- [71] HENRI DE LUBAC, Méditation sur l'église, Paris, 1968, s. 321.
- [72] PÁPEŽSKÁ RADA Iustitia et pax, Kompendium sociálnej náuky Cirkvi, 295.
- [73] JÁN PAVOL II., posynodálna apoštolská exhortácia Christifideles laici (30. decembra 1988), 51: AAS 81 (1989), 493.
- [74] KONGREGÁCIA PRE NÁUKU VIERY, deklarácia Inter insigniores o otázke pripustenia ženy k služobnému kňazstvu (15. októbra 1976), VI: AAS 68 (1977) 115; citovaná in: JÁN PAVOL II., posynodálna apoštolská exhortácia Christifideles laici (30. decembra 1988), 51 (pozn. 190): AAS 81 (1989), 493.
- [75] JÁN PAVOL II., apoštolský list Mulieris dignitatem (15. augusta 1988), 27: AAS 80 (1988), 1718.
- [76] Porov. Propositio 51.
- [77] JÁN PAVOL II., posynodálna apoštolská exhortácia Ecclesia in Asia (6. novembra 1999), 19: AAS 92 (2000), 478.
- [78] Tamže, 2: AAS 92 (2000), 451.
- [79] Porov. Propositio 4.
- [80] Porov. DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, dogmatická konštitúcia o Cirkvi Lumen gentium, 1.
- [81] Meditácia prednesená na prvej generálnej kongregácii XIII. riadneho generálneho zhromaždenia Synody biskupov (8. októbra 2012): AAS 104 (2012), 897.
- [82] Porov. Propositio 6; DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, pastorálna konštitúcia o Cirkvi v súčasnom svete Gaudium et spes, 22.
- [83] Porov. DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, dogmatická konštitúcia o Cirkvi Lumen gentium, 9.
- [84] Porov. III. generálna konferencia biskupov Latinskej Ameriky a Karibiku, Dokument z Puebly (23. marca 1979), 386 - 387.
- [85] Porov. DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, pastorálna konštitúcia o Cirkvi v súčasnom svete Gaudium et spes, 36.
- [86] Tamže, 25.
- [87] Tamže, 53.
- [88] JÁN PAVOL II., apoštolský list Novo millennio ineunte (6. januára 2001), 40: AAS 93 (2001), 294 - 295.
- [89] Tamže, 40: AAS 93 (2001), 295.
- [90] JÁN PAVOL II., encyklika Redemptoris missio (7. decembra 1990), 52: AAS 83 (1991), 299. Porov. apoštolská exhortácia Catechesi tradendae (16. októbra 1979) 53: AAS 71 (1979), 1321.
- [91] JÁN PAVOL II., posynodálna apoštolská exhortácia Ecclesia in Oceania (22. novembra 2001), 16: AAS 94 (2002), 384.
- [92] JÁN PAVOL II., posynodálna apoštolská exhortácia Ecclesia in Africa (14. septembra 1995), 61: AAS 88 (1996), 39.
- [93] Porov. SV. TOMÁŠ AKVINSKÝ, Summa theologiae, I, q. 39, čl. 8, cons. 2: „Ak vylúčime Ducha Svätého, ktorý je putom medzi oboma osobami, nebude možné pochopiť svornosť jednoty medzi Otcom a Synom”; tamže, I, q. 37, art. 1, ad 3.
- [94] JÁN PAVOL II., posynodálna apoštolská exhortácia Ecclesia in Oceania (22. novembra 2001), 17: AAS 94 (2002), 385.

- [95] Porov. JÁN PAVOL II., posynodálna apoštolská exhortácia *Ecclesia in Asia* (6. novembra 1999), 20: AAS 92 (2000), 478 - 482.
- [96] Porov. DRUHÝ Vatikánsky koncil, konštitúcia o Cirkvi *Lumen gentium*, 12.
- [97] JÁN PAVOL II., encyklika *Fides et ratio* (14. septembra 1998), 71: AAS 91 (1999), 60.
- [98] III. generálna konferencia biskupov Latinskej Ameriky a Karibiku, Dokument z Puebly (23. marca 1979), 450; porov. V. generálna konferencia biskupov Latinskej Ameriky a Karibiku, Dokument z Aparecidy (29. júna 2007), 264.
- [99] Porov. JÁN PAVOL II., posynodálna apoštolská exhortácia *Ecclesia in Asia* (6. novembra 1999), 21: AAS 92 (2000), 482 - 484.
- [100] N. 48: AAS 68 (1976), 38.
- [101] Tamže.
- [102] Príhovor počas úvodného zasadania V. generálnej konferencie biskupov Latinskej Ameriky a Karibiku (13. mája 2007), 1: AAS 99 (2007), 446 - 447.
- [103] V. generálna konferencia biskupov Latinskej Ameriky a Karibiku, Dokument z Aparecidy (29. júna 2007), 262.
- [104] Tamže, 263.
- [105] Porov. SV. TOMÁŠ AKVINSKÝ, *Summa theologiae* II - II, q. 2, čl. 2.
- [106] V. generálna konferencia biskupov Latinskej Ameriky a Karibiku, Dokument z Aparecidy (29. júna 2007), 264.
- [107] Tamže.
- [108] Porov. DRUHÝ Vatikánsky koncil, dogmatická konštitúcia o Cirkvi *Lumen gentium*, 12.
- [109] Porov. *Propositio* 17.
- [110] Porov. *Propositio* 30.
- [111] Porov. *Propositio* 27.
- [112] JÁN PAVOL II., apoštolský list *Dies Domini* (31. mája 1998), 41: AAS 90 (1998), 738 - 739.
- [113] PAVOL VI., apoštolská exhortácia *Evangelii nuntiandi* (8. decembra 1975), 78: AAS 68 (1976), 71.
- [114] Tamže.
- [115] JÁN PAVOL II., posynodálna apoštolská exhortácia *Pastores dabo vobis* (25. marca 1992), 26: AAS 84 (1992), 698.
- [116] Tamže, 25: AAS 84 (1992), 696.
- [117] SV. TOMÁŠ AKVINSKÝ, *Summa theologiae*, II - II, q. 188, art. 6.
- [118] PAVOL VI., apoštolská exhortácia *Evangelii nuntiandi* (8. decembra 1975), 76: AAS 68 (1976), 68.
- [119] Tamže, 75: AAS 68 (1976), 65.
- [120] Tamže, 63: AAS 68 (1976), 53.
- [121] Tamže, 43: AAS 68 (1976), 33.
- [122] Tamže.
- [123] JÁN PAVOL II., posynodálna apoštolská exhortácia *Pastores dabo vobis* (25. marca 1992), 10: AAS 84 (1992), 672.
- [124] PAVOL VI., apoštolská exhortácia *Evangelii nuntiandi* (8. decembra 1975), 40: AAS 68 (1976), 31.
- [125] Tamže, 43: AAS 68 (1976), 33.
- [126] Porov. *Propositio* 9.
- [127] JÁN PAVOL II., posynodálna apoštolská exhortácia *Pastores dabo vobis* (25. marca 1992), 26: AAS 84 (1992), 698.
- [128] Porov. *Propositio* 38.
- [129] Porov. *Propositio* 20.
- [130] Porov. DRUHÝ Vatikánsky koncil, dekrét o spoločenských komunikačných prostriedkoch *Inter mirifica*, 6.
- [131] Porov. *De musica*, VI, XIII, 38: PL 32, 1183 - 1184; *Conf.*, IV, XIII, 20: PL 32, 701.
- [132] BENEDIKT XVI., príhovor pri príležitosti premietania dokumentu *Viera a rozum – via pulchritudinis* (25. októbra 2012): *L'Osservatore Romano* (27. októbra 2012), s. 7.
- [133] *Summa theologiae*, I - II, q. 65, čl. 3, ad 2: „propter aliquas dispositiones contrarias“.
- [134] JÁN PAVOL II., posynodálna apoštolská exhortácia *Ecclesia in Asia* (6. novembra 1999), 20: AAS 92 (2000), 481.
- [135] BENEDIKT XVI., posynodálna apoštolská exhortácia *Verbum Domini* (30. septembra 2010), 1: AAS 102 (2010), 682.

- [136] Porov. Propositio 11.
- [137] Porov. DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, dogmatická konštitúcia o Božom zjavení Dei verbum, 21 - 22.
- [138] Porov. BENEDIKT XVI., posynodálna apoštolská exhortácia Verbum Domini (30. septembra 2010), 86 - 87: AAS 102 (2010), 757 - 760.
- [139] BENEDIKT XVI., meditácia počas prvej generálnej kongregácie XIII. generálneho zasadania Synody biskupov (8. októbra 2012): AAS 104 (2012), 896.
- [140] PAVOL VI., apoštolská exhortácia Evangelii nuntiandi (8. decembra 1975), 17: AAS 68 (1976), 17.
- [141] JÁN PAVOL II., Anjel Pána s hendikepovanými v katedrále v Osnabrücker [16. novembra 1980]: Učenie III/2 [1980], 1232.
- [142] PÁPEŽSKÁ RADA Iustitia et pax, Kompendium sociálnej náuky Cirkvi, 52.
- [143] JÁN PAVOL II., Generálna audiencia [24. apríla 1991]: Učenie XIV/1[1991], 856.
- [144] BENEDIKT XVI., apoštolský list vo forme motu proprio Intima Ecclesiae natura (11. novembra 2012): AAS 104 (2012), 996.
- [145] Encyklika Populorum progressio (26. marca 1967), 14: AAS 59 (1967), 264.
- [146] PAVOL VI., apoštolská exhortácia Evangelii nuntiandi (8. decembra 1975), 29: AAS 68 (1976), 25.
- [147] V. generálna konferencia biskupov Latinskej Ameriky a Karibiku, Dokument z Aparecidy (29. júna 2007), 380.
- [148] PÁPEŽSKÁ RADA Iustitia et pax, Kompendium sociálnej náuky Cirkvi, 9.
- [149] JÁN PAVOL II., posynodálna apoštolská exhortácia Ecclesia in America (22. januára 1999) 27: AAS 91 (1999), 762.
- [150] BENEDIKT XVI., encyklika Deus caritas est (25. decembra 2005), 28: AAS 98 (2006), 239 - 240.
- [151] PÁPEŽSKÁ RADA Iustitia et pax, Kompendium sociálnej náuky Cirkvi, 12.
- [152] Apoštolský list Octogesima adveniens, 23 (14. mája 1971), 4: AAS 63 (1971), 403.
- [153] KONGREGÁCIA PRE NÁUKU VIERY, inštrukcia Libertatis nuntius (6. augusta 1984), XI, 1: AAS 76 (1984), 903.
- [154] PÁPEŽSKÁ RADA Iustitia et pax, Kompendium sociálnej náuky Cirkvi, 157.
- [155] PAVOL VI., apoštolský list Octogesima adveniens, 23 (14. mája 1971): AAS 63 (1971) 418.
- [156] PAVOL VI., encyklika Populorum progressio (26. marca 1967), 65: AAS 59 (1967), 289.
- [157] Tamže, 15: AAS 59 (1967), 265.
- [158] Conferência Nacional dos Bispos do Brasil, Documento Exigências evangélicas e éticas de superação da miséria e da fome, Introdução, 2.
- [159] JÁN XXIII., encyklika Mater et magistra, 2 (15. mája 1961), 2: AAS 53 (1961), 402.
- [160] SV. AUGUSTÍN, De catechizandis rudibus, I, XIV, 22: PL 40, 327.
- [161] KONGREGÁCIA PRE NÁUKU VIERY, inštrukcia Libertatis nuntius (6. augusta 1984), XI, 18: AAS 76 (1984), 907 - 908.
- [162] JÁN PAVOL II., encyklika Centesimus annus (1. mája 1991), 41: AAS 83 (1991), 844 - 845.
- [163] JÁN PAVOL II., homília počas svätej omše za evanjelizáciu národov v Santo Domingu (11. októbra 1984) 5: AAS 77 (1985) 358.
- [164] JÁN PAVOL II., encyklika Sollicitudo rei socialis (30. decembra 1987), 42: AAS 80 (1988), 572.
- [165] BENEDIKT XVI., príhovor počas úvodného zasadania V. generálnej konferencie biskupov Latinskej Ameriky a Karibiku (13. mája 2007), 3: AAS 99 (2007), 450.
- [166] SV. TOMÁŠ AKVINSKÝ, Summa theologiae, II - II, q. 27, čl. 2.
- [167] Tamže, I - II, q. 110, art. 1.
- [168] Tamže, I - II, q. 26, art. 3.
- [169] JÁN PAVOL II., apoštolský list Novo millennio ineunte (6. januára 2001), 50: AAS 93 (2001), 303.
- [170] Tamže.
- [171] Porov. Propositio 45.
- [172] KONGREGÁCIA PRE NÁUKU VIERY, inštrukcia Libertatis nuntius (6. augusta 1984), XI, 18: AAS 76 (1984), 908.
- [173] Z toho vyplýva potreba „odstrániť štrukturálne príčiny nefungovania svetovej ekonomiky”: BENEDIKT XVI., príhovor k diplomatickému zboru (8. januára 2007): AAS 99 (2007), 73.

- [174] Porov. COMMISSION SOCIALE DES ÉVEQUES DE FRANCE, Dichiarazione Réhabiliter la politique (17. februára 1999); PIUS XI., Posolstvo, 18. decembra 1927.
- [175] BENEDIKT XVI., encyklika Caritas in veritate (29. júna 2009), 2: AAS 101 (2009), 642.
- [176] JÁN PAVOL II., posynodálna apoštolská exhortácia Christifideles laici (30. decembra 1988), 37: AAS 81 (1989), 461.
- [177] Porov. Propositio 56.
- [178] KONFERENCIA BISKUPOV FILIPÍN, pastiersky list What is Happening to our Beautiful Land? (29. januára 1988).
- [179] PAVOL VI., encyklika Populorum progressio (26. marec 1967), 76: AAS 59 (1967), 294 - 295.
- [180] KONFERENCIA BISKUPOV USA, pastiersky list Forming Consciences for Faithful Citizenship (november 2007), 13.
- [181] PÁPEŽSKÁ RADA Iustitia et pax, Kompendium sociálnej náuky Cirkvi, 161.
- [182] Das Ende der Neuzeit, Würzburg, 1965, 30 – 31.
- [183] Porov. I. QUILES S. I., Filosofía de la educación personalista, Buenos Aires, 1981, 46 – 53.
- [184] COMITÉ PERMANENT DE LA CONFÉRENCE EPISCOPALE NATIONALE DU CONGO, Message sur la situation sécuritaire dans le pays (5. decembra 2012), 11.
- [185] Porov. PLATÓN, Gorgias, 465.
- [186] BENEDIKT XVI., Príhovor Rímskej kúrii (21. decembra 2012): AAS 105 (2006), 51.
- [187] Porov. Propositio 14.
- [188] Porov. Katechizmus Katolíckej cirkvi, 1910; PÁPEŽSKÁ RADA Iustitia et pax, Kompendium sociálnej náuky Cirkvi, 168.
- [189] Porov. Propositio 54.
- [190] JÁN PAVOL II., encyklika Fides et ratio (14. septembra 1998), 88: AAS 91 (1999), 74.
- [191] SV. TOMÁŠ AKVINSKÝ, Summa contra gentiles, I, VII; por. JÁN PAVOL II., encyklika Fides et ratio (14. septembra 1998), 43: AAS 91 (1999), 39.
- [192] DRUHÝ Vatikánsky koncil, dekrét o ekumenizme Unitatis redintegratio, 4.
- [193] Porov. Propositio 52.
- [194] KONFERENCIA BISKUPOV INDIE, záverečná deklarácia 30. generálneho zhromaždenia: The Church's Role for a better India (8. marca 2012), 8. 9.
- [195] Porov. Propositio 53.
- [196] JÁN PAVOL II., encyklika Redemptoris missio (7. decembra 1990), 56: AAS 83 (1991), 304.
- [197] Porov. BENEDIKT XVI., Príhovor Rímskej kúrii (21. decembra 2012): AAS 105 (2006), 51.
- [198] DRUHÝ Vatikánsky koncil, dogmatická konštitúcia o Cirkvi Lumen gentium, 16.
- [199] MEDZINÁRODNÁ TEOLOGICKÁ KOMISIA, Kresťanstvo a náboženstvá (1996), 72: Ench. Vat. 15, č. 1061.
- [200] Tamže.
- [201] Porov. tamže, 81 - 87: Ench. Vat. 15, č. 1070 - 1076.
- [202] Porov. Propositio 16.
- [203] BENEDIKT XVI., posynodálna apoštolská exhortácia Ecclesia in Medio Oriente (14. septembra 2012), 26: AAS 104 (2012), 762.
- [204] Propositio 55.
- [205] Porov. Propositio 36.
- [206] JÁN PAVOL II., apoštolský list Novo millennio ineunte (6. januára 2001), 52: AAS 93 (2001), 304.
- [207] Porov. V. M. FERNÁNDEZ, Espiritualidad para la esperanza activa. Acto de apertura del I Congreso Nacional de Doctrina social de la Iglesia, Rosario (Argentina), 2011: UCActualidad 142 (2011), 16.
- [208] JÁN PAVOL II., encyklika Redemptoris missio (7. decembra 1990), 45: AAS 83 (1991), 292.
- [209] BENEDIKT XVI., encyklika Deus caritas est (25. decembra 2005), 16: AAS 98 (2006), 230.
- [210] Tamže, 39: AAS 98 (2006), 250.
- [211] II. osobitné zhromaždenie Synody biskupov pre Európu, Záverečné posolstvo, 1: (23. októbra 1999), 5.
- [212] IZÁK ZO STELLY, Sermo 51: PL 194, 1863. 1865.
- [213] NICAN MOPOHUA, 118 - 119.
- [214] Porov. DRUHÝ Vatikánsky koncil, dogmatická konštitúcia o Cirkvi Lumen gentium, kap. VIII, 52-69.

[215] JÁN PAVOL II., encyklika *Redemptoris Mater* (25. marca 1987), 6: AAS 79 (1987), 366.

[216] Porov. *Propositio* 58.

[217] JÁN PAVOL II., encyklika *Redemptoris Mater* (25. marca 1987), 17: AAS 79 (1987), 381.